

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

VILMA AUGLYTĖ
(VADYBA MOKYKLOJE)

NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO GALIMYBĖS
SUAUGUSIŲJŲ GIMNAZIJOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Prof. dr. Irena Žemaitaitytė

Vilnius, 2025

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. SUAUGUSIŲJŲ NEFORMALIOJO ŠVIETIMO SVARBA.....	7
1.1. Suaugusiųjų mokymosi ypatumai.....	7
1.1.2. Mokymosi visą gyvenimą samprata ir svarba	8
1.1.3. Mokymosi visą gyvenimą santykis su neformalioju suaugusiųjų švietimu.....	11
1.2. Neformaliojo švietimo svarba besimokančiajam visą gyvenimą	12
1.3. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimo galimybės ir iššūkiai.....	19
1.3.1. IKT grindžiamos mokymosi galimybės	19
1.3.2. Nuotolinio mokymosi galimybės ir socialinių tinklų panaudojimas mokantis.....	22
1.3.3. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjai.....	23
1.3.4. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimo iššūkiai.....	27
2. SUAUGUSIŲJŲ GIMNAZIJŲ VEIKLOS YPATUMAI.....	32
2.1. Suaugusiųjų gimnazijų veiklos reglamentavimas ir organizavimas.....	32
2.2. Suaugusiųjų gimnazijų veiklos apžvalga	38
3. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO IR VYKDYMO GALIMYBIŲ SUAUGUSIŲJŲ GIMNAZIJOJE EMPIRINIS TYRIMAS	41
3.1. Tyrimo metodologija.....	41
3.2. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija	46
3.2.1. Neformaliojo švietimo teikiamos galimybės.....	47
3.2.2. Neformaliojo švietimo organizavimas	51
3.2.3. Neformaliojo švietimo organizavimo iššūkiai.....	62
3.2.4. Neformaliojo švietimo plėtros galimybės	70
3.3. Diskusija.....	83
IŠVADOS.....	87
REKOMENDACIJOS.....	89
LITERATŪRA.....	90
ABSTRACT	107

PRIEDAI	108
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA	110

IVADAS

Aktualumas. Dėmesys suaugusiųjų švietimui sustiprėjo XXI amžiuje, priėmus „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“, kuriame teigiama, kad, „Siekiant įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą, labai svarbu integruoti mokymąsi į suaugusiųjų gyvenimą.“ (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001). Todėl, Longworth (2007, p. 28) teigimu, mokymasis visą gyvenimą „turi tapti pagrindine dalyvavimo visoje švietimo sistemoje ir rengimosi ateičiai gaire“. Reikšminga suaugusiųjų mokymosi dalis – neformalusis švietimas, visapusiškai ugdantis žmogų, padedantis jam tobulėti: „Besikeičiančioje visuomenėje neformalusis suaugusiųjų švietimas tampa vis labiau paplitusia suaugusiųjų švietimo forma, padedančia asmeniui plėtoti savo kultūrinius interesus, ugdyti kūrybines galias ir gebėjimus, įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti turimą kvalifikaciją ir tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu.“ (Žemaitaitytė, 2007, p. 6) Neformaliojo švietimo užsiėmimų metu ugdomi suaugusiųjų talentai (Pölda ir Saatmann, 2023), skatinamas bendruomeniškumas (Žemaitaitytė ir Petrauskienė, 2022). Jis reikšmingai prisideda prie kokybiškesnio vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo proceso: naujos žinios ir išmoktos pamokos lemia geresnį problemų supratimą, gerėja problemų sprendimo įgūdžiai (Antunes ir Maia, 2023). Neformalusis švietimas gali tapti veiksminga priemone visiškai ar iš dalies įveikti šiuolaikinio pasaulio iššūkius, ypač socialinius (Ogienko ir Terenko, 2018).

Ištirtumas. Neformalusis suaugusiųjų švietimas analizuojamas įvairių pasaulio mokslininkų: mokslinėje literatūroje tyrinėjama neformaliojo švietimo įtaka suaugusiųjų verslumo ugdymui (Zikargae ir kt., 2022); analizuojamas neformaliojo švietimo ir sveiko bei oraus senėjimo santykis (Gitto, 2018; Bermejo Ferrer ir kt., 2021); aptariamas neformaliojo švietimo vaidmuo mažinant socialinę atskirtį (Kuusipalo ir kt., 2021); neformalusis švietimas nagrinėjamas darbo rinkos, profesinio mokymosi kontekste (Atanasova, 2018; Rizova, 2020; Gierszewski ir Kluzowicz, 2021); tyrinėjamos įvairios kitos neformaliojo švietimo teikiamos galimybės: galimybė užpildyti išsilavinimo spragas, įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą politiką ir kt. (Adelore ir Olomukoro, 2015; Tajudeen, 2018; Uduma, 2022; Nordvall ir kt., 2023; Suryadi ir kt., 2023), aiškinamasi, kokią įtaką neformalusis švietimas daro galimybei patirti laimę (Boeren, 2021; Araki, 2022).

Lietuvoje neformalųjį suaugusiųjų švietimą tyrinėja Žemaitaitytė: aptartos vyresnio amžiaus žmonių švietimo problemos (Zemaitaityte, 2016); neformalųjį suaugusiųjų švietimą teikiančių institucijų įvairovė (Zemaitaityte, 2017); vyresnio amžiaus žmonių mokymosi galimybės (Zemaitaityte, 2023). Žemaitaitytė ir Petrauskienė nagrinėjo iššūkius, kylančius organizuojant neformalųjį suaugusiųjų švietimą: neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinatorių veiklą (Zemaitaityte ir Petrauskienė, 2022), neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybės klausimus

(Zemaitaityte ir Petrauskiene, 2021). Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi poreikius ir galimybes skirtingose Lietuvos vietovėse tyrinėjo Mykolo Romerio universiteto mokslininkai (Indrašienė ir kt., 2021), dalyvavimą neformaliajame suaugusiųjų švietime – Klaipėdos valstybinės kolegijos tyrėjai (Pikturnaitė ir kt., 2022). Socialinį teisingumą neformaliojo suaugusiųjų švietimo kontekste tyrė Zubrickienė ir Anužienė (2022).

Problema. Nors neformalusis švietimas siūlo daug galimybių, Lietuvos suaugusiųjų mokymosi rodikliai rodo, kad šis potencialas nėra visiškai išnaudojamas. Tyrimai atskleidžia, kad nors nemažai suaugusiųjų siekia mokytis ir dalyvauja neformaliajame švietime (Suaugusių asmenų švietimas, 2023), Lietuva pagal suaugusiųjų besimokančiųjų skaičių atsilieka: nepaisant to, kad 2023 m. besimokančiųjų suaugusiųjų procentas išaugo iki 10,7 proc., vis dėlto tai mažiau nei dabartinis Europos vidurkis (12,9 proc.) (Eurostat). Nepasiekta Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje iškeltas siekinys iki 2022 m. besimokančiųjų suaugusiųjų dalį padidinti iki 12 proc. (Valstybinė švietimo strategija 2013-2020). Lietuvos gyventojų apklausos (Jėckaitė ir kt., 2020) duomenys rodo, kad nors Lietuvoje dominuoja teigiamas požiūris į suaugusiųjų mokymąsi, tačiau „<...> mokymosi visą gyvenimą kultūra silpna, o nuolatinis mokymasis kol kas nėra tapęs visuomenės norma“. Mokymosi neskatina ir tai, kad suaugusieji susiduria su įvairiomis su mokymusi susijusiomis problemomis: netinkamos mokymosi sąlygos, darbo ar įsipareigojimų šeimai ir mokymosi nesuderinamumas, poreikių ir mokymosi pasiūlos neatitikimas, nepakankama informacijos apie mokymosi galimybes sklaida, finansinės galimybės padengti su mokymusi susijusias išlaidas (Jėckaitė ir kt, 2020).

Temos naujumas ir probleminiai klausimai. Siekiant paskatinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtrą, svarbų vaidmenį atlieka suaugusiųjų švietimo teikėjai, siūlantys įvairias mokymosi galimybes. LR švietimo įstatyme (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991) teigiama, kad „Neformalųjį suaugusiųjų švietimą teisės aktų nustatyta tvarka gali teikti visi švietimo teikėjai“, tačiau dažnai suaugusiųjų švietimas suprantamas kaip pagyvenusių asmenų mokymosi ir laisvalaikio praleidimo būdas, todėl neproporcingai didelė parama skiriama trečiojo amžiaus universitetams, pamiršamos kitos suaugusiųjų švietimo tikslinės grupės – jauni žmonės, šeimos (Penkauskienė, 2017). Neformaliojo suaugusiųjų švietimo programos gali vykdyti ir suaugusiųjų mokyklos – įstatymų nustatyta tvarka jos teikia informaciją bei konsultuoja suaugusiųjų neformaliojo švietimo klausimais (Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas, 1998). Vis dėlto informacijos apie suaugusiųjų gimnazijas, kaip neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjas, rasti sudėtinga: pačių mokyklų tinklapiuose informacija labai nevienoda arba apskritai neteikiama, tyrimų, kuriuose būtų analizuojami suaugusiųjų mokyklose vykstančio neformaliojo švietimo organizavimo klausimai, rasti nepavyko. Todėl kyla

problemniai klausimai: kokie neformaliojo švietimo organizavimo būdai galimi suaugusiųjų gimnazijoje, su kokiomis kliūtimis organizuodamos neformalųjį švietimą susiduria suaugusiųjų gimnazijos ir kaip jos yra sprendžiamos, siekiant užtikrinti suaugusiųjų mokymąsi.

Tyrimo objektas – neformaliojo švietimo organizavimas suaugusiųjų gimnazijoje.

Tyrimo tikslas – atskleisti neformaliojo švietimo organizavimo galimybes suaugusiųjų gimnazijoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagrįsti neformaliojo švietimo svarbą suaugusiųjų mokymuisi.
2. Išanalizuoti suaugusiųjų gimnazijų veiklos ypatumus.
3. Ištirti neformaliojo švietimo organizavimo ir vykdymo galimybes suaugusiųjų gimnazijoje.

Teoriniai ir empiriniai metodai: mokslinės literatūros, dokumentų, kitų šaltinių analizė. Tyrimo strategija – kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimui taikytas pusiau struktūruotas interviu, duomenys analizuoti taikant kokybinės turinio analizės metodą.

1. SUAUGUSIŲJŲ NEFORMALIOJO ŠVIETIMO SVARBA

1.1. Suaugusiųjų mokymosi ypatumai

Dar visai neseniai suaugusiųjų mokymasis buvo mažai tyrinėta švietimo sritis. Tai stebina, žinant, kad „<...> visi didieji senųjų laikų mokytojai – Konfucijus ir Lao Dze Kinijoje, hebrajų pranašai ir Jėzus bibliniais laikais, Aristotelis, Sokratas ir Platonas senovės Graikijoje bei Ciceronas, Evelidas ir Kvintilianas senovės Romoje – buvo suaugusiųjų, o ne vaikų mokytojai (Knowles ir kt., 2007, p. 39). Šių didžiųjų mokytojų sukurta mokymosi koncepcija smarkiai skyrėsi nuo tos, kuri vėliau įsivyravo formaliajame švietime. Mokymąsi jie suvokė kaip aktyvią protinę veiklą, o ne pasyvų informacijos priėmimą (Knowles ir kt., 2007, p. 39), kas būdinga vaikų mokymesi. Dar senovės Graikijoje sofistai Protagoras teigė, kad ugdomi turi būti ne tik vaikai ir jaunimas, bet ir suaugusieji (Visuotinė lietuvių enciklopedija) Vis dėlto ilgai mokymasis buvo suprantamas kaip išimtinai vaiko gyvenimo sritis. Tą rodo ir terminas pedagogas, reiškiantis vadovavimą vaikui (Visuotinė lietuvių enciklopedija). Tik XIX a. pradėtas vartoti andragogikos terminas – andragogika (andro... + gr. agōgē – vedimas, ugdymas), kur andro – pirmoji sudurtinio žodžio dalis, rodo sąsają su vyru, su žmogumi, tai yra suaugusiuoju (Visuotinė lietuvių enciklopedija). XX a. suaugusiųjų mokymusi imama skirti vis daugiau dėmesio: gilinamasi į unikalius suaugusiųjų mokymosi ypatumus (Knowles ir kt., 2007, 39 psl.), teigiama, kad visas gyvenimas yra mokymasis, mokymasis negali būti baigtinis (Lindeman, 1926, p. 6). Tradicinėje švietimo sistemoje mokytojas formuoja ugdymą, iš mokinio reikalaujama prisitaikyti, o suaugusiųjų mokymesi mokytojas atlieka antraeilį vaidmenį, svarbiausi tampa suaugusiojo besimokančio polinkiai ir interesai. Itin svarbi suaugusiųjų švietime tampa besimokančiojo patirtis. Autoritariniam mąstymui, egzaminams, užkertantiems kelią originaliam mąstymui, griežtomis pedagoginėms formulėms suaugusiųjų švietime ne vieta (Lindeman, 1926, p. 10-11). Pedagoginis švietimo modelis – tai įsitikinimų rinkinys, kurį mokiniui perteikia mokytojas, visiškai prisiimantis atsakomybę už visus sprendimus, tačiau individams bręstant gebėjimas būti savarankiškiems ir panaudoti savo patirtį mokantis, planuoti mokymąsi tampa vis svarbesnis (Knowles ir kt., 2007, p. 58-59). Taigi suaugusiųjų mokymasis negali būti toks pats kaip vaiko: suaugęs besimokantysis turi žinoti, kodėl jam privalu ko nors mokytis, jis laikosi nuostatos, jog atsako už savo sprendimus ir gyvenimą, imasi mokytis turėdamas daugiau ir įvairesnės patirties nei vaikas, mokosi tų dalykų, kurių jam reikia, kad išspręstų savo gyvenimo situacijas, labiau reaguoja į vidinius nei išorinius motyvacijos veiksnius (Knowles ir kt., 2007, p. 65). Motyvaciją, kaip atliekančią ypatingą vaidmenį suaugusiųjų mokymesi, akcentuoja ir Toma (2021). Toma (2021) teigimu, įvairūs motyvai

sąveikauja tarpusavyje, papildo vienas kitą ir užtikrina nuolatinį domėjimąsi mokymusi. Ayantunji (2019, p. 23) pabrėžia savimotyvacijos svarbą: anot mokslininkės, vienas svarbiausių skirtumų, skiriančių suaugusiųjų švietimą nuo vaikų, yra tas, kad suaugusiųjų švietimas yra savanoriškas, todėl besimokančiųjų dalyvavimas paprastai priklauso nuo savimotyvacijos.

Toma (2021) teigimu, įvairių psichologinių teorijų, kuriomis grindžiama suaugusiųjų pedagogikos konstrukcija, analizė leido suformuluoti pagrindines suaugusiųjų švietimo teorijos ir metodikos nuostatas: humanistinio požiūrio rėmuose suaugusiųjų mokymas yra į save nukreiptas asmeninės patirties struktūrizavimas, siekiant, kad individas galėtų tobulėti ir save realizuoti; mokymasis yra savarankiška suaugusiojo veikla, vadovaujantis vaidmuo tenka besimokančiajam, mokymas turėtų vykti realiomis gyvenimo sąlygomis, siekiant išspręsti realias gyvenimo problemas, būtina pasinaudoti asmenine besimokančiojo patirtimi.

Apibendrinant galima teigti, kad XX a. vis daugiau dėmesio skiriama suaugusiųjų mokymuisi, teigiama, kad suaugusiųjų ir vaikų mokymasis skiriasi. Akcentuojama, kad visas suaugusiojo gyvenimas yra mokymasis, kuriame svarbi suaugusiojo besimokančiojo patirtis, mokymosi motyvacija. Besimokantysis mokosi to, ko jam reikia, ir pats planuoja savo mokymąsi.

1.1.2. Mokymosi visą gyvenimą samprata ir svarba

XX a. vis labiau buvo pradėta suprasti, kad besikeičiančiame pasaulyje nepakanka tik tų žinių ir įgūdžių, kurie įgyjami vidurinėje mokykloje ar universitete. Imtas vartoti mokymosi visą gyvenimą (lifelong learning) terminas, reiškiantis, kad spartėjančių pokyčių pasaulyje mokymasis turi tapti visą gyvenimą trunkančiu procesu. Švietimas nebematomas kaip švietimo institucijų ir jų mokytojų monopolis, mokymosi išteklių yra visur mus supančioje aplinkoje, o pagalbą mokymuisi galima gauti iš mus supančių žmonių (Knowles, 1980, p. 19). Anot Longworth (2007, p. 30), mokymasis visą gyvenimą reiškia mokymo galių suteikimą ne mokytojui, o besimokančiajam <...> nes mokymo galios perkeliamos nuo mokymo paslaugos teikėjo pačiam jos gavėjui. „Tai pačių besimokančiųjų poreikiais ir reikalavimais paremtas mokymasis, besitęsiantis visą gyvenimą“ (Longworth, 2007, p. 31), besimokantysis tampa savo mokymosi šeimininku.

Būta nesutarimų dėl to, kaip apibrėžti mokymosi visą gyvenimą sampratą (Dudaitė, 2018). Mokymosi visą gyvenimą terminas dažnai siejamas su sinonimiškais arba net ir ne visada tą pačią prasmę turinčiais terminais; dažniausiai mokymasis visą gyvenimą tapatinamas su visą gyvenimą trunkančiu švietimu (Sivevska ir Stojanova, 2009). Vis dėlto mokymosi visą gyvenimą terminas, anot Billet (2018), yra platesnis, nes mokymasis apima tūkstantmečius žmonijos istorijos ir negali būti vertinamas tik švietimo sistemos ribose. Ko mokomasi, dažniausiai lemia individų patirtys ir

asmeniniai tikslai, mokymasis yra nuolatinis procesas, o švietimas – socialiai sukurtų patirčių rinkinys. „Švietimas akcentuoja švietėją, o mokymasis – asmenį, kuriame vyksta pokytis ar tikimasi, kad įvyks“ (Knowles ir kt. 2007, 26 p.) Taigi Dudaitės ir kt. (2022, p. 201) teigimu, pereinama „<...> nuo visą gyvenimą trunkančio švietimo sampratos, kaip kolektyvinio subjekto ir valstybės išsipareigojimo, iki mokymosi sampratos išitvirtinimo, pagal kurią mokymasis suprantamas kaip individo išsipareigojimas.“ Schneider (2024) mokymąsi apibrėžia kaip žinių įgijimą samprotaujant, todėl skatinimas įgyti žinių turėtų būti mokymosi visą gyvenimą esmė.

Laal (2012) teigimu, visą gyvenimą besimokantis žmogus greitai prisitaiko prie pokyčių, neatsilieka nuo naujausių technologijų, todėl užsitikrina didesnę atlyginimą ir, atsivėrus naujoms karjeros galimybėms, geba į jas atsakyti iš karto. Taip pat didelė mokymosi visą gyvenimą nauda yra gyvenimo praturtinimas: nuolat besimokantys asmenys naudojami galimybėmis tyrinėti juos dominančias temas, taip susikurdami aktyvų ir prasmingą gyvenimą. Remdamosi neurobiologijos pasiekimais, Voitovska ir Tolochko (2019) teigia, kad mokymasis visą gyvenimą yra būtinybė, nes skatina nuolatinį sąmonės vystymąsi ir taip prisideda prie žmogaus savivokos ir savirealizacijos. Mokslininkės mokymąsi visą gyvenimą įvardija kaip ateities žmogaus poreikį.

„Mokymasis visą gyvenimą – svarbiausias UNESCO švietimo ir mokymosi principas“ (Mokymasis visą gyvenimą). Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato teigiama, kad žinių, įgūdžių ir sąvokų, kurios įgyjamos mokykloje ar universitete, neužtenka visam gyvenimui, todėl žmogui turi būti sudarytos sąlygos nuolat mokytis, o švietimo ir mokymo sistemos turi keistis ir suteikti galimybes žmonėms mokytis ir šviestis – nuolatinis patirties įgijimas ir galimybė asmenims ir organizacijoms nuolat mokytis ir tobulintis yra svarbiausia vertybė ateičiai. Pasaulinis dialogas suaugusiųjų mokymosi ir švietimo srityje UNESCO skatinamas organizuojant tarptautines suaugusiųjų švietimo konferencijas, tampančias platforma valstybėms narėms keistis idėjomis, lyginti strategijas ir tobulinti savo požiūrį į suaugusiųjų mokymąsi. Siekdamas stebėti, kaip valstybės narės įgyvendina tarptautinius išsipareigojimus, UNESCO Mokymosi visą gyvenimą institutas skelbia Visuotinę suaugusiųjų mokymosi ir švietimo ataskaitą (Global Report on Adult Learning and Education; GRALE), kurioje sujungus apklausų duomenis, politikos analizę ir atvejų tyrimus, siūlomos veiksmingos rekomendacijos ir geriausia praktika suaugusiųjų mokymosi klausimais (Global report on adult learning and education (GRALE)). Dėmesys suaugusiųjų švietimui buvo skiriamas 2000–2015 metais įgyvendintoje ambicingoje tarptautinėje iniciatyvoje Education for All (EFA), kurios vienas iš tikslų buvo užtikrinti, kad iki 2015 metų visi pasaulio suaugusieji turėtų galimybę gauti kokybišką švietimą. (UNESCO, 2015) Naujojoje programoje „Švietimas 2030“, patvirtintoje 2015 m. UNESCO generalinėje konferencijoje, išsikeltas tikslas – skatinti mokymosi visą gyvenimą galimybes visiems (UNESCO programa „Švietimas 2030“).

UNESCO buvo viena iš pagrindinių Lisabonos deklaracijos iniciatorių ir koordinatorių. Lisabonoje Europos Taryba priėjo išvadą, kad sėkmingą perėjimą prie žiniomis pagrįsto ūkio ir visuomenės turi lydėti perėjimas prie mokymosi visą gyvenimą. „Žinių, įgūdžių ir sąvokų, kurias įgyjame vaikystėje ir jaunystėje šeimoje, mokykloje, kolegijoje ar universitete, neužteks visam gyvenimui. Siekiant įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą, labai svarbu integruoti mokymąsi į suaugusiųjų gyvenimą.“ – teigiama memorandume (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001).

Suaugusiųjų mokymasis yra gyvybiškai svarbi Europos komisijos mokymosi visą gyvenimą politikos dalis (Adult Learning). 2018 m. Europos Sąjungos Taryba, atsižvelgdama į Europos Komisijos pasiūlymą priėmė rekomendaciją (Tarybos rekomendacija, 2018) dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų, kurioje nurodė, kad valstybės narės turėtų „padėti užtikrinti teisę į kokybišką ir įtraukų švietimą, mokymą ir mokymąsi visą gyvenimą, <...> remti ir stiprinti visų žmonių bendrųjų kompetencijų ugdymą visą gyvenimą, nuo pat vaikystės, įtraukiant šią nuostatą į nacionalines mokymosi visą gyvenimą strategijas“. Europos Sąjungos Tarybos rezoliucijoje (Tarybos rezoliucija dėl naujosios 2021–2030 m. Europos suaugusiųjų mokymosi darbotvarkės, 2021) teigiama, kad „<...> suaugusiųjų mokymasis, kaip svarbi mokymosi visą gyvenimą dalis, gali prisidėti prie ekonomikos ir visuomenės stiprinimo ir atsparumo didinimo“; pripažįstama, kad visą gyvenimą besimokantys asmenys geriau prisitaiko prie gyvenimo pokyčių ir lengviau įgyja asmeniniam tobulėjimui, darbui ir visuomenės gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Mokymosi visą gyvenimą svarba pabrėžiama ir analizuojant 2023 m. atlikto tarptautinio suaugusiųjų kompetencijų vertinimo (Programme for the International Assessment of Adult Competencies – PIAAC) tyrimo (OECD, 2024) duomenis. Tyrimo ataskaitoje teigiama, kad mokymasis visą gyvenimą yra esminis aspektas, siekiant užtikrinti, kad suaugusieji galėtų prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios darbo rinkos ir socialinių reikalavimų, pabrėžiama kad šiuolaikinėje nuolat besikeičiančioje visuomenėje nuolatinis įgūdžių atnaujinimas ir jų plėtra yra būtini. Tyrimo rezultatai rodo, kad suaugusiesiems trūksta galimybių dalyvauti mokymosi programose, ypač tiems, kurie turi mažesnę išsilavinimą arba yra socialiai pažeidžiami.

XX amžiaus pabaigoje, atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, dėmesys suaugusiųjų švietimui, kaip visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, buvo gana menkas (Mickūnaitė, 2004). Vis dėlto nepriklausomos valstybės kūrimosi pradžioje, įvyko reikšmingų pokyčių suaugusiųjų švietimo srityje: Lietuvos Respublikos Švietimo koncepcija, nors ir nebuvo patvirtinta, vis dėlto padėjo tvirtus pamatus Lietuvos švietimo reformos darbams, priimtas neformaliojo suaugusiųjų švietimo

įstatymas. Dėmesys visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi ypač padidėjo lietuviškai išleidus Mokymosi visą gyvenimą memorandumą (Mickūnaitė, 2004).

Viename svarbiausių Lietuvos švietimą reglamentuojančių dokumentų – Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991) – pabrėžiama mokymosi visą gyvenimą svarba. Įstatyme nurodoma, kad mokymasis yra prigimtinė žmogaus teisė, o švietimas apibūdinamas kaip „veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus.“. Taigi švietimo įstatyme galima išvelti požiūrį, kad švietimas turi būti nuolatinis, tai yra: neapsiriboja tik vidurinio ar aukštojo mokslo baigimu, turėtų būti skirtas bet kokio amžiaus asmenims. Į mokymąsi visą gyvenimą orientuoti ir įstatyme suformuluoti tikslai: pabrėžiama, kad svarbu išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti žinių siekiančiu žmogumi, gebančiu įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, nuolat tenkinantį pažinimo poreikius ir poreikį tobulėti mokantis visą gyvenimą. Išskiriamas tęstinumo principas, teigiantis, kad lanksti, įvairių formų švietimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam mokytis visą gyvenimą (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 1991).

XX a. imamas vartoti mokymosi visą gyvenimą terminas, reiškiantis suaugusiojo mokymąsi nuolat ir ne tik švietimo institucijoje, akcentuojamas asmuo, kuriame vyksta pokytis, ir individo įsipareigojimas mokytis. Visą gyvenimą besimokantis žmogus geba prisitaikyti prie pokyčių, greitai į juos reaguoti, taip pat, tyrinėdamas jį dominančias temas, susikuria prasmingą gyvenimą. Suaugusiųjų mokymasis reikšmingas ne tik asmeniui, bet prisideda prie ekonomikos ir visuomenės stiprinimo. Taigi Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, siekiama užtikrinti suaugusiesiems galimybę mokytis visą gyvenimą.

1.1.3. Mokymosi visą gyvenimą santykis su neformalioju suaugusiųjų švietimu

Mokymasis pabrėžia žmogaus orumą ir yra įrankis tobulėti bet kokiame amžiuje (Wiśniewska, 2018). Žvelgiant į mokymąsi visą gyvenimą, skiriamos trys mokymo/si dimensijos: formalusis mokymas(is), neformalus(is) mokymasis ir savaiminis mokymasis (Tarasevičienė ir kt., 2006, p. 30 psl.) Tą patį teigia ir Longworth (2007, p. 60), nurodydamas, kad šios trys pagrindinės mokymosi kategorijos išskiriamos ir mokymosi visą gyvenimą memorandume. Visos šios mokymosi rūšys yra skirtingos ir svarbios žmogaus gyvenimui. Vis dėlto formalusis mokymas ilgai dominavo švietimo politikoje ir veikė žmonių suvokimą, kas yra mokymasis (Longworth, 2007, p. 59). Tačiau Almeida ir Morais (2024) teigimu, mokymasis nesibaigia formaliojo ugdymo procesais, o už tradicinio mokyklos konteksto ribų atsiranda alternatyvų, nepriklausančių formaliajai švietimo sistemai. Šios iniciatyvos sukurtos siekiant įgyvendinti mokymosi tikslus, kurių mokyklos neapima, tačiau kurie vis dėlto atitinka tam tikrų tikslinių grupių poreikius – dėl savo lankstumo ir

įvairiapusiškumo neformalusis švietimas pasiekia iš formaliojo švietimo išstumtas gyventojų dalis (Almeida ir Morais, 2024). Billett (2018) pabrėžia, kad dauguma suaugusiųjų mokymosi įgūdžių ir žinių atsiranda ne per formalų švietimą, o per kasdienės patirtis ir bendravimą, kitaip tariant, mokymosi visą gyvenimą proceso metu; suaugusiųjų mokymasis daugeliu atvejų vyksta už švietimo institucijų ribų Billett (2018).

Kaip vieną iš galimų mokymosi visą gyvenimą formų neformalųjį suaugusiųjų švietimą nagrinėjo Pozgaj (2008). Tyrimo, atlikto Ekonomikos ir verslo fakultete Zagrebe, rezultatai atskleidžia, kad dauguma besimokančiųjų pritaria mokymosi visą gyvenimą idėjai ir neformalųjį mokymąsi laiko tinkamiausia tolesnio ugdymosi forma. Pozgaj teigimu, formalusis ugdymas yra tik pradinis taškas: neformalusis mokymasis sudaro didžiąją dalį (70-75%) asmens žinių, nepaisant to, kad žinių įgijimas vyksta nejučiomis, „šešėlyje“ (Pozgaj, 2008). Neformalusis švietimas papildo formalaus švietimo procesą ir yra suaugusiųjų švietimo forma; tai iš esmės sąmoningai organizuota veikla už nustatytą formalaus mokymosi sistemos ribų, padedanti perteikti naujas žinias, įgūdžius, idėjas ir mąstymo būdus bei gerinti gyvenimo lygį. Neformalusis švietimas, lyginant su formaliuoju, yra nebrangus, lankstus, nėra griežtai reglamentuotas, skirtas heterogeninei auditorijai, nes nėra amžiaus apribojimų dalyvauti ir nėra konkretaus programos baigimo trukmės laikotarpio (Ayantunji, 2019, p. 24). Longworth (2007) teigia, kad „Mokymosi visą gyvenimą tęstinumas padeda geriau suvokti savaiminio ir neformalaus mokymosi prasmę“.

Glaudus neformaliojo švietimo ir mokymosi visą gyvenimą ryšys atskleidžiamas LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme (Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas, 1998), kuriame nurodoma, kad „Įstatymo paskirtis – suteikti teisinės garantijas asmeniui įgyvendinti įgimtą teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, atrasti naujų gyvenimo prasmų, skatinti ne tik gerinti profesinius įgūdžius, bet ir kurti prasmingą laisvalaikį, būti aktyviu demokratinės visuomenės nariu.“ Taigi įstatyme susiejami neformalusis švietimas ir mokymosi visą gyvenimą idėja – neformalusis švietimas suvokiamas kaip galimybė ugdytis nuolat.

Dauguma suaugusiųjų įgūdžių ir žinių įgyjamos per kasdienės patirtis ne formaliojo švietimo sistemoje, o neformaliu būdu, mokantis visą gyvenimą. Nepaisant to, kad vyksta tarsi nejučiomis, neformalus mokymasis sudaro didžiąją dalį suaugusiojo žinių. Taigi neformalusis švietimas – tai reikšminga mokymosi visą gyvenimą dalis, galimybė ugdytis nuolat.

1.2. Neformaliojo švietimo svarba besimokančiajam visą gyvenimą

Beprecedentė šiuolaikinės visuomenės raida reikalauja greito kiekvieno asmens prisitaikymo prie naujų reikalavimų. Nuo „žinojimo“ pereinama prie „žinojimo, kaip atlikti“, nuo žinių kaupimo

prie įgūdžių ir gebėjimų lavinimo, perėjimo prie mokymosi per patirtį / praktiką (Melnic ir Botez, 2014) Todėl, anot autorių, mokymasis negali būti ribojamas amžiaus ir tęsiasi visą žmogaus gyvenimą, o mokymo(si) procesas turi būti pritaikytas prie skirtingų stilių ir poreikių besimokančiųjų. Būtent todėl vis didesnis dėmesys skiriamas lankstesniam, prie individualių besimokančiųjų poreikių geriau pritaikomam neformaliajam švietimui (Johnson ir Majewska, 2022; Melnic ir Botez, 2014), šiuolaikinėje edukacinėje erdvėje turinčiam daug įvairių funkcijų: aktyvumo, kūrybingumo, lavinamąjį ir informacinę (Мелешко ir kt., 2024). Vis dėlto neformalusis švietimas gali būti apibūdinamas kaip „nematomas“ (Björnåld, 2000), nes dažnai vyksta už tradicinių švietimo institucijų ribų ir nėra lengvai įvertinamas: gali apimti įvairias neplanuotas patirtis ir įgūdžius, kurie nėra oficialiai pripažinti. Nepaisant to, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas XXI amžiuje tampa neatsiejama mokymosi visą gyvenimą dalimi, reikšminga su neformaliojo suaugusiųjų švietimu susijusi problema – įsigalėję stereotipai apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi nereikšmingumą (Romanyshyn ir kt. 2023). Kad neformalusis mokymasis nepakankamai vertinamas ir dažnai nelaikomas „tikru“ mokymusi, pripažįstama ir Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001). Anot Longworth (2007), neformalusis mokymasis iš pirmo žvilgsnio vyksta tarsi už institucijų ribų, kursai dažnai nėra vadinami tikruoju mokymusi, o jų rezultatai nepakankamai vertinami darbo rinkoje. Savaiminis mokymasis kartais apskritai nepastebimas. Vis dėlto „Nevaržanti aplinka yra didžiulis mokymosi galimybių išteklius ir gali tapti svarbiu naujovių šaltiniu tobulinant mokymo bei mokymosi metu susiformavusias įžvalgas <...>“ (Longworth, 2007, p. 60).

Neformalusis suaugusiųjų švietimas atlieka svarbų vaidmenį ugdant bendrąsias kompetencijas. Europos Komisija, bendradarbiaudama su ES valstybėmis narėmis, siekia remti ir sustiprinti visų asmenų pasitenkinimui ir vystymuisi, įsidarbinamumui, socialinei įtraukčiai ir aktyviam pilietiškumui reikalingų bendrųjų gebėjimų ugdymą. ES Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, priėmė Rekomendaciją dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų (2018). Rekomendacijoje nustatyti pagrindiniai gebėjimai, kurių reikia asmeniniam pasitenkinimui, sveikam ir tvariam gyvenimo būdai, įsidarbinamumui, aktyviam pilietiškumui ir socialinei įtraukčiai. Neformalusis švietimas susijęs su daugeliu bendrųjų gebėjimų lavinimu.

Vieni pagrindinių gebėjimų – raštingumas, gebėjimas skaičiuoti, baziniai skaitmeniniai įgūdžiai. Neformalusis švietimas gali padėti suaugusiems ugdytis šiuos, kasdieniame gyvenime būtinus įgūdžius. Naujos technologijos ir atviri skaitmeniniai ištekliai leidžia mokytis savarankiškai tiems, kurie nebėra formaliojo ugdymo sistemos dalyviai (Gal ir kt. 2020). Uduma (2022) pabrėžia, kad neformalusis švietimas suteikia galimybę įgyti pagrindinių žinių ir įgūdžių suaugusiems asmenims, jaunystėje neturėjusiems galimybės mokytis. Neformalus mokymasis gali padėti

sumažinti neraštingumą, skurdą ir nedarbą ir taip padėti spręsti šalies nesaugumo ir demokratijos problemas. Geresni raštingumo įgūdžiai užtikrina didesnes galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime (Adelore ir Olomukoro, 2015).

Reikšmingas įgūdis suaugusiojo gyvenime – kalbų mokėjimas. Tai ypač aktualu vykstant migracijos procesams – šalies kalbos mokėjimas yra svarbus veiksnys, padedantis greičiau integruotis. Kalbos mokymosi procesas tampa paprastesnis, kai jos mokamasi natūraliu būdu – gyvenant tarp kalbančiųjų ta kalba ir su jais bendraujant. Neformaliojo švietimo formos – organizuojamos kultūrinės išvykos, paskatinimas dalyvauti visuomeninėje veikloje – gali padėti migrantams lengviau, greičiau ir pigiau išmokti kalbą ir taip lengviau integruotis į visuomenę. (Council of Europe, 2022).

Neformaliojo švietimo metu ugdomi ir šiandieniniame pasaulyje būtini skaitmeniniai įgūdžiai. Gaušas ir Vosyliūtė (2015) teigia, kad Marijampolės Trečiojo amžiaus universitete (MTAU) ir Marijampolės viešojoje bibliotekoje organizuojami kursai, skirti vyresnio amžiaus žmonėms, prisideda prie informacinio raštingumo ugdymo. MTAU siūlo įvairias neformalaus švietimo programas, įskaitant viešas paskaitas ir seminarus, kurios padeda vyresniems žmonėms įgyti naujų žinių apie informacines technologijas ir jų taikymą kasdieniame gyvenime, pavyzdžiui, el. laiškų rašymas savo vaikams ir pan. Be to, Marijampolės viešojoje bibliotekoje organizuotų intensyvių informacinių technologijų mokymų metu, buvo mokoma naudotis kompiuteriais ir internetu, ši veikla padėjo vyresniems žmonėms įgyti praktinių įgūdžių bei paskatino pasitikėjimą savimi ir aktyvesnę dalyvavimą šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje (Gausas ir Vosyliūtė, 2015).

Dar vienas bendrasis gebėjimas – mokymosi mokytis gebėjimai bei gebėjimas rūpintis sveikata ir gyventi į ateitį orientuotą gyvenimą. Neformalusis švietimas susijęs su geresne pagyvenusių žmonių sveikata. Siekį užtikrinti geresnę pagyvenusių žmonių sveikatą ir nepriklausomybę padeda įgyvendinti vyresniesiems skirtų institucijų kūrimas ir rėmimas. Indonezijoje atliktas tyrimas (Suryadi ir kt., 2023) rodo, kad per neformalųjį švietimą įgyvendinama mokymosi visą gyvenimą politika: pagyvenusių žmonių gerovė užtikrinama plėtojant pagyvenusių žmonių mokyklų tinklą. Pagyvenusių žmonių mokykla – tai neformalaus ugdymo organizacija, padedanti vyresnio amžiaus žmonėms išlikti nepriklausomiems ir suteikianti žinių ir įgūdžių sveikatos, religijos ir socialinės kultūros srityse, kad pagyvenę žmonės galėtų gyventi laimingą ir turtingą gyvenimą.

Gebėjimas rūpintis sveikata susijęs su aktyviu senėjimu. Didelę visų suaugusiųjų dalį sudaro vyresnio amžiaus žmonės. Apskaičiuota, kad iki 2024 m. Europos regione vyresnių nei 65 metų asmenų skaičius viršys jaunesnių nei 15 metų amžiaus gyventojų skaičių. Ši tendencija reiškia

naujus iššūkius, dėl kurių reikia sutelkti dėmesį į sveiką senėjimą (WHO, 2023). Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja, atsižvelgdama į prognozuojamą 38 proc. vyresnių nei 60 metų asmenų skaičiaus padidėjimą iki 2030 m. paskelbė „Sveiko senėjimo dešimtmetį (2021–2030 m.)“ (Resolution adopted by the General Assembly on 14 December 2020, 2020). 2020 m. priimtoje rezoliucijoje pabrėžiama būtinybė visame pasaulyje formuoti pagyvenusių žmonių gebėjimų plėtros kultūrą, suteikti jiems galimybę aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime ir užtikrinti orų gyvenimą senatvėje. Nuolatinis neformalus mokymasis kuria pasitenkinimo savo gyvenimu jausmą, leidžia dalytis patirtimi su kitais, suteikia galimybę pažvelgti į pasaulį iš kitos perspektyvos (Gitto, 2018). Neformaliojo švietimo įtaka pastebima analizuojant veiksnius, darančius įtaką vyresniojo amžiaus asmenų gyvenimo kokybei. Neformalusis švietimas gali padėti vyresnio amžiaus žmonėms iš mažiau privilegijuotų šeimų ir turintiems mažiau socialinių ir ekonominių bei kultūrinių sąlygų sėkmingiau pasenti (Antunes ir Maia, 2023). Mokymasis stiprina besimokančiųjų tarpusavio santykius, padeda įgyti naujų įgūdžių, reikalingų tolesniam gyvenimo etapui, bei kompensuoti praradimus bei apribojimus, atsirandančius senstant. (Bermejo Ferrer ir kt., 2021). Mokslininkų teigimu, neformalusis švietimas taip pat glaudžiai susijęs su pozityvesnio požiūrio į gyvenimą kūrimu: dalyvavimas edukacinėse veiklose padidina besimokančiųjų teigiamas nuostatas, pasitenkinimą gyvenimu, teigiamai veikia kasdienę gyvenimo kokybę ir sumažina neigiamas jausenas, tokias kaip neveiklumas, nenaudingumas, priklausymo jausmo trūkumas. Prie vyresnio amžiaus suaugusiųjų gyvenimo kokybės gerinimo prisideda žaidimo forma pateikiama pažintinė veikla, stiprinanti savarankiškumą priimant sprendimus, leidžianti palaikyti ryšius, bendrauti (Bermejo Ferrer ir kt., 2021).

Lietuvoje ilgai vyravo nuomonė, kad į vyresnio amžiaus asmenų mokymą investuoti neveiksminga. Vis dėlto Lietuvos Vyriausybė ėmėsi reikiamų veiksmų švietimo sistemai modernizuoti, priimdama naujus įstatymus ir dėmesys vyresnio amžiaus žmonių švietimo problemoms Lietuvos švietimo politikoje auga (Zemaitaityte, 2016). Tyrimai (Sučylaitė ir kt., 2015) rodo, kad mažesniuose Lietuvos miestuose neformalųjį švietimą siūlantį trečiojo amžiaus universitetą lankančių pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės bendroji, psichinė ir fizinė sveikata yra geresnė. Galima teigti, kad Lietuvoje trečiojo amžiaus universitetai savo veiklos specifika, tiksline auditorija ir veiklos organizavimo ypatumais yra efektyvus būdas nuosekliai ir kryptingai edukacinei veiklai taip užtikrinant sveiką senėjimą (Zemaitaityte, 2023)

Kita bendroji kompetencija – aktyvus pilietiškumas. Neformalusis švietimas daro įtaką suaugusiųjų dalyvavimui politiniame gyvenime. Pasak Freire (1996, cit. iš Giroux, 2010, p. 336), švietimas yra politinė ir moralinė praktika, suteikianti žinių, įgūdžių ir socialinių santykių, leidžiančių besimokantiems patiems iširti galimybes, ką reiškia būti įsitraukusiais piliečiais.

Tyrimų (Busse ir kt., 2019) duomenų analizė leidžia teigti, kad neformalus savanoriškas suaugusiųjų mokymasis daro poveikį suaugusiųjų ketinimams dalyvauti politiniame gyvenime. Suaugusiųjų švietimas gali pagerinti suaugusiųjų socioekonominę padėtį ir tokiu būdu kurti politinį dalyvavimą skatinančią aplinką. Taip pat suaugusieji, dalyvaujantys neformaliajame ir savaiminiame suaugusiųjų švietime, lavina pilietinius įgūdžius, taip didinamas politinis raštingumas.

Svarbios šiuolaikinio žmogaus gyvenimo kompetencijos – verslumas, kūrybiškumas ir iniciatyvumas. Neformalusis švietimas gali prisidėti didinant visuomenės grupių savarankiškumą ir mažinant skurdą. Mulawarman universiteto atlikto tyrimo duomenų analizė (Mustangin, 2020) pagrindžia, kad bendruomenių įgalinimas per neformalųjį švietimą padeda spręsti ekonomines ir aplinkosaugos problemas: Indonezijoje veikiantis kooperatyvas įgalina moteris, gyvenančias šalia itin užterštos Čitarumo upės – moterys mokomos gaminti rankdarbius iš vandens hiacintų. Tinkamai panaudotas šis problema laikomas augalas paverčiamas žaliava rankdarbiams ir gali tapti pajamų šaltiniu, o sumažėjęs vandens hiacintų kiekis pagerina ekologinę upės būklę. Kooperatyvo veikla skatina socialinę ekonominę pažangą – stiprinant moterų vaidmenį bendruomenėje mažinamas skurdas ir tausojama aplinka (Mustangin, 2020). Kad neformalusis švietimas gali padėti spręsti aplinkosaugos problemas, o kartu ir prisidėti gerinant pragyvenimo lygį, teigia ir Zikargae ir kt. (2022): atlikto tyrimo duomenų analizė atskleidžia neformalaus aplinkosauginio švietimo svarbą ir jo potencialą gerinant kaimo bendruomenių gyvenimo sąlygas Etiopijoje. Tajudeen (2018) teigimu, formalusis išsilavinimas kartais gali būti vertinamas kaip laiko švaistymas, o neformalusis švietimas, būdamas lankstesnis, suteikia galimybę greičiau ir tinkamesnėmis formomis įgyti reikalingų žinių, užtikrinančių pragyvenimo šaltinį. Tokiu būdu neformalusis švietimas padeda žmonėms išgyventi ir pasirūpinti šeimomis ir taip prisideda prie skurdo mažinimo

Neformalusis švietimas reikšmingas suaugusiojo socializacijos veiksnys. Tyrimai rodo, kad dalyvaujant mokymuose praplečiamas akiratis, prasmingai praleidžiamas laisvalaikis (Indrašienė ir kt., 2021) Neformalusis suaugusiųjų švietimas yra svarbus socialinės įtraukties įrankis, ypač Šiaurės šalyse: apimantis praktinį mokymąsi, kalbos įgūdžių tobulinimą ir socialinių įgūdžių ugdymą neformalusis švietimas padeda migrantams integruotis į visuomenę ir darbo rinką (Kuusipalo ir kt., 2021). Autorių teigimu, neformalusis švietimas padeda spręsti ir socialinės atskirties problemas, suteikdamas galimybių tiems, kurie anksčiau buvo atskirti nuo švietimo sistemos.

Tinkamai organizuojamas neformalusis švietimas nuo seno laikomas galinga kaimo plėtros priemone: net skurdžiausios šalys, norinčios kurti geresnę ateitį, turėtų sugebėti sutelkti išteklius ir žmogiškąsias jėgas, kad būtų gerokai išplėstas neformalusis švietimas kaimo vietovėse (Coombs ir Ahmed, 1974, p. 235). Jau kelis dešimtmečius neformalusis suaugusiųjų švietimas laikomas

pagrindiniu Afrikos vystymosi veiksnium – jis buvo nurodytas kaip esminė priemonė, kuriant besimokančią visuomenę, kai formaliojo švietimo sistemos siūlo ribotas galimybes žemos kvalifikacijos suaugusiesiems. (Nordvall ir kt., 2023) Pasitelkus Švedijoje populiarų studijų ratelio (grupė žmonių, kurie reguliariai susitinka ir kartu mokosi) modelį, Kenijoje sukurti studijų rateliai tapo bendruomenės ugdymo įrankiu. Švedijos ir Kenijos mokslininkų atlikto tyrimo (Nordvall ir kt., 2023) rezultatų analizė leidžia daryti išvadą, kad studijų rateliai sukuria asmeninio augimo galimybę, įgalina bendruomenės narius. Dalyvavimas studijų rateliuose taip pat pagerino dalyvių statusą bendruomenėje. Nors Kenijoje organizuoti studijų rateliai buvo skirti ūkininkams, tačiau, tyrimo autorių nuomone, pasiūlyta struktūra gali būti naudinga bet kokiai veiklai, skirtai ugdyti bendruomenės narių gebėjimus. Siekiant suvaldyti kaimiškų vietovių plėtros procesus neformalusis švietimas tinka labiau: už formalios mokymosi sistemos ribų esantis neformalusis švietimas yra lankstesnis, todėl geriau atliepia skirtingus mokymosi poreikius, padeda besimokantiejiems susidoroti su besikeičiančia tikrove ir suteikia galimybių pagerinti gyvenimą (Zhang, 2019).

Neformaliojo švietimo svarba ypač akcentuojama paslaugų teikėjų, dirbančių su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais, kontekste. Šie specialistai, anot Lange ir kt. (2015), siekdami efektyviai teikti paramą savo klientams, nuolat susiduria su įvairiomis situacijomis, reikalaujančiomis greito prisitaikymo ir naujų žinių. Mokslininkės pabrėžia, kad neformalusis mokymasis vyksta kasdienėje praktikoje, kai paslaugų teikėjai bendrauja su klientais, kolegomis ir kitomis institucijomis, dalijasi patirtimi ir sprendžia iškilusias problemas. Šis procesas leidžia jiems geriau suprasti pabėgėlių poreikius, taip pat prisideda prie jų pačių profesinio tobulėjimo. Be to, neformalusis švietimas skatina bendradarbiavimą ir emocinį palaikymą tarp paslaugų teikėjų, kas yra būtina siekiant užtikrinti ne tik klientų, bet ir pačių specialistų gerovę – tokiu būdu neformalusis švietimas tampa esmine priemone, padedančia spręsti sudėtingas socialines problemas (Lange ir kt., 2015).

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo srityje daug dėmesio susilaukia įvairūs darbo rinkos ar kiti su profesine veikla susiję mokymai. Mokymosi visą gyvenimą memorandumė (2001) išsikeltas tikslas garantuoti visuotinį ir nuolatinį mokymosi prieinamumą, kad būtų įgyjami ir atnaujinami įgūdžiai. Atsižvelgiant į sparčius technologinius pokyčius ir besikeičiančias socioekonominės sąlygas, būtinybė įgyti naujų įgūdžių ir kompetencijų yra ypač aktuali (Rizova, 2020). Mokslininkės atlikto tyrimo duomenų analizės rezultatai atskleidžia, kaip neformalusis švietimas gali užpildyti tradicinių sistemų paliktas spragas ir užtikrinti, kad visi turėtų lygias galimybes įgyti reikiamus darbo rinkai įgūdžius. Rizova (2020) akcentuoja, kad neformalusis švietimas gali prisidėti prie socialinės įtraukties, sumažindamas nedarbą bei padėdamas suaugusiesiems pagerinti savo galimybes darbo rinkoje.

Kad neformaliojo švietimo formos yra nepakeičiami mokymosi visą gyvenimą proceso, orientuoto į profesinių žinių, įgūdžių ir gebėjimų įgijimą ir tobulinimą, elementai ir padeda žmonėms prisitaikyti prie nuolat kintančių darbo rinkos ir socialinių reikalavimų, teigia ir Perin ir Brčić (2014). Tyrimo, kurio metu buvo analizuojamas Kroatijos užimtumo tarnybos seminarų poveikis bedarbių įsidarbinimo galimybėms, duomenų analizė leidžia teigti, kad neformaliojo švietimo seminarus lankusių bedarbių įsidarbinimo galimybės padidėjo. Tyrimo autoriai daro išvadą, kad neformalusis švietimas šiuolaikiniame pasaulyje tampa vis vertingesnis bei tapo lemiamu veiksmu siekiant sėkmės ir konkurencinio pranašumo darbo rinkoje.

Neformalusis švietimas prisideda prie profesinio tobulėjimo. Bulgarijoje aukštojo mokslo institucijose šalia bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų programų, siūlomi ir nuotoliniai neformaliojo mokymosi kursai, kurie tradiciškai siejami su profesinių įgūdžių gerinimu. Atanassova (2018) teigia, kad šie kursai suteikia galimybę prisitaikyti prie dinamiškų darbo rinkos reikalavimų ir leidžia suaugusiems mokytis lanksčiai ir patogiai, sudaro galimybę derinti mokymąsi ir asmeninį gyvenimą. Svarbu ir tai, kad besimokantieji turi galimybę rinktis nemokamus kursus, taip išvengdami finansinės naštos.

Galimybė dalyvauti darbo rinkoje gali būti svarbi ir vyresnio amžiaus žmonėms. Anot Gierszewski ir Kluzowicz (2021), pagrindinė trečiojo amžiaus universitetų (TAU) veiklos idėja – įtraukti vyresnio amžiaus žmones į darbo rinką, suteikiant jiems galimybę dalytis savo žiniomis, įgūdžiais ir gyvenimo patirtimi. TAU svarbą, padedant ilgiau išlikti aktyviems darbo rinkoje, pabrėžia Gaušas ir Vosyliūtė (2015): mokslininkų atlikto tyrimo analizės duomenys atskleidžia, jog Marijampolės trečiojo amžiaus universitetas (MTAU) siūlo neformalaus švietimo programas, kurios orientuotos į vyresnių žmonių profesinių ir verslumo įgūdžių tobulinimą. Be to, MTAU bendradarbiauja su vietinėmis institucijomis, tokiomis kaip Marijampolės teritorinė darbo birža, siekdama gerinti vyresnių darbuotojų galimybes įsidarbinti ir prisitaikyti prie besikeičiančių darbo rinkos reikalavimų.

Neformalusis suaugusiųjų švietimas padeda suaugusiems ugdyti gabumus bei išgyventi laimės jausmą. Nepaisant to, kad visuomenėje nėra įprasta kalbėti apie suaugusiųjų talentus, tačiau Põlda ir Saatmann (2023) teigimu, jų atliktas tyrimas (Põlda ir Saatmann, 2023) patvirtino, kad neformalusis švietimas yra tinkamas ugdyti suaugusiųjų gabumus, nes sukuria sąlygas, palaikančias individualų vystymąsi, yra lankstus, saugus, lavina praktinius įgūdžius, leidžia prasiveržti kūrybiškumui, atsižvelgia į individualius žmonių tobulėjimo poreikius ir socialinius vaidmenis. Nors ir svarbu atsižvelgti į suaugusiojo gyvenamąją šalį, vis dėlto galima teigti, kad besimokantys suaugusieji paprastai būna laimingesni už tuos, kurie mokymuose nedalyvauja (Boeren, 2021). Iš

tyrimų (Araki, 2022) duomenų galima spręsti, kad visuomenės įgūdžių lygis ir galimybė gauti atitinkamą atlygį už savo įgūdžius yra svarbiausias veiksnys, lemiantis pasitenkinimą gyvenimu.

Neformalusis suaugusiųjų švietimas pasižymi naujoviškumu, dinamika, geba adekvačiai reaguoti į šiuolaikinius valstybės, visuomenės ir suaugusiojo poreikius; formuojasi šiuolaikinių vertybių pagrindu ir metodika; turi potencialių galimybių pagerinti visuomenės gyvenimo kokybę. Neformaliajam suaugusiųjų švietimui būdingas lankstumas ir formų įvairovė, gebėjimas aprėpti visas socialines ir profesines bei skirtingo amžiaus grupes (Ogienko ir Terenko, 2018). Todėl, anot mokslininkų, neformalusis suaugusiųjų švietimas gali būti veiksminga priemonė visiškai ar iš dalies įveikti šiuolaikinio pasaulio iššūkius, ypač socialinius, tokius kaip nelygybė, migracija, demografiniai procesai, nedarbas, skaitmeninių technologijų plitimas, klimato pokyčiai.

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) pabrėžiama pilietiško siekio, visuomeninių ryšių stiprinimo ir užimtumo didinimo svarba, taigi galima daryti išvadą, kad neformalusis švietimas suaugusiojo gyvenime yra esminis veiksnys, įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą idėją. Neformalusis švietimas, būdamas lankstus, gerai prisitaiko prie besimokančiųjų poreikių. Jis yra svarbus ne tik ugdant bendrąsias kompetencijas, bet taip pat tampa priemone, padedančia kovoti su skurdu bei socialine atskirtimi, įgyti darbo rinkai būtinų naujų įgūdžių ir kompetencijų, padeda patirti laimę.

1.3. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimo galimybės ir iššūkiai

Lietuvoje veikia platus suaugusiųjų mokymosi galimybių laukas. Suaugusiųjų mokymosi galimybėms išplėsti naudojamos IKT grindžiamos ir nuotolinio mokymosi platformos (EPALE, SMIS), jau veikiančios formaliojo švietimo institucijos (suaugusiųjų mokymo centrai, neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos), kultūros įstaigų partnerystės (muziejai, bibliotekos), kuriamos naujos galimybės – Trečiojo amžiaus universitetai, universalieji daugiafunkciai centrai (Švietimo problemos analizė, 2015).

1.3.1. IKT grindžiamos mokymosi galimybės

Siekdama gerinti suaugusiųjų švietimo kokybę ir kaip paramos priemonę Erasmus+ projektams, 2014 metais Europos Komisija įsteigė elektroninę platformą EPALE (Electronic Platform for Adult Learning in Europe), kuri leidžia suaugusiųjų švietėjams stebėti, kas vyksta suaugusiųjų švietimo srityje tiek jų šalyje, tiek Europoje (Bajt ir Perčić, 2017). EPALE – tai daugiakalbė, atvira suaugusiųjų mokymo profesionalų bendruomenė – Europos Sąjungos strategijos dalis, kuria siekiama skatinti daugiau ir geresnių mokymosi galimybių visiems suaugusiesiems. EPALE platformoje suaugusiųjų mokytojai turi galimybę bendrauti su visos Europos kolegomis,

mokytis iš jų naudojantis tinklaraščio įrašais, forumu, partnerių paieškos įrankiu. EPALE suteikia prieigą prie kokybiškos, tikslios informacijos, svarbios suaugusiųjų mokymosi praktikams (Why EPALE). EPALE finansuojama iš ERASMUS+ programos – EU programos, skirtos remti švietimą, mokymą, jaunimą ir sportą. „Erasmus+“ siūlo mobilumo ir bendradarbiavimo galimybes įvairiose srityse, taip pat ir suaugusiųjų švietimo (What Is Erasmus+?). Tarptautinis bendradarbiavimas suteikia galimybių užmegzti ryšius su suaugusiųjų švietėjais iš užsienio, atrasti ir įgyti naujų žinių – visa tai realizuoti padeda ir įvairios europinės programos. Viena iš tokių neabejotinai yra programa „Erasmus+“ (Bajt ir Perčič, 2017). Mokslininkų atlikto tyrimo dalyviai visiškai sutiko, kad EPALE daro teigiamą įtaką dabartinių suaugusiųjų švietimo tendencijų ir gairių stebėjimui Europoje, suaugusiųjų švietėjų tarpkoleginiam mokymuisi ir abipusiam keitimuisi gerąja patirtimi. 92 proc. tyrimo dalyvių mano, kad EPALE turi teigiamos įtakos ieškant užsienio projektų partnerių, stebint dabartines suaugusiųjų švietimo tendencijas ir gaires bei aktualijas suaugusiųjų švietimo srityje. 85 % dalyvių sutiko, kad EPALE turi teigiamos įtakos suaugusiųjų švietėjų profesiniam tobulėjimui, IKT naudojimui švietime ir yra pirmas žingsnis į vėlesnius sudėtingesnius tarptautinius projektus (Bajt ir Perčič, 2017). Rumunijoje atlikto tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad nors daugiau nei 70% respondentų neskelbia jokios informacijos EPALE, tačiau naudojasi platforma norėdami gauti įvairios informacijos apie įvykius, išteklius, pamokas ir užsiėmimus bei kitas švietimo priemones, skatinančias mokymąsi visą gyvenimą (Silvestru ir kt., 2018). Tyrimo dalyviai taip pat mano, kad internetinis suaugusiųjų švietimas yra efektyvus, prieinamas ir lankstus. EPALE – itin turtingo turinio ir plačių komunikacijos galimybių platforma suaugusiųjų švietimo darbuotojams, prisidedanti prie suaugusiųjų švietimo kokybės ir su suaugusiais dirbančių švietimo darbuotojų kompetencijų gerinimo (Brakoniecki ir Malinowska, 2022).

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) pabrėžiama, kad išsikeltam tikslui – padidinti investicijas į žmogiškuosius resursus – pasiekti turi būti išvystytos skatinamosios priemonės. Memorandume (2001) teigiama, kad „Individualaus mokymosi sąskaitos idėja yra pavyzdys, kaip žmonės skatinami prisidėti prie savo mokymosi specialių santaupų ir indėlių pagalba, kurie pritraukia atitinkamų ir papildomų stipendijų bei pašalpų iš visuomeninių ir privačių fondų. (Dėl Individualių mokymosi paskyrų sistemos modelio aprašo patvirtinimo, 2023). 2023 m. Lietuvoje pradėtas vykdyti projektas „Mokykis visą gyvenimą!“, finansuojamas Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano „Naujos kartos Lietuva“ bei Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis, kurio tikslas – skatinti suaugusiųjų mokymąsi visą gyvenimą, kuriant vieningą mokymosi visą gyvenimą informacinę sistemą ir sukuriant mokymosi galimybes (Mokymasis visą gyvenimą). Įgyvendinant šį projektą sukurta platforma KURSUOK.lt, kurioje besimokantieji gali turėti savo individualias paskyras bei gauti finansavimą mokymuisi. Pasinaudoti šiomis galimybėmis gali 18–

65 m. amžiaus užimti asmenys (dirbantys pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, arba yra savarankiškai dirbantys asmenys), turintys aukštąjį arba profesinį išsilavinimą liudijančius dokumentus, taip pat esantys Lietuvos Respublikos piliečiai arba užsieniečiai, turintys leidimą gyventi Lietuvoje (Rinkitės mokymus ir gaukite iki 500 EUR valstybės finansavimą, 2024). Vos per pirmąjį pusmetį nuo platformos veikimo pradžios, į KURSUOK mokymosi programas užsiregistravo daugiau nei 6,5 tūkstančių norinčių mokytis (Tyrimas: kas ketvirtas suaugęs šalies gyventojas ieško, kaip nemokamai mokytis, 2024). Šiuo metu platformoje siūlomos 511 mokymo programų, kurias siūlo 118 švietimo teikėjų; į mokymus užsiregistravę 2291 asmenys. Nuo projekto pradžios mokymus baigė 12600 asmenų (Kursuok). KURSUOK.lt platformoje iki 2030 m. numatyta skirta 66 mln. eurų iš Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano bei Europos socialinio fondo lėšų. Tai sudarys sąlygas daugiau nei 100 tūkst. asmenų dalyvauti kompetencijų plėtojimo programose (Rinkitės mokymus ir gaukite iki 500 EUR valstybės finansavimą, 2024). Inicjatyvų, tokių kaip KURSUOK, skatinimas galėtų praversti: lietuviškai nekalbantiems aukštos kvalifikacijos profesionalams patrauklios galimybės tobulinti įgūdžius pasinaudojant valstybės siūlomu finansavimu (Sharrock, 2024). Anot Darginavičienės (2024), kalbos mokėjimas, pasinaudojant nemokamais KURSUOK siūlomais kursais, padidina migrantų galimybes darbo rinkoje. Individualių mokymosi paskyrų sistemoje gali dalyvauti ir mokymosi programas siūlyti Švietimo ir mokslo institucijų registre registruoti švietimo teikėjai, kurių mokymosi programa Neformaliojo švietimo programų registre buvo įvertinta teigiamai pagal sistemos kokybės užtikrinimo nuostatas. Mokymosi programos vertinimą atlieka Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras (KPMPC) (Mokymo paslaugų teikėjams).

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programoje (Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo, 2016) nurodoma, kad „2014 metais baigti Suaugusiųjų mokymosi informacinės sistemos (SMIS) kūrimo darbai, įdiegta nauja interaktyvi elektroninio mokymosi paslauga, skirta sudaryti sąlygas kuo didesnei visuomenės daliai aktyviai dalyvauti tęstinio mokymosi veikloje. Kiekvienas šalies gyventojas internete jau gali sužinoti apie neformaliojo suaugusiųjų mokymosi galimybes – susirasti nemokamą, profesionaliai parengtą įvairių sričių mokomąją medžiagą ir patikrinti įgytas žinias.“ SMIS sistema veikia, norint pasinaudoti jos teikiamomis galimybėmis, būtina registruotis, daugiau informacijos ar tyrimų, susijusių su šia platforma, rasti nepavyko (Suaugusiųjų mokymosi informacinė sistema).

Elektroninė neformaliojo mokymosi biblioteka, veikianti youtube kanale (www.youtube.com/@suaugusiujusvietimas9866), taip pat neatrodo gyvybinga: 2015 m. įkurtame kanale paskelbti 58 vaizdo įrašai, kuriuos peržiūrėjo daugiau nei 7000 vartotojų, tačiau kanalas

neatnaujinamas, informacija sena – paskutinis įrašas paskelbtas prieš 9 metus. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centre pateikiama informacija apie leidinį „Suaugusiųjų švietimas“, tačiau nuorodos neaktyvios arba leidinys neprieinamas internetinėje erdvėje (Leidiniai). Elektroniniame žurnale suaugusiujušvietimas.lt informacija chaotiška, nepakankamai susijusi su suaugusiųjų švietimu.

1.3.2. Nuotolinio mokymosi galimybės ir socialinių tinklų panaudojimas mokantis

Siekiant, kad vyresnio amžiaus žmonės galėtų sėkmingai gyventi šiuolaikinėje skaitmeninėje visuomenėje, būtinos skaitmeninės kompetencijos ir neformalusis švietimas gali padėti šias kompetencijas plėtoti (Karkach ir Semigina, 2022). Anot autorių, Moodle sistemos naudojimas vyresnio amžiaus žmonėms suteikia galimybę mokytis nuotoliniu būdu, taip prisitaikoma prie individualių besimokančiųjų poreikių ir jų gyvenimo ritmo. Taip pat ši platforma leidžia besimokantiesiems dalyvauti įvairiuose kursuose ir veiklose, skatinančiose jų aktyvumą ir socialinę įtrauktį, taigi sudaromos galimybės ne tik įgyti naujų žinių, bet ir bendrauti su bendraamžiais. Karkach ir Semigina (2022) pabrėžia ir tai, kad Moodle leidžia socialiniams darbuotojams teikti individualizuotą pagalbą, padedančią vyresnio amžiaus žmonėms įveikti technologinius iššūkius ir efektyviau naudotis skaitmeninėmis priemonėmis. Taigi Moodle prisideda prie vyresnio amžiaus žmonių savarankiškumo, motyvacijos ir gyvenimo kokybės gerinimo, skatindama nuolatinį mokymąsi ir asmeninį augimą. Gaušas ir Vosyliūtė (2015) pabrėžia IKT gebėjimų svarbą vyresnio amžiaus žmonėms: anot tyrėjų, turėtų būti užtikrinamas IKT mokymų tęstinumas, kursų rengėjui būtų naudinga atskirti pradedančiuosius ir pažengusius vartotojus IKT mokymų metu. Vis dėlto interneto galimybės, anot Gaušo ir Vosyliūtės (2015), nepakankamai išnaudojamos, nors tam tikros veiklos organizavimas internetu išspręstų fizinio pajėgumo iššūkį, kai išvykus dėstytojui nebelieka ir kursų, nes nebėra kam dėstyti. Belete ir kt. (2022) teigimu, įvykusi pandemija pademonstravo, kad reikia apmąstyti naujas mišraus mokymosi formas ir skaitmeninius būdus bei visa to pasekmes besimokantiesiems ir mokymosi institucijoms.

Suaugusiųjų mokymesi vis dažniau naudojami socialiniai tinklai. DiVall ir Kirwin (2012) atlikto tyrimo rezultatų analizė rodo, kad socialinis tinklas (Facebook), naudojamas kaip papildoma priemonė medicinos kurse, pagerino studentų įsitraukimą ir tarpusavio bendravimą. Studentai, kurie naudojo Facebook, buvo aktyvesni: dalijosi studijų patarimais ir klausimais, pamatydavo kursui skirtus pranešimus. Socialinis tinklas padėjo sukurti bendruomenę, kurioje patogų dalytis žiniomis ir patirtimi. Panašūs rezultatai gauti ir Zailskaitė-Jakstė ir Kuvykaite tyrimo (2012) metu: galima teigti, kad socialinių tinklų integracija į mokymosi procesą susijusi su geresne informacijos sklaida ir malonesne mokymosi patirtimi. Mokslininkų tyrimo rezultatai rodo ir tai, kad socialiniai tinklai

yra naudingi organizacijoms, nes padeda efektyviau bendrauti su tiksline auditorija: ne tik informuoti vartotojus apie savo paslaugas, bet ir gauti atsiliepimus bei įsitraukti su jais į dialogą. Pasak Al-Rahmi ir kt. (2015) socialiniai tinklai padeda mokytis bendradarbiaujant, o tai pagerina studijų rezultatus. Panašiai teigia ir Roy ir Chakraborty (2015) – socialiniai tinklai suteikia galimybę abipusei komunikacijai, padeda kurti draugiškus santykius net ir tada, kai neįmanoma realiai susitikti; paprasta dalytis žiniomis ir palaikyti ryšius su dėstytojais. Vis dėlto mokslininkas įspėja ir apie grėsmes, kurias kelia socialiniai tinklai: nukenčia studentų raštingumas (nesistengiama rašyti taisyklingai), prastėja akademiniai rezultatai; įsitraukus į virtualų bendravimą silpnėja ryšiai su artimaisiais ir šeima, netgi suprastėja sveikata – ir fizinė, ir psichinė. Tariq ir kt. (2012) teigia, kad asmenys, besinaudojantys socialiais tinklais lengvai tampa nuo jų priklausomi, o mokydami dažnai naudojami galimybe sukčiauti – tiesiog gauti reikiamą informaciją iš kitų socialinių tinklų vartotojų. Anot Prakapo ir Prakapienės (2018), socialiniai tinklai siūlo kitą požiūrį į mokymosi galimybes. Tai greitai plintantis procesas, tačiau jam suvaldyti būtinas atsakomybės jausmas. Vis dėlto socialinių medijų naudojimas švietimo tikslais turėtų būti skatinamas, svarbu įvertinti socialinių medijų teikiamas galimybes mokymo(si) srityje (Vaičiūnienė ir Mažeikienė, 2012).

Sparčiai tobulėjant technologijoms, įvairūs internetiniai išteklių paskatino neformalų mokymąsi, nes mokytis galima pagal poreikį – tada, kai reikia. Internetiniai išteklių leidžia mokytis būnant bet kurioje vietoje (Song ir Bonk, 2016). Vis dėlto analizuojant vyresnio amžiaus žmonių mokymosi ypatumus, toks mokymasis turi ir reikšmingų trūkumų: vyresnio amžiaus besimokantieji itin svarbu socialinis kontaktas, o mokymasis internetu tam tikru mastu pagilina socialinę izoliaciją (Kamanová ir Pevná, 2022). Taip pat ne visi naudojami internetu vienodai: amžius, lytis, socialinis-ekonominis statusas ir išsilavinimas turi didelę įtaką tam, kaip asmenys pasinaudoja internetiniu mokymu ir kokią naudą iš to gauna (Eynon ir Malmberg, 2021).

1.3.3. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjai

Reikšmingas vaidmuo organizuojant ir įgyvendinant suaugusiųjų neformalųjį švietimą tenka suaugusiųjų mokymo centrams, siūlantiems švietimo galimybes vietos bendruomenėms (UNESCO, 2021). Europoje tokių centrų pradžia gali būti laikoma Liaudies aukštesnioji mokykla (Bjerkaker, 2021) – pagal N.F.S. Grundtvigo viziją sukurta mokykla, kuria jis siekė, kad ūkininkams ir kitiems masių atstovams būtų suteiktas aukštesnysis išsilavinimas (Damianek, 2016). Anot Damianek (2016), Grundtvigas visada manė, kad tokia mokykla neturėtų apimti profesinio išsilavinimo, mokymas šiose mokyklose turėtų būti grindžiamas abipusiu bendradarbiavimu – besimokantieji mokykloje turi jaustis kaip šeimos nariai, skatinamos diskusijos, laisvas bendravimas. Liaudies aukštosios mokyklos yra autonomiškos, savivaldžios ir paprastai nespecializuotos. Jos skatina

mokymąsi visą gyvenimą, o ne pasirengimą egzaminams. Jos pačios sudaro savo programas, priima mokinius pagal savo sąlygas ir samdo dėstytojus be didelės valstybės kontrolės, nors valstybė vis dar finansuoja apie 75% jų biudžeto. Besimokantieji atspindi šiuolaikinę visuomenę – apimami įvairių socialinių sluoksnių, skirtingo ir išsilavinimo, nevienodų pajamų atstovusai. Mokyklos glaudžiai bendradarbiauja su vietos bendruomenėmis, tapdamos kultūros ir švietimo centrais (Damianek, 2019). Anot Žemaitaitytės (2007, p. 52), „Skirtingai nuo kaimynų šiaurėje ar kitose Baltijos šalyse, Lietuva neturi ilgalaikių aukštesniųjų liaudies mokyklų tradicijų, todėl kuri laiką buvo diskutuojama, ar šiuo metu Lietuvoje reikalingos tokios mokyklos.“ Krivicko ir Krivickienės (2003) teigimu, Lietuvoje buvo įkurtos trys liaudies švietimo institucijos: Pajūrio aukštesnioji liaudies mokykla, Rumšiškių muziejaus dvaro akademija, Sintautų akademija. Vis dėlto Lietuvoje šios mokyklos nėra populiarios: viešoji įstaiga „Pajūrio aukštesnioji liaudies mokykla“ 2018 m. išregistruota, kitos dvi mokyklos veikia, nors informacijos apie jas yra nedaug: Sintautų akademijos veikla aprašoma socialinio tinklo Facebook puslapyje, Rumšiškių muziejaus dvaro akademija turi susikūrusi savo interneto svetainę bei socialinio tinklo Facebook puslapį, tačiau paskutinis įrašas socialiniame tinkle – 2022 m.

Pasak Belete ir kt. (Belete ir kt., 2022) tam tikros vietos bendruomenėse, įskaitant centrus, kuriuose žmonės mokosi kartu, egzistuoja daug kur pasaulyje. Tokie susibūrimo centrai gali būti vadinami skirtingai, mokymai juose organizuojami skirtingų švietimo teikėjų, skiriasi paslaugų teikimo pobūdis ar vieta, pavyzdžiui, siekiant pasiekti atokias vietas, mokymai rengiami furgone arba organizuojami dideliuose miestuose valstybinių švietimo įstaigų patalpose (UNESCO, 2021). Mokymai taip pat labai skirtingi, atsižvelgiant į vietos bendruomenės poreikius. Vokietijoje veikia Volkshochschulen – bendruomenės suaugusiųjų mokymo centras (Lattke ir Ioannidou, 2021); sėkmingai funkcionuoja suaugusiųjų švietimo centrai Gruzijoje, siūlantys į užimtumą ir vystymąsi orientuotas programas, populiariausias mokymosi visą gyvenimą principus ir vertybes (Sanadze ir Santeladze, 2017), tokie centrai veikia ir Baltarusijoje, Ukrainoje ir Moldovoje, dažniausiai jie įsikūrę kitų valstybinių švietimo įstaigų patalpose didžiuosiuose miestuose (Lukyanova ir Veramejchik, 2017). Suaugusiųjų mokymosi centrų plėtra Moldovoje daugiausia vyksta bendradarbiaujant su pilietinės visuomenės organizacijomis, propaguojančiomis suaugusiųjų švietimo idėją, taip pat šalyje siekiama viešąsias bibliotekas paversti modernesnėmis įstaigomis, kurios, be kita ko, atliktų suaugusiųjų švietimo centro funkcijas. Daugelyje Ukrainos miestų yra įsikūrę trečiojo amžiaus universitetai. Baltarusijoje neformalųjį suaugusiųjų švietimą siūlo Baltarusijos kolegija, Skraidantis universitetas, Europos laisvųjų menų kolegija Baltarusijoje. Atskirą suaugusiųjų mokymo įstaigų grupę Moldovoje sudarė vakarinės mokyklos, kurios leido besimokantiems įgyti bendrąjį išsilavinimą (Lukyanova ir Veramejchik, 2017). Kaip darnios

plėtos bendruomenės centrai, susitelkę į vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybę, Japonijoje veikia Kominkan (Oyasu, 2021), visose vietose bendruomenėse Korėjoje veikia mokymosi visą gyvenimą centrai (Choi ir Lee, 2021), Vietname – bendruomenės mokymosi centrai, siūlantys mokymosi visą gyvenimą galimybes bet kokio amžiaus žmonėms (Phuoc ir Anh, 2021), Slovėnijoje – suaugusiųjų švietimo centrai (Bogataj, 2021) ir kt. Nepaisant to, kad įvairių šalių suaugusiųjų švietimas ir suaugusiųjų mokymosi centrų veikla skiriasi, galima išvelgti kai ką bendra – suaugusiųjų švietimas ir suaugusiųjų mokymo centrai visame pasaulyje lieka visų kitų švietimo sektorių nuošalėje (Belete ir kt., 2022). Todėl Belete ir kt., (2022) teigia, kad mokymo centrams būtinas didesnis pripažinimas ir parama. Daugelyje šalių šie centrai buriasi ir kuria nacionalines asociacijas ar tinklus, siūlančias platesnes bendradarbiavimo ir paramos galimybes (Belete ir kt., 2022).

Viena iš veiksmingų pagyvenusių žmonių veiklos ir bendradarbiavimo platformų yra trečiojo amžiaus universitetai (TAU). Gūnder teigia (2014), kad TAU reikšmingai prisideda prie mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo – ne tik tenkinami besimokančiųjų reikalavimai bet ir suteikiama galimybė kiekvienam TAU nariui realizuotiis demokratinėje aplinkoje: nariai, kurie turi galimybę senti sveikiau ir aktyviau, dalyvaudami universiteto veikloje, prisiimdami tokias pareigas kaip mokymasis ir mokymas, gali išlikti aktyviais piliečiais. Taigi TAU gali būti laikomi pavyzdžiu įgyvendinant aktyvų pilietiškumą. Įvairių šalių mokslininkų (Martins ir kt., 2019, Cachioni ir kt., 2017, Adamo ir kt., 2017, Ratana-Ubol ir kt., 2015) atlikti tyrimai įrodo TAU reikšmę suaugusiam besimokančiajam: pagerėja gyvenimo kokybė; besimokantieji TAU teigiamai vertina senėjimą (Zielińska-Więczkowska ir Sas, 2020); neformalusis švietimas išėjus į pensiją, pvz., trumpi kursai, apimantys pagyvenusių asmenų interesus, gali padėti vyresnio amžiaus žmonėms tobulėti (Ratana-Ubol ir kt., 2015); TAU padeda sustiprinti besimokančiųjų savigarbą, atrasti naujus gyvenimo tikslus (Martins ir kt., 2019), padeda kurti svarbius tarpusavio ryšius, įtvirtina pasitenkinimo savo gyvenimu suvokimą (Cachioni ir kt., 2017), stiprina priklausymo bendruomenei jausmą, padeda įveikti vienatvę, suteikia pretekstą išeiti iš namų (Gierszewski ir Kluzowicz, 2021). TAU vieningai siekia suteikti mokymosi galimybes vyresniesiems suaugusiesiems ir siekia, kad vyresnioji karta, kuri dažnai nuvertinama, būtų „pamatyta“. TAU taip pat primena tikrąją žodžių „mokymasis visą gyvenimą“ reikšmę ir suteikia mokymosi nišą žmonėms, kurie dažnai paliekami visuomenės paraštėse (Formosa, 2014).

Anot Kalvaičio (2018) TAU yra viena labiausiai populiarėjančių mokymo įstaigų Lietuvoje. 2012 metais veikė 24 tokios įstaigos, o 2024 m. spalio mėnesio duomenimis Lietuvoje veiklą vykdo 69 TAU (Trečiojo amžiaus universitetai). Remiantis 2018 m. atlikto tyrimo (Kalvaitis, 2018) duomenų analizės rezultatais, galima teigti, kad nors kiekvienais metais TAU lankančių asmenų

skaičius didėja, tačiau šios įstaigos nuolat susiduria su iššūkiais, organizuodamos neformalųjį suaugusiųjų švietimą: tik trečdalis TAU turi skyrius kitose vietovėse, TAU lanko nedaug Lietuvos pagyvenusių žmonių, trūksta tinkamų ir sutinkančių dirbti TAU dėstytojų, dėl patalpų trūkumo negalima priimti visų norinčiųjų, iššūkiu tampa komunaliniai mokesčiai už TAU patalpas, trūksta pagalbos iš valstybės institucijų (Kalvaitis, 2018).

Aleknaitės-Bieliauskienės (2009) teigimu, „Lietuvoje suaugusiųjų socialinius gebėjimus ir ypač aktyvią pilietiškumo idėjų sklaidą inicijuoja nevyriausybinės organizacijos“. NVO sektoriui būdingas nuolatinis naujų galimybių ieškojimas, atvirumas, naujos realybės apmąstymas, mokėjimas prisitaikyti, gebėjimas veikti kūrybiškai, greitai priimti sprendimus, būti lankstesniam, su malonumu eksperimentuoti, prisitaikyti prie individualių konkrečių grupių poreikių (Zemaitaitė, 2017). Bendradarbiavimas tarp valstybės, privačių sektorių ir visuomenės, įskaitant NVO, gali padėti įgyvendinti švietimo iniciatyvas (Roy ir kt., 2023, Catini, 2021). Catini akcentuoja NVO vaidmenį Brazilijos neformaliajame suaugusiųjų švietime, ypač sudėtingais politiniais laikais: NVO tapo svarbiais partneriais, organizuojančiais švietimo programas, siekiant ne tik pagerinti raštingumą, bet ir skatinti socialinę sąmonę bei pilietinį aktyvumą. Patrick ir Ijah (2012) teigia, kad iš NVO sektoriaus galima pasimokyti, kaip įtraukti bendruomenę įgyvendinant neformaliojo suaugusiųjų švietimo intervencines programas, skirtas bendruomenės plėtrai bei skurdui mažinti; taip pat svarbu mokytis iš NVO, kaip organizuoti integruotą profesinį mokymą, kai profesijos mokoma kartu su kitais reikalingais dalykais, pavyzdžiui, siekiant pagerinti raštingumą. NVO dominuoja įgyvendinant suaugusiųjų raštingumo programas (UNESCO, 2021). Įgyvendindamos neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas, nevyriausybinės organizacijos sprendžia vietos bendruomenių problemas ir skatina tvarų vystymąsi, pavyzdžiui, Youth and Women Empowerment (YOWE) organizacija Ganoje, bendradarbiaudama su Kolumbijos universiteto Tvaraus vystymosi centru, įgyvendino mokymo programas, kurių metu ne tik ugdomi bendruomenės moterų įgūdžiai, bet ir didinamas bendruomenės supratimas apie ekologišką gyvenimo būdą (Ocansey ir Siakwa, 2021). Mokslininkų teigimu, NVO taip pat veikia kaip tarpininkės tarp bendruomenių ir vyriausybės, skatindamos būtinus politinius pokyčius – taip prisidedama prie socialinio teisingumo. Nevyriausybinės organizacijos gali padėti įveikti sunkumus, kai trūksta pajėgumų suteikti suaugusiems reikiamų žinių ir įgūdžių (Илакавичус, 2020). Bendradarbiavimas su NVO leidžia dalytis patirtimi ir ištekliais (Košmerl ir kt., 2024). Mahmud ir Saad (2024) tyrimo rezultatų analizė atskleidžia, kad partnerystė su nevyriausybinėmis organizacijomis padeda spręsti gyvybiškai svarbių raštingumui gerinti skirtų programų finansavimo problemas. Kad tinkamas finansavimas yra esminis veiksnys, užtikrinantis efektyvų suaugusiųjų švietimo programų veikimą, o NVO padeda finansavimo problemas spręsti, pabrėžia ir (Madu ir kt., 2020). Ngozwana (2019) teigia, kad

nors ir susidurdamos su iššūkiais, tokiais kaip riboti ištekliai ir nepakankamas vyriausybių pripažinimas, NVO, veikiančios Lesote, teikia mokymus ir paramą globėjais dirbantiems suaugusiesiems, neturintiems pakankamai žinių ir patirties tokioje veikloje. Nwabukof ir kt. (2020) atlikto tyrimo duomenų analizė atskleidžia, kad nepakankamas bendradarbiavimas tarp vyriausybių ir nevyriausybių organizacijų ir donorų agentūrų trukdo efektyviai teikti išteklius suaugusiųjų švietimui. Anot Žemaitaitytės (2007), NVO sektorius <...> tapo svarbus ir reikšmingas plečiant neformalųjį suaugusiųjų švietimą, kuris daugelyje šalių yra vienas iš svarbiausių socialinės pažangos svertų.

Lietuvoje tarp neformaliojo suaugusiųjų švietimo nevyriausybių organizacijų neabejotinas lyderis yra Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija (LLŠA), kurios švietėjiška veikla apima ne tik pavienius narius, bet ir organizacijas, plėtojant bendradarbiavimą su kitomis NVO per įvairius projektus, teikiant paramą NVO lyderiams, padedant svarstyti svarbias šimtmečio suaugusiųjų švietimo problemas (Žemaitaityte, 2017). Dar XX a. pabaigoje įkurta LSŠA, išsikėlusį tikslą ugdyti nuolatinio suaugusiųjų ugdymosi poreikį, 2023 metais išaugo iki 81 fizinio ir 29 juridinių narių (Kas yra LSŠA). Asociacija bendradarbiauja su įvairiomis Lietuvos ir užsienio institucijomis, besirūpinančiomis suaugusiųjų mokymusi, nuolat dalyvauja tarptautiniuose suaugusiųjų švietimui skirtuose projektuose, kasmet organizuoja suaugusiųjų mokymosi savaitę, buriančią visos Lietuvos suaugusiųjų švietėjus. Mokymosi festivaliai arba veiklos, vykdomos mokymosi savaitės metu, veikia kaip mobilizavimo kampanijos, pritraukiančios žmones ir, siūlydamos žaismingą mokymosi turinį, motyvuoja juos dalyvauti veiklose. Suaugusiųjų mokymosi savaitės remiasi partneryste tarp įvairių švietimo teikėjų, kultūros institucijų, vietos valdžios – taip kuriama bendradarbiavimo ir paramos kultūra. Galiausiai viešumas verčia užtikrinti mokymų kokybę (UNESCO, 2003). Lietuvoje suaugusiųjų mokymosi savaitė turtinga įvykių: organizuojami įvairūs renginiai visoje Lietuvoje (2024 m. programa apima 123 puslapius), projektų konkursas, renkamas metų andragogas (Suaugusiųjų mokymosi savaitė).

1.3.4. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimo iššūkiai.

Sėkminga šalies socialinė-ekonominė pažanga priklauso nuo suaugusiųjų švietimo raidos ir jo raidos tendencijų (Zubrickienė ir Anužienė, 2022). Socialinis teisingumas yra siejamas su tokių pagrindinių principų švietimo sistemoje įgyvendinimu, kaip lygios galimybės, skirtingumų pripažinimas ir pasirinkimo galimybių užtikrinimas, prieinamumas, kompensavimas (Žalimienė ir kt., 2011). Vis dėlto pasaulinės suaugusiųjų mokymosi ir švietimo ataskaitos bei dešimtmečius trukę dalyvavimo suaugusiųjų švietime tyrimai aiškiai parodė, kad suaugusiųjų galimybės įsitraukti į mokymąsi toli gražu nėra lygios. Nors kai kurios visuomenės grupės turi prieigą prie daugybės

mokymosi visą gyvenimą galimybių, kitos atsiduria situacijose, kuriose nėra arba labai ribotos perspektyvos įsitraukti į suaugusiųjų mokymąsi (UNESCO, 2019).

PIAAC tyrimo (2016) metu suaugusieji „<...> buvo apklausiami ir apie papildomas mokymosi veiklas, nesusietas su formaliuoju švietimu“ (Dudaitė ir kt., 2022, p. 178). Dalyvavimo tokiose veiklose Lietuvos rezultatas – 28,8 proc., palyginus su kitomis šalimis šis rezultatas nėra didelis. Svarbu ir tai, kad Lietuvoje 14,1 proc. asmenų norėjo mokytis, tačiau negalėjo. Dažniausios priežastys, dėl kurių asmenys, norėję dalyvauti mokymėsi, to padaryti negalėjo, yra užimtumas darbe, mokymų kaina ir problemos susijusios su mokymų laiku bei vieta (Dudaitė ir kt., 2022 p. 198). Laiko reikšmę suaugusiųjų mokymėsi pabrėžia ir Boeren ir kt. (2010). Mokslininkai teigia, jog norint, kad suaugusieji dalyvautų švietime, reikia suderinti (potencialių) dalyvių paklausą ir švietimo įstaigų teikiamą pasiūlą – būtina sąlyga – kursų pasiūlos prieinamumas. Vienas iš šios sąlygos elementų yra laikas: dalyvavimas mokymuose įmanomas tik suderinus besimokančiajam tinkamą laiką su laiko veiksniais instituciniame lygmenyje (Rüter ir Martin, 2022). Mokslininkų atlikto tyrimo išvados rodo reikšmingą laiko ir (kursų) trukmės poveikį suaugusiųjų dalyvavimui mokymėsi. Kita su prieinamumu susijusi problema – vietų mokymuose trūkumas: Kobylarek ir kt. (2022) teigia, kad nepaisant augančio TAU skaičiaus, vietų yra vis dar mažiau nei norinčiųjų dalyvauti užsiėmimuose. Mokslininkai pabrėžia, kad šios problemos kyla ne tik dėl organizacinių iššūkių, bet ir dėl nepakankamo finansavimo bei svarsto, kad problemą išspręsti padėtų subsidijos iš valstybės biudžeto.

2020 m. atlikto tyrimo (Petrauskienė ir Žemaitaitytė, 2020) duomenų analizė atskleidė, kad neformalusis švietimas gyventojams neatrodo pirmaeilės svarbos paslauga, jis nėra aiškus net ir politikos strategams, formuojantiems švietimo politiką – neformalusis švietimas dažnai traktuojamas tik kaip profesinis švietimas, pastebimas atotrūkis tarp šalyje deklaruojamos politikos ir realybės, susijusios su neformaliojo švietimo įgyvendinimu. Neformalusis suaugusiųjų švietimas suprantamas kaip kintantis reiškinys, vertinamas kaip „sunkiai suvaldomas veiksmų chaosas“ (Petrauskienė ir Žemaitaitytė, 2020, p. 11), juolab, kad nuolat išgyvenama nežinia dėl neformaliojo švietimo planų finansavimo. Tyrimo duomenų analizė atskleidė ir tai, kad svarbi neformaliojo suaugusiųjų švietimo veiklų planavimo sąlyga yra suaugusiųjų poreikių įvardijimas, tačiau juos nustatyti sunku dėl skirtingų įvairių grupių interesų ir greitos jų kaitos. Mokslininkų teigimu, vykdomi mokymai dažnai neatliepia vietos bendruomenės poreikių, taip pat trūksta sklaidos apie neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokymus regionuose. Kad ne visada patenkinami besimokančiųjų poreikiai, pabrėžia ir Kobylarek ir kt. (2022): nors daugelis vyresnio amžiaus žmonių noriai dalyvauja mokymuose, tačiau ne visada būna patenkinti kursais. Mokslininkų atlikto tyrimo išvados leidžia teigti, kad kuriant mokymo programas, nepaisoma vyresnio amžiaus žmonių

poreikių, besimokantieji neinformuojami apie turimus mokymosi visą gyvenimą išteklius arba tie ištekliai neatnaujinami. Anot Gaušo ir Vosyliūtės (2015), įstaigų siūlomos ugdymo programos turi būti nuolat atnaujinamos ir papildomos, nuolat diagnozuojami ir analizuojami besimokančiųjų ugdymosi poreikiai. Čekijoje atlikto tyrimo (Kalenda ir Kočvarová, 2022) rezultatų analizė atskleidžia, kad daugelis suaugusiųjų, kurie pasirenka nedalyvauti suaugusiųjų mokyme ir švietime, dažnai jaučia, kad siūlomos mokymosi galimybės nesuteikia jiems prasmingos patirties ar asmeninio pasitenkinimo, todėl, anot mokslininkų, siekiant didinti motyvaciją svarbu sukurti individualizuotas programas, kurios atitiktų suaugusiųjų poreikius ir lūkesčius.

Kaip ir bet kuri kita programa, taip ir neformaliojo švietimo programos turi būti kokybiškos – programos turi būti vertinamos ir prižiūrimos (Došler ir Zagmajster, 2018; Mahmud ir Mbavai, 2023). Kad įgyvendinant neformalųjį suaugusiųjų švietimą aktualus ugdomosios veiklos kokybės vertinimo klausimas, pabrėžia ir Žemaitaitytė ir Petrauskienė (2021). Mokslininkės teigia, kad valstybė, siekdama užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą, įstatymu reglamentuoja, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjas yra atsakingas už neformaliojo švietimo kokybę, vis dėlto kriterijai, vertinimas, kontrole ir priežiūra grįstas kokybės užtikrinimas gali trukdyti siekti pagrindinių neformaliojo švietimo tikslų, o neformalusis švietimas gali tapti ne toks lankstus ir patrauklus besimokantiesiems. Iš valstybės ir (ar) savivaldybių biudžetų finansuojamo neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybės gerinimo, veiklos vertinimo, išorinio vertinimo, dalyvių pažangos ir pasiekimų vertinimo tvarką nustato valstybės institucijos, bet savivaldybėse dažnai trūksta aiškių standartų ir kriterijų, kurie leistų objektyviai vertinti teikiamas paslaugas, be to, finansavimo iššūkiai, su kuriais susiduria savivaldybės, riboja galimybes organizuoti kokybišką neformalųjį švietimą (Žemaitaityte ir Petrauskienė, 2021). Vis dėlto mokymo kokybės užtikrinimas, atsižvelgiant į nacionalinius ir tarptautinius standartus, yra vienas iš svarbiausių uždavinių modernizuojant neformalųjį suaugusiųjų švietimą (Мелешко ir kt, 2024).

Aukštą mokymų kokybę būtina užtikrinti ir tam, kad neformaliojo švietimo įstaiga būtų atpažįstama ir vertinama (Miljković ir Todorović, 2021). Tačiau mokymų kokybė ne vienintelis kriterijus, padedantis neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjams tapti žinomiems. Miljković ir Todorović, (2021) pristatyto tyrimo metu buvo analizuojamos suaugusiųjų kalbų mokyklų strategijos, siekiant susikurti savo prekės ženklą ir pritraukti mokinius. Autorių teigimu, neformaliojo švietimo įstaigos dažnai neturi aiškiai apibrėžtų prekės ženklų, todėl joms sunku pritraukti ir išlaikyti mokinius bei išsiskirti iš konkurentų – jos turėtų investuoti į vartotojų poreikių tyrimus ir efektyvias marketingo strategijas. Taip pat norėdamos išlikti aktualios ir patrauklios besimokantiesiems, šios įstaigos turėtų atsižvelgti į nuolat kintančią švietimo aplinką ir prisitaikyti prie naujų tendencijų (Miljković ir Todorović, 2021).

Lenkijoje atlikto dvejus metus trukusio tyrimo (Zadworna, 2020) rezultatų analizė leidžia teigti, kad svarbu plėtoti įperkamas ir prieinamas viešąsias tęstinio mokymo programas vietos bendruomenėse, nes tai yra svarbus socialinis sveiko senėjimo veiksnys senstančioje visuomenėje. Kaina yra svarbi ne tik vyresnio amžiaus besimokantiejiems. UNESCO (2021) ketvirtojoje pasaulinėje suaugusiųjų mokymosi ir švietimo ataskaitoje teigiama, kad vyriausybės gali remti mokymus tiesioginėmis išmokomis: individualios mokymosi programos apima individualias mokymosi sąskaitas, taupymo ar mokymosi visą gyvenimą sąskaitas ir teises į išmokas, pvz., kvitus ir dotacijas, tiesioginių ar netiesioginių mokymo išlaidų padengimas. Suvaržymai dėl išlaidų ir laiko dažniausiai trukdo suaugusiems dalyvauti mokymuose (UNESCO, 2021).

Įvardijamos ir kitos, organizuojant neformalųjį suaugusiųjų švietimą kylančios problemos: trečiojo amžiaus universitetai kritikuojami dėl to, kad į besimokančiuosius žiūri tik kaip į pasyvius nenaudingo turinio vartotojus ir nevykdo savo misijos įtraukti vyresnio amžiaus žmones į pilietines iniciatyvas: Gierszewski ir Kluzowicz (2021), Setiawati ir Shofwan (2023) teigia, kad efektyviam suaugusiųjų švietimui būtina taikyti suaugusiųjų mokymosi principus, įtraukiant dalyvius į mokymosi procesą ir orientuojantis į praktinį žinių pritaikymą.

Gaušas ir Vosyliūtė (2015) pabrėžia nacionalinės politikos formuotojų atsakomybės klausimą suaugusiųjų neformaliojo švietimo atžvilgiu. Anot mokslininkų, nacionalinės politikos formuotojų nustatyta, kad darbingo gyvenimo trukmė turi būti pratęsta, todėl, kuriant aktyvaus senėjimo strategijas, būtina įtraukti daugiau praktinių priemonių, padėsiančių vyresnio amžiaus žmonėms įgyti atitinkamų darbo rinkai reikalingų įgūdžių. Visuomenei senstant, turėtų būti akcentuojama mokymo ir persikvalifikavimo svarba. Gaušo ir Vosyliūtės (2015) teigimu, turėtų būti pripažįstamas ir skatinamas TAU vaidmuo, suteikiant darbo rinkai reikalingų įgūdžių vyresnio amžiaus darbuotojams: finansuojant vyriausybės iniciatyvas, numatant bent simbolinę kompensaciją nuolat TAU veiklą vykdančioms asmenims. Tyrėjų nuomone, TAU turėtų aktyviai skatinti ir vyresnio amžiaus asmenų verslumą, pavyzdžiui, konsultuodamas apie galimybes parduoti besimokančiųjų sukurtus rankdarbius (Gausas ir Vosyliūtė, 2015). Pasak Василенко (2023), siekiant gerinti senjorų gyvenimo kokybę ir socialinį įsitraukimą, vyriausybėms ir kitoms suinteresuotosioms institucijoms, tokioms kaip NVO, religinės organizacijos, būtina priimti politinius sprendimus ir numatyti praktines priemones: įstatymais reglamentuoti pagyvenusių žmonių ugdymą, numatyti vyresnių asmenų švietimo finansavimą, valdymo ir koordinavimo priemones. Kad vyriausybės politika ir švietimo paslaugų liberalizavimas buvo nepakankami, skatinant bendruomenės įsitraukimą į suaugusiųjų ir neformalų švietimą, pabrėžia ir Fajimi (2022), teigiantis, jog siekiant pagerinti švietimo paslaugų efektyvumą, turi būti išspręsta konkurencija tarp agentūrų, bendradarbiaujama su tarptautiniais partneriais.

Suaugusiesiems Lietuvoje sudarytos įvairios galimybės mokytis: veikia EPALĖ, KURSUOK, SMIS. Sparčiai tobulėjant technologijoms, atsiranda galimybės naudotis socialiniais tinklais, internetiniais ištekliais. Veikia trečiojo amžiaus universitetai, įgyvendinant neformalųjį švietimą prisideda nevyriausybinės organizacijos. Vis dėlto organizuojant neformalųjį suaugusiųjų švietimą susiduriama ir su įvairiais iššūkiais. Trečiojo amžiaus universitetai susiduria su vietos ir dėstytojų trūkumu. Internetiniai ištekliai, nors ir padeda išspręsti vietos ir laiko klausimus, gali pagilinti besimokančiųjų socialinę izoliaciją. Ne visi suaugusieji turi lygias galimybes dalyvauti neformaliajame švietime, o dalyvaujantiems siūlomos mokymo programos dažnai neatitinka suaugusiųjų poreikių ir lūkesčių. Nepakankamas finansavimas trukdo plėtoti kokybišką neformalųjį švietimą, taip pat trūksta aiškių kriterijų, kurie leistų objektyviai įvertinti programų kokybę. Dalies visuomenės (įskaitant ir švietimo politikus) neformalusis švietimas yra nepakankamai vertinamas, neįžvelgiama jo svarba ir reikšmė.

2. SUAUGUSIŪJŲ GIMNAZIJŲ VEIKLOS YPATUMAI

2.1. Suaugusiųjų gimnazijų veiklos reglamentavimas ir organizavimas

Šiame poskyryje siekiama išanalizuoti nacionalinio lygmens dokumentuose bei valstybinėse iniciatyvose pateiktus būdus, kurių imamasi nagrinėjamai problemai spręsti: išsiaiškinti, kokios galimybės organizuoti ir vykdyti neformalųjį švietimą numatytos svarbiausiuose neformalųjį suaugusiųjų švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose bei valstybinėse iniciatyvose.

Istorija. Lietuvos valstybės atkūrimo pradžios dokumentuose atsispindi rūpestis suaugusiųjų ugdymu. Lietuvos švietimo reformos programoje numatytas suaugusiųjų neformaliojo švietimo norminių dokumentų ruošimas; išskirtas suaugusiųjų švietimui skirtas skyrius, kuriame galima išvelgti rūpestį suaugusiųjų švietimo įstaigų kūrimo, švietimo efektyvumo klausimais; siekiama sukurti neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemą, kurti neformaliojo mokymosi įstaigas. Vizija, sutelkusia Lietuvos švietimo bendruomenę švietimo reformų įgyvendinimui tapo Lietuvos švietimo koncepcija (Lietuvos švietimo koncepcijai – 30 metų, 2022), kurioje paminėtos ir suaugusiesiems skirtos mokyklos: nurodoma, kad formalųjį švietimą sudaro ir nenuosekliojo švietimo sistemos dalis, apimanti suaugusiųjų formaliąsias mokymosi įstaigas (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992). Koncepcijoje įvardijamas formaliojo ir neformaliojo suaugusiųjų ugdymo ryšys, nurodant, kad formaliojo švietimo suaugusiųjų mokyklose gali būti teikiamas ir neformalusis švietimas.

Neformaliajam suaugusiųjų švietimui buvo reikšminga Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo, 2004). Strategijoje įvardijama, kad suaugusiųjų asmenų bendrasis lavinimas vyksta bendrojo lavinimo mokyklose – suaugusiųjų mokyklose ir mokymo centruose bei bendrojo lavinimo mokyklose, vykdančiose suaugusiųjų bendrojo ugdymo programas, tačiau pabrėžiama, kad „Siekiant atliepti suaugusiųjų asmenų poreikius ir įvertinant įstaigose dirbančių andragogų potencialą, turėtų būti stiprinamas šių įstaigų gebėjimas teikti ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugas.“; atskleidžiamas suaugusiųjų neformaliojo švietimo poreikis (Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo, 2004). Strategijoje aptariamas neformalusis neprofesinis švietimas ir jo sąsaja su asmenų bendrųjų gebėjimų lavinimu, teigiama, kad neformalusis neprofesinis švietimas menkai išplėtotas, jo paslaugos teikiamos fragmentiškai. Dokumente pabrėžiama ir suaugusiųjų mokyklų bei neformaliojo švietimo dermė: švietimo teikėjai raginami plėtoti neformalųjį suaugusiųjų švietimą, taip užtikrinant mokymosi visą gyvenimą galimybę. Neformalusis neprofesinis suaugusiųjų švietimas strategijoje įvardijamas kaip silpnybė. Mokymosi visą gyvenimą prieinamumą sunkino skurdi suaugusiųjų švietimo įstaigų materialinė padėtis bei nepakankami žmogiškieji išteklių. (Dėl

mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo, 2004).

Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos (2014) ketvirtajam tikslui pasiekti ir Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymui (1998) įgyvendinti 2016 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programą (Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo, 2016) bei rekomendavo savivaldybėms dalyvauti įgyvendinant programą ir skirti lėšų jai įgyvendinti. Programoje įvardijama, kad „siekdama plėtoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugas ir pritaikyti jas visuomenės ir darbo rinkos poreikiams, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija 2014 ir 2015 metais skelbė neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų finansavimo konkursus“, nustačiusi, kad viena iš prioritetinių veiklų – „neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų plėtra formaliojo švietimo mokyklose“ (Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo, 2016).

Suaugusiųjų švietimą reglamentuojantys dokumentai. Pagrindiniame Lietuvos švietimą reglamentuojančiame dokumente – Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991) – aptariamas švietimo prieinamumas dirbantiems asmenims: nurodyta, kad švietimo teikėjai turi sudaryti sąlygas dirbančiam asmeniui mokytis įvairiomis mokymosi formomis. Įstatyme nurodoma, kad „savivaldybė privalo turėti optimalų pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo vaikų ir suaugusiųjų švietimo programų teikėjų tinklą“, numatyta prievolė viešai skelbti informaciją apie vykdomas ir formaliojo, ir neformaliojo švietimo programas, jų pasirinkimo galimybes ir kt., taip pat teigiama, kad neformaliojo švietimo programas asmuo renkasi laisvai (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991). Įstatyme apibrėžiama švietimo sandara: nurodoma, kad Lietuvos švietimo sistema be formaliojo švietimo, savišvietos ir švietimo pagalbos apima ir neformalų suaugusiųjų švietimą; sukonkretinama neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis: „sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų“, įvardijama, kad neformalų švietimą gali teikti visi švietimo teikėjai; mokykla pati gali nustatyti teikiamų švietimo ar papildomų paslaugų kainas, įkainius ir tarifus tais atvejais, kai įstatymų nustatyta tvarka jų nenustato Vyriausybė arba savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991). Įstatyme numatyta, kad savivaldybės atstovaujamoji institucija formuoja pagrindinio ir vidurinio ugdymo suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas teikiančių mokyklų tinklą, inicijuoja, kad būtų formuojamas gyventojų poreikius atitinkantis suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklas, savarankiškai formuoja neformaliojo švietimo teikėjų tinklą; savivaldybės vykdomoji institucija organizuoja

bendrajį ugdymą, suaugusiųjų neformalųjį švietimą; įstatyme buvo numatyta Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo tarybos veikla: Lietuvos neformaliojo švietimo plėtros perspektyvų svarstymas, neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemos plėtotės projektų analizė, tačiau 2022 m. šis įstatymo straipsnio punktas buvo panaikintas ir neteko galios (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991).

Įstatyme (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991) aptariama bendrojo ugdymo mokyklų paskirtis, teigiama, kad „tenkinant skirtingus mokinių ugdymosi poreikius ir atsižvelgiant į skirtingas švietimo programų vykdymo sąlygas, bendrojo ugdymo mokyklos gali būti įvairių paskirčių“. Paskirčių ir vykdomų ugdymo programų galimą įvairovę nustato Vyriausybės patvirtintos Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės (Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo, 2011). Tinklo kūrimo taisyklėse numatyta, kad mokyklos, siekdamos sudaryti sąlygas vietos bendruomenei reikalingoms kultūros, socialinėms ar kitoms paslaugoms teikti, gali vykdyti įvairias ugdymo programas, įskaitant ir suaugusiųjų švietimo, turėti mokyklos struktūrinius padalinius, vykdančius neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas; skatinama kurti jungtines mokyklas, turinčias filialus ar skyrius, esančias kitoje gyvenamojoje vietovėje ir vykdančias atitinkamo lygmens bendrojo ugdymo programas, turinčias suaugusiųjų klases (Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo, 2011). Taisyklėse aptariamos mokyklų paskirtys ir vykdomos programos, suformuluota, kas yra suaugusiesiems skirta mokykla: „suaugusiųjų mokykla, skirta suaugusiems asmenims mokytis pagal suaugusiųjų pradinio ugdymo programą ir suaugusiųjų pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį“, taip pat „suaugusiųjų gimnazija, skirta suaugusiems asmenims mokytis pagal suaugusiųjų pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį ir akredituotą suaugusiųjų vidurinio ugdymo programą“; įvardijama ir mokykla-daugiafunkcis centras, galintis vykdyti suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas, siekiant sudaryti sąlygas vietos bendruomenei reikalingoms kultūros, socialinėms ir kitoms paslaugoms teikti (Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo, 2011).

1998 m. priimtas būtent suaugusiųjų neformalųjį švietimą reglamentuojantis įstatymas – Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, kurio nauja redakcija galioja nuo 2023 m. – Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas (1998). Įstatymas reglamentuoja suaugusiųjų neformalųjį švietimą ir tęstinį mokymąsi, tokio mokymosi sandarą, organizavimą ir finansavimą. Įstatyme numatyta, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjas gali būti ir mokykla, teisės aktų nustatyta tvarka turinti teisę vykdyti neformalųjį suaugusiųjų švietimą ir tęstinį mokymąsi; taip pat aptariamas formaliojo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo ryšys ir įtvirtinama nuostata, kad „Formaliojo švietimo programas vykdančios

mokyklos: <...> gali vykdyti neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas“ (Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas, 1998). Numatyta neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų finansavimo galimybė iš valstybės biudžeto ir (arba) savivaldybių biudžetų lėšų bei prievolė neformaliojo suaugusiųjų švietimo teikėjams viešinti aktualią ir naujausią informaciją apie vykdomas programas leidžia daryti prielaidą, kad neformalusis švietimas turėtų būti prieinamas visiems to pageidaujantiems suaugusiesiems.

Suaugusiųjų gimnazijos savo veiklą vykdo remdamosi LR švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintais bendraisiais ugdymo planais (Dėl 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo, 2023). Išanalizavus 2023–2024 ir 2024–2025 bendruosius ugdymo planus galima daryti išvadą, kad suaugusiųjų gimnazijų mokslo metų, programų trukmė, atostogų datos yra tokios pačios kaip ir kitų bendrojo lavinimo mokyklų, įgyvendinančių pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas. Vis dėlto įgyvendinant suaugusiųjų bendrojo ugdymo programas yra ir tam tikrų skirtumų: pagal suaugusiųjų vidurinio ugdymo programą besimokantis mokinys privalo mokytis bent 5 dalykų, kurie sudarytų bent 17 pamokų per savaitę: privaloma mokytis lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos ir dar bent 2 privalomai pasirenkamų dalykų iš ne mažiau kaip dviejų dalykų grupių; numatyta, kad mokinys gali nesimokyti dorinio ugdymo (etikos arba tikybos), meninio ugdymo (muzikos, dailės), technologijų ar fizinio ugdymo. Bendruosiose ugdymo planuose numatyta, kaip suaugusiųjų ugdymo programa gali būti įgyvendinama organizuojant mokymąsi nuotoliniu ar neakivaizdiniu būdu. Pagal suaugusiųjų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas besimokantiems mokiniams nėra privaloma socialinė-pilietinė veikla (Dėl 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo, 2023).

Įgyvendinant vidurinio ugdymo programą grupinio mokymosi forma kasdieniu ar nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu, numatytos pamokos ir neformaliajam švietimui: 108 pamokos III gimnazijos klasėje ir 102 pamokos IV gimnazijos klasėje. Bendruosiuose ugdymo planuose (Dėl 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo, 2023) numatyta, kad suaugusiųjų vidurinio ugdymo programą įgyvendinant neakivaizdiniu mokymo proceso organizavimo būdu, 50 procentų dalyko mokymuisi numatytų valandų skaičiaus skiriama grupinėms konsultacijoms organizuoti, kitą dalį laiko mokinys mokosi savarankiškai; asmeniui, besimokančiam nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu pavienio mokymosi forma, konsultacijoms grupėse skiriama iki 40 procentų, individualioms konsultacijoms – ne mažiau kaip 15 procentų dalykui skiriamų pamokų skaičiaus. Neformaliojo švietimo galimybės mokytis neakivaizdiniu ar nuotoliniu būdu bendrosiose

programose neaptiriamos (Dėl 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo, 2023).

Informacija apie Lietuvoje vykdomą suaugusiųjų švietimą ir mokymą apibendrinama Europos Komisijos, teikiančios informaciją apie nacionalines švietimo sistemas (Eurydice). Lietuvoje valstybės kompensuojamas formalusis suaugusiųjų švietimas. Yra trys tokio švietimo formos: ISCED 1 lygį atitinka pradinis suaugusiųjų švietimas, ISCED 2 lygį – pagrindinis suaugusiųjų švietimas, ISCED 3 lygį – vidurinis suaugusiųjų švietimas (Eurydice). Oficialioje Europos Sąjungos interneto svetainėje aptiriamas suaugusiųjų bendrojo ugdymo mokymo turinys, priėmimo sąlygos, vykdytojai, mokymosi formos, išsilavinimo pažymėjimo išdavimų bei finansavimo tvarka (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. *Suaugusiųjų švietimas, skirtas pagrindinių kompetencijų ugdymui*
Šaltinis: EURYDICE

Ugdymo programos	Valstybės reglamentuotas mokslo standartas, reglamentuojantis privalomų ir pasirenkamų mokomųjų dalykų sąrašą, privalomąją programos dalį.
Priėmimo sąlygos	Asmenys nuo 18 metų; 16–18 m. jaunuoliai, negalintys lankyti bendrojo ugdymo mokyklų.
Vykdytojai	Suaugusiųjų mokyklos (mokymo centrai); bendrojo ugdymo mokyklos, turinčios suaugusiųjų klases.
Mokymosi formos	Nuosekliojo mokymosi būdas; grupinio arba pavienio mokymosi formos – galimybė pasirinkti kasdienį, neakivaizdinį, nuotolinį, savarankišką mokymąsi.
Išsilavinimo pažymėjimai	Suaugusiųjų pradinio ugdymo programa – pradinio išsilavinimo pažymėjimas; suaugusiųjų pagrindinio ugdymo programa – pagrindinio išsilavinimo pažymėjimas; suaugusiųjų vidurinio ugdymo programa, išlaikyti brandos egzaminai – brandos atestatas; nebaigusiam programos – mokymosi pasiekimų pažymėjimas.
Finansavimas	Suaugusiųjų mokymąsi finansuoja valstybė. Krepšelio dydį nustato Vyriausybė. Likusias reikalingas lėšas skiria steigėjas.

Oficialioje Europos Sąjungos interneto svetainėje (Eurydice) neformalusis suaugusiųjų švietimas įvardijamas kaip laisvas visuotinis suaugusiųjų švietimas. Svetainėje nurodoma, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo programos rengiamos ir įgyvendinamos pagal Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymą, o ministerijos ir kitos Vyriausybės institucijos užsako šias programas bei jas finansuoja, gali remti kitų institucijų ir organizacijų įgyvendinamas programas.

Neformaliųjų švietimą paprastai planuoja pačios švietimo įstaigos, atsižvelgdamos į besimokančiųjų poreikius ir pageidavimus; priėmimo reikalavimų nėra: dalyvauti neformaliajame švietime gali kiekvienas suaugęs (paprastai nuo 18 metų) asmuo. Neformalusis suaugusiųjų

švietimas organizuojamas įvairiomis formomis: „organizuota tikslinė savišvieta, dieniniai, vakariniai, tęstiniai, trumpalaikiai kursai, seminarai, paskaitos, neakivaizdinis (nuotolinis) švietimas, žiniasklaidos priemonėmis perteikiamos šviečiamojo pobūdžio programos“ (Eurydice).

Ateities vizija. Spartėjantys pokyčiai ir didėjantis neapibrėžtumas privertė permąstyti valstybės strategiją, todėl 2023 metų pabaigoje Lietuvos Respublikos Seimas priėmė vieną svarbiausių rudens sesijos sprendimų ir patvirtino Lietuvos ateities viziją „Lietuva 2050“ (Lietuva 2050, 2023). Patvirtinus šį dokumentą baigta kurti naujoji strateginio valdymo sistema. Mąstant apie galimas Lietuvos ateitis, buvo pasirinktos dvi Lietuvą apimančios plotmės, viena jų – švietimas. Teigiama, kad valstybės pažangą ateityje labiausiai atspindės tai, kaip joje jaučiasi čia gyvenantys žmonės. Pažangai būtina sąlyga – orus ir laisvas žmogus, atspari ir solidari visuomenė, suvereni valstybė bei gebėjimas nuolat mokytis ir prisitaikyti. Išplėtotas aukštos kokybės ir visiems gyventojams prieinamas švietimas – šios ambicijos pamatas, Norėdama realizuoti šią ambiciją, Lietuva turi siekti ateičiai pasirėngusio ir gebančio kurti prasmingą gyvenimą asmens ugdymo, neapsiribojančio vien formaliąja Lietuvos švietimo sistema. Tikima, kad ateityje žmonėms bus sudarytos paskatos ir galimybės mokytis visą gyvenimą, atrasti ir plėtoti asmeninius gebėjimus, įgyti norimų ir reikalingų įgūdžių, juos atnaujinti ir keisti kvalifikaciją, mokymasis taps įpročiu ir kasdienybės dalimi, bus sudarytos sąlygos ir paskatos mokytis visą gyvenimą, užtikrinamas ir formaliojo, ir neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumas visiems Lietuvos gyventojams, Neformaliojo švietimo svarba išryškinama siekinyje mažinti takoskyrą tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo (Lietuva 2050, 2023).

Siekdama įgyvendinti Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2021–2030 metų nacionalinį pažangos planą (Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020), pakeitusį 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programą. Plane akcentuojama, kad švietimas turi būti įtraukus ir lygiateisis, turi būti užtikrinamas kokybiškas švietimas kiekvienam asmeniui, nepriklausomai nuo jo socialinės padėties ar kitų veiksnių. Pabrėžiama mokymosi visą gyvenimą svarba, būtinybė tobulinti savo įgūdžius ir žinias, siekiant prisitaikyti prie besikeičiančios darbo rinkos ir visuomenės poreikių. Plane aptariamas suaugusiųjų dalyvavimas švietimo programose, suaugusiųjų mokymosi tradicijos nebuvimas, menka motyvacija, institucinės lyderystės šioje srityje stygius, regioniniai netolygumai, menkas dėmesys nekvalifikuotų ir žemesnės kvalifikacijos asmenų mokymuisi. Pabrėžiamas neformaliojo švietimo programų ir suaugusiųjų kultūrinės edukacijos poreikių analizės nebuvimas, grįžtamojo ryšio poreikis. Siekiant strateginio tikslo, numatoma didinti suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą lygį, stiprinti suaugusiųjų mokymosi motyvaciją (paklausą), sukurti suaugusiųjų kvalifikacijos ir kompetencijų suteikimo bei tobulinimo sistemą, užtikrinančią suaugusiųjų

galimybes mokytis, gerinti mokymosi paslaugų kokybę, geriau atliepti besimokančiųjų poreikius, įtraukti iki šiol nesimokiusiųjų grupes (socialinę atskirtį patiriančius asmenis, vyresnius žmones, kaimo vietovių gyventojus), tobulinti suaugusiųjų gebėjimus naudotis informacinėmis technologijomis, ugdyti jų informacinį raštingumą ir kritinį mąstymą (Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020). Įgyvendinant 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano 3.1–3.6 pažangos uždavinius, patvirtinta 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programa, kurioje numatyta „Įdiegti efektyvią ir veiksmingą suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą sistemą, siekiant asmens gebėjimų ir kvalifikacijos darnos su asmens, darbo rinkos ir aplinkos poreikiais“ (Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos patvirtinimo, 2021).

Dėmesys suaugusiųjų mokymui skiriamas ir XIX Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje (Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2024). Numatyta stiprinti neformalųjį (taip pat ir suaugusiųjų) švietimą apskričių ir savivaldybių lygmeniu; planuojama stiprinant institucinę suaugusiųjų mokymosi bazę, sistemingai remti trečiojo amžiaus universitetus ir nevyriausybinių sektorių, skatinti savivaldybių įnašą į paramą suaugusiųjų mokymui. Išsikeltas siekinys užtikrinti, kad visose ministerijose suaugusiųjų švietimas būtų naudojamas kaip būdas informuoti visuomenę, keisti nuostatas, įpročius visuomenei svarbiais klausimais.

Rūpestis suaugusiųjų mokymusi atsispindi nuo pat atkurtos valstybės pradžios: dokumentuose įvardyta siekiamybė sukurti neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemą, aptariamą suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklų ir neformaliojo švietimo santykis. Suaugusiųjų švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose sukonkretinama neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis, kaip galima neformaliojo švietimo teikėja įvardijama ir suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokykla, tai yra: ir gimnazija. Vis dėlto detaliau neformaliojo švietimo organizavimo galimybės suaugusiųjų gimnazijoje nėra reglamentuojamos – neformaliojo švietimo turinį ir programas bei formas nustato pačios švietimo įstaigos, taip pat mokykla pati gali nustatyti teikiamų švietimo ar papildomų paslaugų kainas, įkainius ir tarifus. Lietuvos ateities vizijoje paminimas suaugusiųjų mokymosi tradicijos nebuvimas, pabrėžiama neformaliojo švietimo svarba, iškelta siekiamybė užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą kiekvienam Lietuvos gyventojui, taigi neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimas turėtų būti svarbi suaugusiųjų gimnazijų veiklos sritis.

2.2. Suaugusiųjų gimnazijų veiklos apžvalga

Švietimo valdymo informacinė sistema yra valstybės informacinė sistema, skirta teikti duomenis ir informaciją, reikalingą švietimo subjektams analizuoti ir vertinti švietimo būklę

įvairiais aspektais, prognozuoti švietimo kaitą, priimti duomenimis pagrįstus sprendimus ir vykdyti švietimo kokybę laiduojantį valdymą (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991). Iš Švietimo valdymo informacinėje sistemoje statistinėse lentelėse pateiktos informacijos galima daryti išvadą, kad suaugusiųjų mokyklų situacija prastėja: mažėja ir mokyklų, ir mokinių jose skaičius: 2018–2019 mokslo metais 15-oje savivaldybių veikė 25 suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklos, kuriose iš viso mokėsi 5505 mokiniai. Per penkerius metus suaugusiųjų mokyklų ir mokinių jose skaičius nuosekliai mažėjo (žr. 2 lentelę) ir 2023-2024 mokslo metais Lietuvoje tebėra 12 suaugusiųjų bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose mokosi 3726 mokiniai, tai yra: 52 proc. mažiau mokyklų ir 32 proc. mažiau besimokančių suaugusiųjų (ŠVIS).

2 lentelė. *Suaugusiųjų mokyklų ir mokinių jose skaičiaus pokytis per 6 metus*

Šaltinis: ŠVIS

Mokslo metai	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023	2023-2024
Institucijų skaičius	25	22	14	14	12	12
Mokinių institucijose skaičius	5505	5033	4066	3837	3561	3726

Informacijos apie suaugusiųjų mokyklas rasti sudėtinga, jų veiklą galima aptarti išanalizavus informaciją, pateikiamą pačių mokyklų interneto svetainėse. Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms apraše (Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms aprašo patvirtinimo, 2003) numatyta, kad įstaigos privalo turėti interneto svetainę, svetainės skyriuje „Veiklos sritys“ turi būti skelbiama informacija apie įstaigos vykdomą veiklą.

Išanalizavus Lietuvos suaugusiųjų mokyklų interneto svetainėse pateiktą informaciją, paaiškėjo, kad ŠVIS statistiniai duomenys yra netikslūs. Lietuvoje rasta 14 suaugusiųjų mokyklų: 13 gimnazijos statusą turinčių, 1 mokykla vykdo suaugusiųjų pagrindinio ugdymo programą. 7 mokyklų interneto svetainėse skelbiama apie įvairią neformaliojo švietimo būrelių ar programų veiklą, kursus, pateikiamas veiklų tvarkaraštis. Mokyklos siūlo nuo 1 iki 23 neformaliojo švietimo veiklų. Siūlomos neformaliojo švietimo veiklos labai įvairios: kalbos, informacinės technologijos, nacionalinis saugumas, tautodailė, mityba ir etiketas ir kt. Siūlomos ir kitokios neformalios veiklos: vairavimo kursai bei valstybinės kalbos kursai užsieniečiams. Vis dėlto pusės – 7 mokyklų – svetainėse informacija apie neformaliojo švietimo veiklas arba neskelbiama arba ji nekonkreči, neinformatyvi: informuojama, kad informacija ruošinama, pateikta dviejų metų senumo informacija,

pateiktas tik programų sąrašas. Kita vertus, apžvelgus interneto svetainių turinį, galima pastebėti, kad beveik visos (12 mokyklų) dalijasi naujienomis apie įvairias neformaliojo švietimo veiklas savo naujienų skiltyse arba pagrindiniame puslapyje: informuojama apie įvairaus pobūdžio renginius, edukacijas, projektinę veiklą. Dažna mokykla skelbia projektinių veiklų, kuriose buvo dalyvauta, sąrašus. 3 mokyklų interneto svetainėse pateikiama informacija apie trečiojo amžiaus universiteto veiklą. Lietuvos suaugusiųjų mokyklų siūlomos neformaliojo švietimo veiklos pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė. Lietuvos suaugusiųjų mokyklų siūlomos neformalios veiklos

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis suaugusiųjų mokyklų interneto svetainėse pateikta informacija

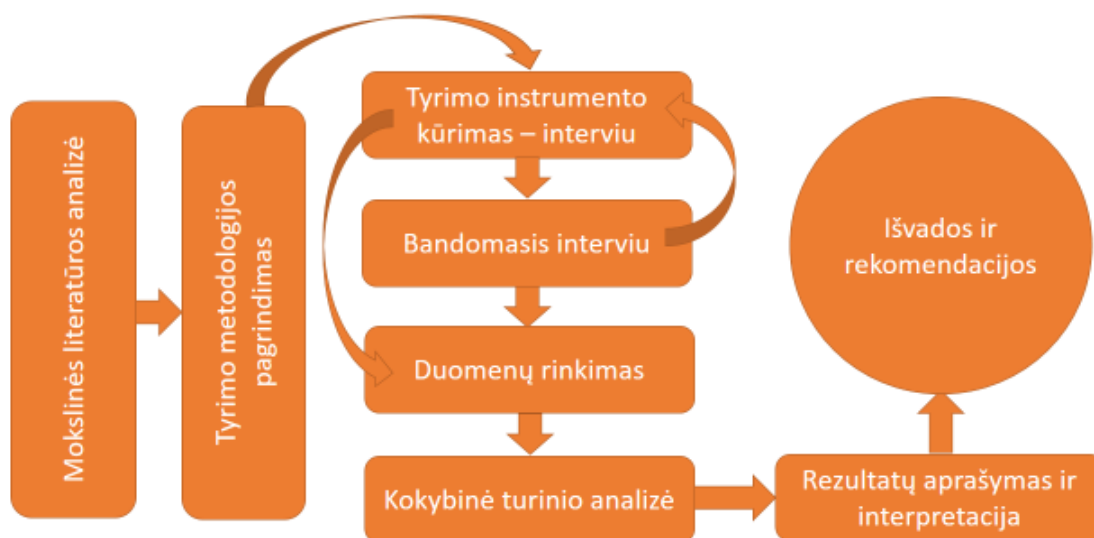
Mokyklos kodas	Skelbiamos veiklos
MOK1	1. Vairavimo kursai. 2. Būreliai. 3. Lietuvių kalbos kursai užsieniečiams.
MOK2	Neformaliojo švietimo veikla neskelbiama.
MOK3	1. Būrelis.
MOK4	1. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo programa: Valstybinės kalbos mokymas.
MOK5	Neformaliojo švietimo veikla neskelbiama.
MOK6	1. Neformaliojo švietimo užsiėmimai.
MOK7	Pateiktas neformaliojo ugdymo renginių planas.
MOK8	Informuojama, kad informacija ruošiama.
MOK9	Pateiktas 2021-2022 mokslo metų neformaliojo švietimo programų sąrašas.
MOK10	Veikla neskelbiama.
MOK11	1. Būreliai.
MOK12	1. Neformaliojo švietimo programos.
MOK13	Neformaliojo suaugusiųjų švietimo programos.
MOK14	1. Kursai.

Informacijos apie suaugusiųjų mokyklas yra nedaug, ji netiksli. Išanalizavus gimnazijos statusą turinčių Lietuvos suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklų interneto svetainėse pateikiamą informaciją, galima daryti išvadą, kad suaugusiųjų mokyklų interneto svetainėse skelbiama informacija apie neformalųjį švietimą labai nevienoda, siūloma veikla itin įvairi. Dalies mokyklų svetainėse informacija apie neformaliojo švietimo veiklas apskritai neskelbiama, nors naujienų puslapyje mokyklos dalijasi įvairiomis neformaliomis veiklomis, taigi jas vykdo.

3. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO IR VYKDYMO GALIMYBIŲ SUAUGUSIŲJŲ GIMNAZIJOJE EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Empirinio tyrimo strategijos ir jos pasirinkimo pagrindimas. Numatytam tikslui – atskleisti neformaliojo švietimo organizavimo galimybes suaugusiųjų gimnazijoje – pasiekti (1 pav.) pasirinktas kokybinis tyrimas. Nepaisant to, kad neformaliojo švietimo svarba suaugusiųjų mokymuisi analizuota įvairių mokslininkų darbuose, suaugusiųjų gimnazijų veikla – mažai tyrinėta sritis, tyrimų, analizuojančių neformaliojo švietimo organizavimo galimybes suaugusiųjų gimnazijoje, nepavyko rasti. Kaip teigia Bitinas (2006), kokybiniai tyrimai metodologiniu požiūriu sietini su edukologijos periferijos objektų pažinimu, todėl santykinai mažai tyrinėta suaugusiųjų gimnazijų veiklos sritis tinkama kokybiniam tyrimui atlikti. Kaip pabrėžia Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016, p. 15), kokybinio tyrimo dėmesio centre – „tyrimo dalyvių perspektyvos, subjektyvios sampratos ir patirtys, kasdieniai kontekstai“, todėl kokybinis tyrimas naudingas siekiant giliau suprasti suaugusiųjų gimnazijų bendruomenės narių požiūrį ir motyvus organizuoti neformaliojo švietimo veiklas. Anot Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017), surinkti kokybiniai duomenys atskleidžia ne faktus ir statistiką, o prasmes, procesus, taigi kokybinis tyrimas leido surinkti turtingus ir įvairiapusius duomenis, išryškinančius autentišką tyrimo dalyvių – suaugusiųjų gimnazijų vadovų – patirtį, kas yra svarbu, siekiant atskleisti neformaliojo švietimo organizavimo galimybes suaugusiųjų gimnazijose.

1 pav. Tyrimo loginė schema
Sudaryta autorės

Tyrimo imtis. Atranka tikslinė, remiantis apibrėžtais kriterijais: tyrimo dalyviai – suaugusiųjų gimnazijų vadovai (direktorius arba pavaduotojas ugdymui), organizuojantys neformalųjį švietimą, taigi galėsiantys suteikti daugiausiai esminės informacijos apie šį reiškinį ir padėsiantys atskleisti tyrimo problemas: papasakoti apie neformaliojo švietimo organizavimo galimybes, įvardyti kliūtis, su kuriomis susiduriama organizuojant neformalųjį švietimą, aptarti, kaip šios kliūtys gali būti sprendžiamos. Anot Patton (2002, cit. iš Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016), strategiškai ir tikslingai atrenkami informatyviausi atvejai. Panašiai teigia ir Sabaliauskas (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017) – atrenkami išsamiausiai nagrinėjama problemą atskleidžiantys atvejai. Suaugusiųjų gimnazijų vadovai, į kurių funkcijas įeina neformaliojo švietimo organizavimas, šioje srityje turi daugiausiai patirties, kuri, pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), prisideda prie geresnio tiriamojo reiškinio supratimo. Atsižvelgiant į tyrėjos patirtį ir laiko išteklius bei remiantis ŠVIS pateikiamais duomenimis (ŠVIS) – 2023–2024 m. m. Lietuvoje veiklą vykdė 12 suaugusiųjų mokyklų – tyrime dalyvauti buvo pasirinkti 6 asmenys, t. y.: pusės visų Lietuvos suaugusiųjų mokyklų vadovai. Paaiškėjus, kad ŠVIS duomenys yra netikslūs, tyrimo imtis nebebuvo keičiama. Kokybinei turinio analizei paprastai būdinga nedidelės apimties imtis (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), mažesnis tyrimo dalyvių skaičius neretai parankus, nes leidžia kiekvieną atvejį išnagrinėti giliai, be to, Patton (2002, cit. iš Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016) teigimu, kokybinio tyrimo rezultatų pagrįstumas ir prasmingumas labiau susiję su pasirinktų atvejų suteiktos informacijos turtingumu bei analitiniais tyrėjo gebėjimais nei su imties dydžiu. Atsižvelgiant į mažą suaugusiųjų mokyklų Lietuvoje skaičių, 6 vadovų interviu leidžia surinkti vertingų įžvalgų apie neformaliojo švietimo organizavimo praktiką suaugusiųjų gimnazijose. Planuojant imties dydį buvo įvertinta ir tai, kad ne visi, kam bus pasiūlyta, sutiks dalyvauti tyrime (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016), atsižvelgiant į tai, taip pat turint galvoje aukštą tyrimo dalyvių statusą (vadovai), buvo nuspręsta kreiptis į Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociaciją: asociacijos susirinkimo metu buvo pristatytas tyrimas ir kreiptasi į suaugusiųjų mokyklų vadovus – užmegztas kontaktas su potencialiais tyrimo dalyviais, su keturiais, sutikusiais dalyvauti tyrime vadovais, vėliau buvo bendraujama tiesiogiai. Kadangi daugiau asociacijos susirinkime dalyvavusių vadovų tyrime dalyvauti nesutiko, tyrimo dalyvių buvo ieškoma pasitelkiant „sniego gniūžtės“ atrankos metodą, kuris yra efektyvus, kai tiriamoji grupė maža ir sunkiai pasiekiami: atliekant interviu buvo prašoma rekomenduoti vadovus, galėsiančius sudalyvauti tyrime, į pasiūlytus vadovus kreiptasi tiesiogiai. Detalios dalyvių charakteristikos pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė. *Tyrimo dalyvių charakteristikos*
Sudaryta autorės

Eil. Nr.	Dalyvio kodas	Pareigos	Interviu trukmė (minutėmis)	Interviu būdas	Miestas
1	D1 (bandomasis)	Direktorius	52:23	Gyvai	A
2	D2	Direktorius	115:08	Nuotoliu	A
3	D3	Direktorius	35:07	Gyvai	A
4	D4	Pavaduotojas ugdymui	72:04	Nuotoliu	B
5	D5	Direktorius	48:02	Nuotoliu	C
6	D6	Direktorius	70:03	Gyvai	A

Tyrimo duomenų rinkimo metodas. Pasirinktas kokybinis tyrimas: kokybinis interviu padėjo atsakyti į keliamus probleminius klausimus – atskleisti neformaliojo švietimo organizavimo suaugusiųjų gimnazijoje procesus, šių procesų organizavimo ypatumus, kylančius iššūkius: „Pasitelkus kokybinį interviu atrandamas reikšmių ir patirčių turinys: kaip vyko koks nors procesas, kokia jo reikšmė (prasmė) tyrimo dalyviams, kokie galimi šios patirties skirtumai ir savitumai“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 16). Pasirinktas iš dalies struktūruotas kokybinis interviu (interviu, vedamas pagal tam tikras gaires; kryptingasis interviu). Anot Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017), atliekant indukcinę kokybinę turinio analizę, surinkti tyrimo duomenys dažnai būna nestruktūruoti, todėl patariama duomenis rinkti, pasitelkiant pusiau struktūruotą ar nestruktūruotą interviu. Buvo naudojamos „dviejų sluoksnių“ interviu gairės: klausimyne išskirtos 5 bendros pagrindinių klausimų temos, apimančios probleminius tyrimo klausimus: aptariami neformaliojo švietimo organizavimo būdai, kylantys iššūkiai, problemų sprendimo būdai, kiekvienai temai parengtas detalių klausimų sąrašas (nuo 2 iki 4 klausimų) (1 priedas). Anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, p. 112), „Laisvesnės struktūros klausimynas-gairės ne įspraudžia tyrimo dalyvius į griežtus klausimų rėmus, bet praplečia galimybes sužinoti apie naujas ir netikėtas idėjas, patirtį, požiūrius.“ Kita vertus, detalesni klausimai padėjo užtikrinti, kad visi norimi aspektai būtų aptarti bei pagelbėjo nepatyrusiai tyrėjai valdyti pokalbį, prakalbinti nešnekų dalyvį. Interviu buvo pradedamas tuo pačiu įžanginiu klausimu, vėliau pokalbis vyko atsižvelgiant į situaciją: buvo reaguojama į tai, ką tyrimo dalyvis atsakė – svarbūs aspektai plėtojami, klausimai kartais buvo pateikiami ne eilės tvarka ar visai nepateikiami, jei pašnekovas į juos jau atsakė kalbėdamas. Tokiu būdu griežtai neformalizuojamas pašnekesys ir tarp klausėjo su respondentu būna laisvesnė atmosfera (Беселкова, 1995, cit. iš Tidikis, 2003); organizuojant pokalbį neprarandama lankstumo, išlaikoma svarbiausia interviu kryptis ir nepraleidžiami norimi aptarti aspektai (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Remiantis Ello ir kt. (2014, cit. iš Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017)

rekomendacija, 2025 m. sausį buvo atliktas bandomasis interviu, kuris padėjo tyrėjai įvertinti parengtų klausimų tinkamumą pasirinktai problemai nagrinėti. Bandomasis interviu buvo atliktas su vienu iš suaugusiųjų gimnazijų vadovų. Interviu metu buvo kreipiamas dėmesys į tai, kaip dalyvis supranta klausimus: ar jie yra aiškūs, ar skatina atsakyti išsamiai. Kadangi bandomasis interviu parodė, kad klausimai yra tinkami ir leidžia gauti reikiamą informaciją, pakeitimų tyrimo instrumente nebuvo atlikta; 2025 sausio–vasario mėnesiais atlikti likę numatyti interviu. Dalis interviu buvo paimti gyvai dalyvio darbovietėje, kita dalis – nuotoliu. Gyvai paimti interviu buvo įrašomi naudojantis programėle „Balso pastabos“ mobiliajame telefone, nuotoliu paimti interviu vyko ZOOM platformoje.

Tyrimo duomenų analizės metodai. Siekiant giliau suprasti tyrimo dalyvių patirtį, buvo atlikta kokybinė turinio analizė, paremta indukcinio metodu, t. y.: nuo konkrečių interviu duomenų pereinama prie bendresnių išvadų. Lauri ir Kyngās (2005, cit. iš Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017) teigia, kad indukcinis metodas taikomas siekiant apibūdinti naują, visiškai nenagrinėtą ar mažai nagrinėtą reiškinį, todėl toks metodas tinkamas siekiant apibūdinti iš esmės nenagrinėtą suaugusiųjų mokyklų veiklą. Pamatinis analizės principas – dėmesys tam, ką tyrimo dalyvis nori pasakyti, t. y. laikomasi emic perspektyvos (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Žodinė informacija – interviu – buvo transkribuojami (paverčiami tekstu). Transkripcijai atlikti buvo naudojamos dvi kompiuterinės programos: Turboscribe (<https://turboscribe.ai/>) ir Transkriptor (<https://app.transkriptor.com/>). Dėl nepakankamai kokybiškos transkripcijos Turboscribe buvo atsisakyta ir galiausiai visi interviu transkribuoti Transkriptor programa. Transkribuoti tekstai perskaityti klausantis garso įrašų, ištaisyti transkripcijos trūkumai. Analizuojant kokybinio interviu duomenis buvo vadovaujamosi Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) nurodytais etapais: atviras kodavimas, duomenų grupavimas, kategorijų išskyrimas ir abstrahavimas. Atliekant atvirą kodavimą, kiekvienas transkribuotas interviu tekstas buvo suskirstytas į atskirus prasminius vienetus (kodus), atspindinčius tyrimo dalyvių mintis, patirtis, požiūrius. Kodai buvo grupuojami į panašias kategorijas, o kategorijos abstrahuojamos, siekiant išskirti pagrindines tyrimo temas. Siekiant atskleisti tyrimo dalyvių patirtį ir požiūrį, rezultatai iliustruojami citatomis iš interviu.

Tyrimo etika. Tyrimo etikai skiriamas ypatingas dėmesys, ypač kokybiniuose tyrimuose, kuriuose dėl glaudesnio tyrėjo ir tyrimo dalyvio sąlyčio, keliama papildomų tyrimo etikos reikalavimų (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016) tyrimo etika yra gija, nusidriekianti per visą tyrimą, pradedant tyrimo planavimu, numatant tyrimo dalyvių pritraukimą, realiai pritraukiant tyrimo dalyvius, imant interviu bei jau analizuojant ir pristatant duomenis: tyrimo metu buvo vadovaujamosi šių mokslininkų išskirtais etikos principais: pripažinti ir gerbti asmens nepriklausomybę, jo laisvę dalyvauti arba atsisakyti dalyvauti tyrime; suteikti

(potencialiam) tyrimo dalyviui pakankamai informacijos apie tyrimą; saugoti tyrimo dalyvio anonimiškumą, konfidencialumą ir privatumą; rūpintis tyrimo dalyvių saugumu, apsaugoti nuo moralinės žalos arba kiek įmanoma jos vengti. Siekiant pritraukti tyrimo dalyvius, buvo kreiptasi į Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociaciją, šios asociacijos posėdžio metu potencialiems tyrimo dalyviams pristatytas tyrimas bei tyrėja. Pabrėžta, kad tyrime dalyvaujama laisva valia, negavus sutikimo, atsisakymas priimtas pagarbiai. Su visais dalyvauti tyrime sutikusiais dalyviais užmegztas asmeninis kontaktas, kurio metu dalyviai buvo informuoti apie tyrimą, jo tikslą, metodus ir dalyvio vaidmenį tyrime, atsakyta į dalyviams kilusius klausimus, išaiškinta, kaip bus naudojami surinkti duomenys, aptarti konfidencialumo klausimai. Susitikus, prieš interviu, dalyviams pristatyti esminiai etikos principai: pabrėžta, kad dalyvis turi laisvę bei teisę atsisakyti dalyvauti tyrime bet kuriuo jo etapu, informuota, kad tyrėja įsipareigoja saugoti tyrimo dalyvio teises, interesus, privatumą, konfidencialumą ir anonimiškumą. Prasidėjus interviu atsiklausta tyrimo dalyvių, ar jie sutinka, kad pokalbis būtų įrašomas, gautas dalyvių sutikimas magistro darbe naudoti nuasmenintas citatas, sutikimas užfiksuotas garso įrašuose. Interviu metu buvo stengiamasi laikytis Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016) rekomendacijų: interviu metu išlikti kiek įmanoma neutraliam, nevertinti tyrimo dalyvio; neįsivelti į diskusiją; vengti netinkamų klausimų; ir tuo pat metu išlikti refleksyviu, reaguojančiam, valdyti ir skatinti interviu. Apdorojant ir analizuojant duomenis, tyrimo dalyvių asmens duomenys buvo užkoduoti, informacija apie dalyvius, transkribuoti interviu tekstai neskelbiami, naudojami tik apibendrinti duomenys, iš citatų išimta asmenį identifikuojanti informacija. Pateikiant tyrimo duomenis buvo laikomasi Hennink ir kt. (2011, cit. Iš Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, 59 psl.) rekomendacijų: „<...> vengti sensacingų išvadų ir sąmoningai ignoruoti tokius duomenis, kurie neatspindi realios situacijos; dar daugiau, neklastoti interviu citatų“.

Tyrimo ribotumai. Tyrime dalyvavo šeši iš keturiolikos šalyje esančių suaugusiųjų gimnazijų vadovų, todėl rezultatai gali labiau reprezentuoti tik tyrime dalyvavusių mokyklų patirtį ir nebūtinai būti aktualūs likusioms Lietuvos suaugusiųjų gimnazijoms. Lietuvoje iš viso yra keturiolika suaugusiųjų gimnazijų, daugelis jų vadovų susibūrę į Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociaciją, vieni kitus pažįsta ir galėjo nenoriai dalytis tam tikra patirtimi, pavyzdžiui, kylančiais sunkumais, tai galėjo lemti nepilnus tyrimo duomenis. Keturi iš šešių tyrime dalyvavusių vadovų vadovauja tame pačiame mieste esančioms mokykloms, todėl tyrimo rezultatai gali būti specifiški tam tikram kontekstui (vietovei) ir tyrimo rezultatus gali būti sunkiau pritaikyti kituose miestuose įsikūrusioms gimnazijoms.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Apibendrinant tyrimo duomenis, taikant kokybinės turinio analizės metodą, išryškėjo 4 temos, kurios pagal turinį buvo suskirstytos į kategorijas ir subkategorijas: 1) neformaliojo švietimo teikiamos galimybės; 2) neformaliojo švietimo organizavimas; 3) neformaliojo švietimo organizavimo iššūkiai; 3) neformaliojo švietimo plėtros galimybės.

5 lentelė. Tyrimo duomenys: temos, kategorijos, subkategorijos
Sudaryta autorės

Neformaliojo švietimo teikiamos galimybės			
Asmeninė ūgtis ir pasitenkinimas		Kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas	
<ul style="list-style-type: none"> • Pasitenkinimo ir prasmės jausena • Savirealizacija • Socializacija • Gyvenimo kokybės pagerinimas 		<ul style="list-style-type: none"> • Formaliojo švietimo papildymas • Profesinės kvalifikacijos tobulinimas 	
Neformaliojo švietimo organizavimas			
Organizavimo principai	Veiklos formos	Dalyviai	Priemonės ir ištekliai
<ul style="list-style-type: none"> • Besimokančiųjų poreikių tyrimai • Pasiūlos ir paklausos dermė • Sąlygos ir galimybės • Lankstumas 	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgalaikės programos • Trumpalaikiai testiniai užsiėmimai • Vienkartinė tikslinė veikla • Dalyvavimas projektinėje veikloje • Dalyvavimas miesto, šalies iniciatyvose • Dalyvavimas kitų įmonių, partnerių organizuojamoje veikloje 	<ul style="list-style-type: none"> • Gimnazijos mokiniai ir jų šeimų nariai • Miesto bendruomenė • Gimnazijos mokytojai 	<ul style="list-style-type: none"> • Finansiniai ištekliai • Žmogiškieji ištekliai • IKT • Patalpos
Neformaliojo švietimo organizavimo iššūkiai			
Netinkamos sąlygos		Žmogiškieji ištekliai	Besimokančiųjų požiūris
<ul style="list-style-type: none"> • Laiko trūkumas • Patalpų trūkumas • Geografinis prieinamumas • Nepalankus požiūris į neformalųjį švietimą • Nuviliantis rezultatas • Baigimo pažymėjimo neišdavimas • Finansinės aplinkybės 		<ul style="list-style-type: none"> • Specialistų trūkumas • Mokytojų užimtumas • Mokytojų nuostatos 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuovargis • Nesaugumo jausmas • Nenoras mokytis
Neformaliojo švietimo plėtros galimybės			
Sėkmės veiksniai	Pritraukimo strategijos	Pagalba ir bendradarbiavimas	Neišnaudotos galimybės
<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvių pasitenkinimas • Besimokančiųjų pažinimas • Bendruomenės sutelktumas • Lektoriaus charizma • Veiklos kokybė • Geografinė vieta • Materialinės aplinkybės 	<ul style="list-style-type: none"> • Reklama • Žodinė komunikacija • Mokinių darbų ekspozicijos • Gudravimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybės parama • NVO pagalba • Bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis ir socialiniais partneriais 	<ul style="list-style-type: none"> • Neformaliojo švietimo integravimas į formalųjį ugdymą • Projektinės veiklos plėtra • Ugdymo karjerai galimybių plėtra • Prisitaikymas prie bendruomenės poreikių • Kalbų mokymasis • Inžinerinės pakraipos mokymai • Dėmesys tikslinėms grupėms

3.2.1. Neformaliojo švietimo teikiamos galimybės

Neformaliojo švietimo teikiamų galimybių temą sudaro dvi kategorijos: 1) asmeninė ūgtis ir pasitenkinimas; 2) kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas.

Asmeninė ūgtis ir pasitenkinimas. Šią kategoriją sudaro 4 subkategorijos: 1) pasitenkinimo ir prasmės jausena; 2) savirealizacija; 3) socializacija; 4) gyvenimo kokybės pagerinimas.

Tyrimo dalyviai pabrėžė neformaliojo švietimo reikšmę ir būtinumą kasdieniame gyvenime. „*Reikalingas, sakyčiau, netgi neišvengiamas kasdienybėje*“ (D6). „*Tai kitą kartą tas neformalus švietimas atlieka dar svarbesnį vaidmenį, negu tai <...> yra daroma per formalųjį švietimą*“ (D3). „*Tai iš tikrųjų labai daug galima pasiekti, būtent visuomenės švietimo, per neformalųjį suaugusiųjų švietimą, per neformalią veiklą.*“ (D6). Buvo akcentuojama asmeninės suaugusiojo besimokančiojo ūgties galimybė. „*Jie sužino daugiau ir dalykine, ir neformaliąja prasme <...>“ jie praplečia savo žinias.*“; „*<...> tai ir yra jo galimybė užaugti ir ne tik įgyti vidurinį išsilavinimą, bet sužinoti daugiau dalykų*“ (D2). „*<...> plečia tavo akiratį plačiau prasme*“ (D6). „*Kita, žinoma, priežastis <...> patobulėti asmeniniame gyvenime*“ (D1). Tyrimo dalyviai išvelgė ir tai, kad neformalusis švietimas dažnai yra nepelnytai nuvertinamas. „*Šitie užsiėmimai gali kartais atrodyti, kad, na, tiesiog pabuvau čia valandą ar dvi, bet kažkokiam žmogui gali tai būti pradžia, impulsas savo mėgstamų veiklų atradimų. Tai gali pakeisti ir gyvenimus.*“ (D1). Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad nepaisant to, jog kartais neformalusis švietimas neatrodo itin reikšmingas, neformaliojo švietimo veiklos yra prasmingos: „*<...> kita dar forma gali būti, kuris net pats nesuprasdamas tai įvardija kaip laisvalaikį, bet iš tikrųjų tas laisvalaikis yra prasmingas.*“ (D3).

Dalyvavimas neformaliojo švietimo veikloje leidžia išgyventi malonumo, pasitenkinimo jausmą. „*Ir paskui koks malonumas vat iš šieno pasidaryti tą vainiko formą.*“ (D1). „*Man smagu, man įdomu ir viskas.*“ (D5). Neformaliojo švietimo metu patiriama laimė. „*Šiandien žmonės nori turbūt pajusti vat kažkokią atsipalaidavimo galimybę. Na turėtų laimės suteikti ta veikla, kažkokio užsimiršimo <...>*“ (D1). Gali būti atrandami nepastebėti besimokančiojo gabnumai. „*Tokie smagūs atvejai, kada <...> žmonės gali padaryti laimingus per tą neformalią veiklą, pastebėjęs jų talentus, atkreipęs dėmesį į jų talentus <...>*“ (D1). Tyrimo dalyvių teigimu, neformalusis švietimas suteikia galimybę išgyventi pasitenkinimo jausmą ir kitokiems besimokantiejiems, kurie patirti sėkmę kitose srityse dažnai neturi galimybės. „*<...> ir kas yra smagu, kad į tai atsiliepia ir mūsų spec. poreikių mokiniai ir ta kita mokykla, nežinodama, kad jis yra spec. poreikių, pirmą vietą užėmė, mes gavome padėkos raštą ir, suprantat, žmogus, kuris na kitaip supranta pasaulį, jis turi*

tam tikrus poreikius, jisai gauna iš tos mokyklos padėką, mes įteikiame jam mokinių susirinkime ir jis šokinėja kartu su ta padėka, jis toks laimingas, kad, <...> mokykloj jo poreikiai vienokie, o vat dalyvauti fotografijos konkurse buvo visai kitaip ir jis buvo geriausias.“ (D2). Dalyvavimas mėgstamoje, pasitenkinimą teikiamoje veikloje padidina besimokančiųjų motyvaciją, įsitraukimą į gimnazijos gyvenimą. „Pavyzdžiui, ten, kur buvo ta kūrybinė popietė pas mus, kur sakiau, labai gražiai pavyko, kadangi jie tuo gyveno, groja, dainuoja, irgi tų pastangų nereikėjo, nes jie tą daro.“ (D4). „<...> neformalus ir yra, kad tai, ką pats pasirenka, yra motyvuotas ir nori tai daryti.“ (D3).

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad viena iš neformaliojo švietimo metu patiriamų pasitenkinimo atliekama veikla sąlygų – galimybė rinktis be jokios prievartos. „<...> nes jis duoda net kitą kartą kur kas daugiau negu formalus ugdymas, nes jisai neformalų ir renkasi savanoriškai, tikėdamasis gauti kažkokį pasitenkinimą, nes jisai pasirinko neformaliajam savo sritį, kas jam labiausiai patinka, ir nesako, kad čia va tau privalu, ne, jis, jeigu ateina, savo noru, <...> jis ateina motyvuotesnis tai daryti.“ (D3). „<...> tai va tokiom savanoriškom paskatom ir man smagu, ir įdomu <...>“ (D5). „<...> jeigu jau užsirašo, tai užsirašo, nes čia nėra jokios prievartos ir privalomo dalyko <...>“ (D3).

Be išgyvenamo malonumo, pasitenkinimo jausmų, besimokantieji turi galimybę realizuoti savo norus, troškimus, atrasti naujų pomėgių. „Kita, žinoma, priežastis, ko gero pomėgiai, pomėgiai, įgyvendinti savo pomėgius <...>. Galbūt įgyvendinti savo kokią nors svajonę, kuri buvo iš vaikystės užspausta. O dabar, atsiradus galimybėms, pasinaudoti proga.“ (D1). „<...> nori kažkur save realizuoti jie. Nes jiems nepakanka vien darbo vietos, tiesiog atidirbus, grįžus namo, daugiau nieko neveikti.“ (D4). Neformalusis švietimas padeda atsiskleisti ne tik besimokantiems, bet ir gimnazijos mokytojams. „<...> ir mokytojų idėjos, norai realizuoti galbūt <...> ir save <...>“ (D1). „<...> o kitas dalykas, kad turbūt vis dėlto ta projektinė veikla, nes ji praplėtė ne tik mokinių, na, pirmiausiai, mokytojų pralaužė tuos ledus: galiu ir žinau. Moku kalbą šiek tiek ir galiu kalbėti ir nebijau <...>“ (D2). „Kita vertus, kaip ir sakiau, ir tie renginiai arba ypatingai projektinė veikla, tai jau yra ir pačiam mokytojui, kuria va tą tokią darbo pridėtinę vertę ir kažkokią savirealizaciją.“ (D6).

Kita neformaliojo švietimo teikiama galimybė – socializacija, bendraminčių atradimas. „<...> neformalaus reikia, nes žmogus kažkur turi bendrauti <...>“ (D4). „Na ir, matyt, tie dar bendraminčiai labai daug turi įtakos, tu ieškai išėjęs kitur tų bendraminčių, nes <...> tau patinka su tokiais pat pabendrauti.“ (D4). „<...> duoda tikrai pridėtinę vertę <...> kalbant apie tas plačiasias kompetencijas, bendravimo, kažkokio bendradarbiavimo, <...> susitinki kitoj erdvėj su kitais žmonėmis, plečiasi tavo socialinis ratas, bendravimo ratas. Tai <...> socializacijos irgi aspektas,

ne tiktai mokymosi“ (D6). „<...> kitą kartą kažkas grįžta iš kelionės po Nilą, po Egiptą ir tada daro pristatymą ir mes geriam kavą ir arbatą su tom gėrybėm Egipto ir sužinome daug visokių dalykų.“ (D2). Tyrimo dalyviai pabrėžė bendravimo svarbą nesant galimybių mokytis kontaktiniu būdu. „Besimokantieji, suaugusieji tų <...> neformalių programų, <...> tai buvo vėlgi kažkoks kontaktas su kitais žmonėm, <...> vis tiek tas pabendravimas, tas mokymasis.“ (D6).

Neformalusis švietimas gali pagerinti suaugusiųjų besimokančiųjų gyvenimo kokybę. „kita vertus, rodo, kad žmogaus psichologinė būseną nuo to gerėja, jis tampa aktyvesnis visose kitose gyvenimo srityse, jisai užsiima kažkokia savirealizacija, kuri kelia apskritai jo visą naudingumą visuomenei. Mes to kartais nepaskaičiuojame <...>. Minkštosios kompetencijos, kurios, na, kuria tą tokią galbūt ne taip greitai apčiuopiamą ir pamatuojamą vertę.“ (D6). „Turime 2 grupes ukrainiečių ir jie mokosi pas mus lietuvių kalbos, nukentėję nuo karo. Pabėgę žmonės; tai ne tik kalbos mokymas, bet ir savotiškai jiems ir pagalba psichologinė. Jie čia susirenka, išsikalba <...>“ (D3).

Taigi neformalusis švietimas atliepia asmeninius besimokančiųjų poreikius: suteikia galimybę rinktis patinkančias, pasitenkinimą suteikiančias prasmingas veiklas, susirasti bendraminčių, realizuoti svajones. Gerėja besimokančiųjų gyvenimo kokybė.

Kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas. Tyrimo dalyvių teigimu, asmeniniai poreikiai kartais susilieja su dalykinių kompetencijų tobulinimu, gali būti sunku atkirti, kur yra riba. „Daugiau kartais net, čia vėlgi klausimas, kiek tobulinamos tos jau, pavyzdžiui, kažkokio tam tikro dalyko ar srities kompetencijos, kiek tai yra laisvalaikio praleidimo forma.“ (D6) Vis dėlto daugelis tyrimo dalyvių pabrėžia, kad viena iš neformaliojo švietimo teikiamų galimybių – kompetencijų, įgūdžių tobulinimas. „Reikalingas kam, reikalingas kompetencijoms tobulinti, <...> tiems patiems profesiniams įgūdžiams patobulinti <...>“ (D6). Šią kategoriją sudaro dvi subkategorijos: 1) formaliojo švietimo papildymas; 2) profesinės kvalifikacijos tobulinimas.

Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad neformalusis švietimas praturtina formalųjį gimnazijos švietimą. „Tiek suaugusiems, tiek ir moksleivių, moksleiviško amžiaus, tas neformalus švietimas papildo formalųjį švietimą. Jisai per neformalųjį švietimą gali rinktis savo mėgstamą kryptį. Na, kaip pavyzdį pasakysiu, jeigu jisai renkasi kokį nors robotikos būrelį, ten papildomai programavimas, inžinerija, jeigu reikia, jeigu tai kokie nors amerikietiški veks robotai, kur reikalingos ir matematikos žinios, tai išeitų pagal tą pavyzdį, kad neformalus švietimas papildo formalųjį.“ (D3). „Bet, sakykime, po Naujų metų, kai jau aišku, kokių dalykų egzaminus mokiniai pasirinkę laikyti, mokytojai siūlo na tokį neformalių užsėmimų, tokį dalyko pagilinimą. Tai yra tai, kas ne visai numatyta programoje. Istorijos, istorinių šaltinių nagrinėjimas būdavo, technologijų, kai buvo technologijų egzaminas, papildomos konsultacijos.“ (D1). Neformalusis švietimas suteikia

galimybę tobulinti dalykines kompetencijas ir mokiniams, ir mokytojams. „Kompetencijas tenkina, pažinimo poreikius <...>“ (D5). „Tai vat ir ta projektinė veikla, mokytojų kompetencijų, dalykinių ir bendrųjų kompetencijų plėtra ir tada mokinių. Ir mokinių, galbūt ir mokinių, taip pat dalykinių ir bendrųjų kompetencijų, pažinimų, o dabar mes daugiau turim tų kompetencijų: ir pažinimo, ir skaitmeninę, nes darėme nuotoline konferencijos. Tada mokiniai turėjo dalyvauti ir kartais jie tai moka net geriau, nei kai kurie mokytojai. Taip, tai vat kompetencijų plėtra.“ (D2). „Paskutinis toks projektas buvo tikrai labai didelis. Suaugusiųjų andragogų kompetencijų tobulinimas ir susipažinimas su užsienio šalių patirtimi. Tai iš esmės mūsų mokyklos beveik visi mokytojai pabuvojo stažuotėje.“ (D1). Dalyvaudamas neformaliojo ugdymo užsiėmimuose asmuo ugdomi gebėjimą ir norą mokytis visą gyvenimą. „Kita vertus, tokį ugdo, aš nežinau, kurie mokosi, jau paprastai paskiau mokosi netgi ne vieno dalyko, jie tokį išsiugdo tą norą, gebėjimą ir poreikį mokytis, ir tada tas mokymasis, kaip matom, tęsiasi net ne vienerius metus.“ (D6). Besimokantys žmonės savo pavyzdžiu veikia kitus, taip kurdami besimokančiųjų visuomenę. <...> yra didelė visuomenės dalis, kurių, na, reikia šviesti ir ištraukti <...> į tą švietimą, kad jie vėlgi augintų savo vaikus ir tą kartą besimokančių ir matančių <...>“ (D6).

Tyrimo dalyviai nurodė, kad neformalusis švietimas reikšmingas tobulinant profesinę kvalifikaciją, darbinius įgūdžius. „Tai yra galimybė žmonėm tobulėti ir savo kvalifikacine prasme darbe <...> tobulinti savo kvalifikacinius įgūdžius, tai yra, darbo poreikiams atliepti“ (D1). „žmogus <...> turi kelti savo ir kvalifikaciją, ir lygį“ (D4). „<...> profesinis, aišku, kažkoks interesas ir tobulėjimas, tų kvalifikacinių įgūdžių tobulinimas, būtent profesinių, kurių sudedamoji dalis užsienio kalbos, IKT raštingumas.“ (D6). Neformalusis švietimas gali padėti ugdytis verslumą ir netgi tapti papildomų pajamų šaltiniu. „<...> neformaliojo švietimo veikla kartais tampa kita galimybe gyvenime, netgi savam verslui, kažkokiam atrastam įgūdžiui. Arba profesinio kelio pakeitimo ir papildomų kažkokių pajamų generavimo, aš kalbu tiesiog iš patirties <...> keramika, vilnos vėlimas, siuvimas, yra tikrai tokių pavyzdžių, kur tai tam tikrą pridėtinę vertę ir finansinę sukuria žmogui.“ (D6). „<...> jeigu kas nors turi polinkį, tai, pavyzdžiui, tapyba ant šilko arba vilnos vėlimas, siuvimas tapo verslu, kur žmonės keliauja po muges ir iš to, na, nesakau, ne, <...> kad tai yra kažkoks pajamų papildomas šaltinis, na visiškai pakeitęs, bet kad prisideda, tai tikrai.“ (D6). Mokytojams neformalusis švietimas teikia galimybę tobulėti dalijantis patirtimi: „<...> mes organizavome projektus ir rašėme vėlgi tam Švietimo mainų paramos fondui, tada buvo galimybė kolegas jungti, ne tik savo mokyklai skirti, <...> bet bendrauti su kolegomis, organizuoti bendrus renginius <...>“ (D2). Neformalusis švietimas kuria naujas karjeros galimybes. „Paskiau išeina patys mokytis kitų, tampa tiekėjai paslaugos, kurios patys mokėsi, tokių dalykų yra.“ (D6).

Taigi neformalusis švietimas tyrimo dalyvių suvokiamas kaip būtinybė ir asmeninės ūgties galimybė, padedanti suaugusiesiems – ir gimnazijos besimokantiesiems, ir mokytojams – išgyventi malonumo jausmą, susirasti bendraminčių, realizuoti neįgyvendintus troškimus. Neformalusis švietimas reikšmingas tobulinant ir mokinių bei mokytojų kompetencijas – padeda dalytis patirtimi, ugdomi verslumo įgūdžiai. Asmeniniai poreikiai ir kompetencijų tobulinimas, anot tyrimo dalyvių, dažnai susilieja, suaugusiųjų gimnazijoje neformalusis švietimas dažnai papildo formalųjį ugdymą.

3.2.2. Neformaliojo švietimo organizavimas

Neformaliojo švietimo organizavimo temą sudaro 4 kategorijos: 1) organizavimo principai; 2) veiklos formos; 3) dalyviai; 4) priemonės ir ištekliai.

Organizavimo principai. Organizuodami neformaliojo švietimo veiklas suaugusiųjų gimnazijose, jų vadovai laikosi tam tikrų principų. Šią kategoriją sudaro 4 subkategorijos: 1) besimokančiųjų poreikių tyrimai; 2) pasiūlos ir paklausos dermė; 3) sąlygos ir galimybės; 4) lankstumas.

Tyrimo dalyviai teigė, kad neformalusis švietimas suaugusiųjų gimnazijoje negali būti toks pats kaip bendrojo lavinimo mokykloje. „*Ji tikrai nėra tokia, kokia, sakykim, <...> gimnazijoje ar <...> pradinėje mokykloje, kur visi vaikai nori šokti, groti, dainuoti, bet einame tiesiog kitu keliu ir visa tai aš vadinu neformalia veikla.*“ (D2). „*<...> iki suaugusių, iki šitos darbovietės aš dirbau pavaduotoja neformaliajam švietimui pagrindinėje mokykloje. Tai ten buvo kitaip šiek tiek, vis tiek yra nepilnamečiai mokiniai, su jais yra įdomu užsiimti, jiems patiems yra įdomu, o va suaugusiųjų neformalusis jau yra visai kitas dalykas.*“ (D5). Tyrimo dalyviai teigia, kad suaugusieji ne visada noriai dalyvauja neformaliojo švietimo veiklose: „*<...> labai taip, labai vangokai, sakykime, suaugusiųjų mokykloje mokiniai dalyvauja neformaliajam švietime.*“ (D1). „*Kada aš pati pradėjau dirbti čionai, suaugusiųjų mokymo centre, ir įsivaizdavau visai kitaip. Kad čia žmonės noriai dalyvauja toje neformalioje veikloje, čia renkasi, bet iš tikrųjų realybė yra visai kitokia.*“ (D5). Todėl, kad išsiaiškintų besimokančiųjų poreikius, suaugusiųjų gimnazijų vadovai organizuoja tyrimus: „*Dar vieną priemonę turime, mokinių apklausa, kai mes jų paklausime ir tada žinome, kur orientuotis.*“ (D2). „*Ko jie nori, mes vykdomė tokią apklausą gimnazistų kiekvienais metais, kokių būrelių jūs norėtumėt, ir tuos norus, kuriuos galime mes vykdyti, mes juos ir vykdomė.*“ (D3). „*<...> tai būna ir apklausas organizuojam besimokančiųjų asmenų arba matai, kaip sureaguoja į viešus skelbimus, ar yra susidomėjusių žmonių. <...> ir to mokslo eigoj vėlgi kažkaip tiriam jų pasitenkinimo poreikį, ar kursai atitinka lūkesčius, ar norėtų ko kito, vis dėlto reikia išsitiirti savo besimokančiųjų poreikius, ar kokią, sakysim, sritį sustiprinti, ko jie tikėjosi, ką gavo ir ar pasiteisino lūkesčius.*“ (D6).

Neformalusis švietimas organizuojamas atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos santykį. „*Tai yra viena pusė, ką mes galime pasiūlyti, o kita pusė – mūsų paslaugų gavėjai, mūsų gimnazistai, kokie jų būtų poreikiai.*“ (D3). „*Tai, ką tu gali padaryti, ne visada to reikia tavo mokiniui.*“ (D2). „*Tai, tik galvoji, na taip, iš pradžių apie pasiūlą. <...> kai formuoji tas programas, matosi apskritai pagal, kaip pasakyt, pagal visuomenės susidomėjimo aktyvumą. Netgi užklauskos ateina, ar turite tokius ir tokius mokymus. Na, stebi šiaip viešą socialinę erdvę ir matai, kur kas populiaru ir tada pabandai ir matai, arba pasiteisina, arba ne, lygiai taip pat tos kitos programos, na, sakysim, nuauga, arba jau atgyvena savo tą populiarumą ir matosi, kaip grupės nesusirenka, nesusidaro.*“ (D6). D5 teigė, kad atsisakoma tam tikrų veiklos formų, jei veikla besimokančiųjų nedomina. „*<...> į neformalų būrelį, kuris būtų nustatytas pagal tvarkaraštį, pirmadienį, tokią valandą, nesulaukiam nei vieno, tai mes atsisakę esam būrelių <...>*“ (D5). Stengiamasi organizuoti besimokantiesiems patrauklias veiklas. „*Čia yra neformalus ugdymas ir jiems labai įdomu, ateina iš šono žmogus, žinomas žmogus, matomas, televizijos veidas. <...> Tai labai yra patrauklu ir jiems tai patinka.*“ (D3). „*Ir jas jau parenkam tikrai įdomias, kad sudomintume <...>*“ (D5).

Atsižvelgiama ir į gimnazijos galimybes. „*Greičiau siūlome tai, ką patys galime pasiūlyti. Mes nesiūlome fotografijos būrelio, kadangi neturime tokio specialisto <...>. Tiesiog siūlome iš tų pajėgumų, kuriuos patys turime.*“ (D2). „*<...> mes galime organizuoti tai, kokius turime specialistus, kokios yra galimybės. Tai jeigu aš jau paminėjau dainavimą, turime puikų muzikos mokytoją. Jeigu turime pynimo, etnokultūrinį, šiaudų pynimo būrelį, tai šitą siūlome, <...> ne visus jų norus galime įvykdyti*“ (D3). Būtina apmąstyti turimus išteklius. „*Žinoma, reikia tada galvoti ir apie bazę, sakysim, kokią turi mokykloj, inventorių, kokį dar gali įsigyti, ką patys mokiniai atsineša, bet kai kuriems užsiėmimams reikalingos, na, sakysim, siuvimo mašinos, ar turim keramikos degimo krosnį <...>*“ (D6). Turimos tinkamos patalpos sudaro sąlygas vykti net ir netradicinei neformaliai veiklai. „*Turim puikią aktų salę, kurioje gali tilpti iki šimto žmonių, žiūrovų. Ir dar ten puiki akustika. Tai koncertai dažniausiai vyksta salėje. Žinoma, turim ir kiemelį unikalų, tokį uždarą kiemelį, kuriame irgi akustika, kaip muzikantai sakė, labai yra gera. Tai simfoninio orkestro koncertas vieną kartą vyko lauke, kita sykį lietūs sutrukdė ir staigiai buvo nukeliauta į aktų salę. Tai erdvių turime.*“ (D1).

Organizuojant neformalųjį švietimą būtinas lankstumas, gebėjimas prisitaikyti prie aplinkybių. Tradiciniai būreliai keičiami kitomis neformaliojo švietimo formomis. „*Mokykla siūlydavo nemažai neformalaus užsiėmimų, bet mokiniai nelabai rinkosi. <...> Na o be tų pamokų, neformalaus ugdymo užsiėmimų, kurios vyksta visus metus, būna labai nemažai neformalaus užsiėmimo tokių trumpalaikių įvairių užsiėmimų.*“ (D1). „*<...> nebūtinai siūlyti ilgalaikę galimybę mokiniui dalyvauti neformalioje veikloje, bet jis gali skirti laiką dalyvavimui įvairiuose projektuose,*

<...> įvairios mokyklos pasiūlytos galimybės dalyvauti išvykose, ekskursijose, edukacinėse veiklose, kurios taip pat priskiriamos prie neformaliojo ugdymo.“ (D2). Tyrimo dalyviai teigė, kad programos turi būti periodiškai atnaujinamos. „<...> po tam tikro laiko peržiūrimos siūlomos programos, prisitaikant, nes visuomenės poreikiai kinta, matomos ir čia mados ar kažkokios tendencijos ar poreikiai.“ (D6). „<...> bet šiaip šita yra sritis, kurią turi nuolat stebėti, to susidomėjimo neįvardinsi kaip rinkos pokyčių, bet iš esmės taip, tu turi stebėti ir jausti, ir su kuo, su kokiais mokymais atsisveikinti, o kokius iš naujo inicijuoti. Nes tikrai nėra taip, kad dešimt metų tas pats per tą patį tęsiasi.“ (D6). Reikia atsižvelgti į besikeičiančias aplinkybes, greitai reaguoti. „<...> norėčiau pridurti, kad vis dėlto dar į aplinkybes atsižvelgti tenka, na visuomenės tų pokyčių, pavyzdžiui, ukrainiečių atvažiavimas ir tas lietuvių kalbos neformaliu būdu. <...> gali teikti neformalių programų paslaugas labai orientuojantis, kartais tenka čia ir dabar, vat laike, ir jeigu matai, kad leidžia tavo bazė, mokytojų kolektyvas, <...> tai tą ir staigiai siūlai ir prisitaikai. Čia yra toksai galbūt pliusas labiau na to formalaus išsilavinimo, kur formalus turi kitokius terminus, kitokią tempą, kitokius rėmus, o neformalusis gali būti, tokią kurti suaugusiam labai, na, pridėtinę vertę, kartais gal netgi greičiau, vietoje, čia ir dabar.“ (D6). Siekiant užtikrinti programos tęstinumą D6 teigia sudarantis galimybę užsiėmimą „išbandyti“. „<...> vis dėlto pakviečiam ateiti į tą pirmą susitikimą, pasižiūrėti, kaip jums, ar tinka diena, <...> toks pirmas susitikimas būna, pasitikrini“.

Kalbėdamas apie neformaliojo švietimo organizavimą, jo formų parinkimą D4 palygino tai su recepto išbandymu ir pabrėžė būtinybę atrasti tinkamą būdą. „*Tai taip, jeigu tu nebandysi, tai tu nežinosi, kaip gali išeiti, jei tu nebandysi, nieks nežino, kaip geriau. <...> kaip būna – vienam vienas receptas pasiteisina, jam viskas gerai, visą laiką išeina. Aš va taip darau, man visą laiką, o kitam neišeina. <...> kiekvienas turime atrasti savo būdą.*“

Taigi organizuojant neformaliojo švietimo veiklą atsižvelgiama į suaugusiųjų gimnazijų veiklos specifiką. Suaugusiųjų gimnazijų vadovai neformalųjį švietimą organizuoja atsižvelgdami į besimokančiųjų poreikius bei gimnazijos galimybes, lanksčiai reaguojama į besikeičiančias aplinkybes.

Veiklos formos. Atsižvelgdami į suaugusiųjų besimokančiųjų poreikius ir galimybes, tyrimo dalyviai renkasi įvairias neformaliojo švietimo formas. Veiklos formų kategorijai buvo priskirtos šios subkategorijos: 1) ilgalaikės programos; 2) trumpalaikiai tęstiniai užsiėmimai; 3) vienkartinė tikslinė veikla; 4) dalyvavimas projektinėje veikloje; 5) dalyvavimas miesto, šalies iniciatyvose; 6) dalyvavimas kitų įmonių, partnerių organizuojamoje veikloje.

Paklausus apie neformaliojo švietimo veiklas, išryškėjo, kad tyrimo dalyviai jį supranta kaip ilgalaikes programas – būrelius, kursus. „*Na tikrai turime būrelių pasiūlymą.*“ (D2). Pasitikslinus, ar kalbant apie neformaliojo švietimo formas, kalbama būtent apie būrelius, D3 tai patvirtino. „*Tai*

taip, daugiau daugiau šitaip.“ Būreliai – tai ilgalaikė, iš anksto planuojama, visus mokslo metus vykstanti veikla. „*Tai yra pamokos, užsiėmimai visus metus, tiek, kiek tos klasės turi 34-37 savaitės.*“ (D1). Iš D6 atsakymo aišku, kad kalbama apie ilgalaikius, pagal tvarkaraštį vykdomus kursus. „*<...> pagal visas taisykles: formuojam grupes, registruojam, formuojam, žiūrim, ar susidaro, nustatom žinių lygį. Žmonės susirenka, pasirašo sutartį ir mokomės, ir to mokslo eigoj vėlgi kažkaip tiriam, <...> ar kursai atitinka lūkesčius <...>*“. Vis dėlto daugelio vadovų teigimu, ilgalaikės programos – būreliai nėra patraukliausia neformaliojo švietimo forma suaugusiųjų gimnazijoje: „*Tų pamokų neformalaus švietimo yra labai mažai, mokiniai, suaugę mokiniai, tiesiog, viena vertus, neturi laiko dalyvauti neformaliame švietime <...>. Mokykla siūlydavo nemažai neformalaus užsiėmimų, bet mokiniai nelabai rinkosi.*“ (D1). D5 teigė, kad būrelinė veikla apskritai nevykdoma. „*Taip, pas mus tokio, kaip oficialaus, kad būtų būrelis neformaliojo švietimo, tokio nėra <...>.* (D5). Vis dėlto tyrimo dalyviai pabrėžė, kad neformali veikla vykdoma įvairiomis kitomis formomis. „*<...> ir vien tik tai būreliais aš, žinoma, neapsiribočiau, nes ji yra platesne prasme neformali veikla.*“ (D2). „*Ne, iš tikrųjų neformaliojo švietimo veikla gali apimti, taip, aš kažkaip kol kas akcentavau, kad būtent tuos reguliarius užsiėmimus, tokius kaip kursai, programa, <...> bet tas pats neformalusis švietimas tai yra iš tikrųjų ir kažkokių renginių bendruomenei organizavimas <...>*“ (D6). Ilgalaikės programos keičiamos kitomis veiklos formomis. „*Tiesiog siūloma turbūt, sprendžiame neformaliojo ugdymo klausimus, sprendžiame ir kitomis veiklomis, išskyrus ilgalaikę dalyko, neformaliojo dalyko programą.*“ (D2). Tyrimo dalyviai pasakojo, kad renkasi trumpalaikę, periodiškai pasikartojančią neformalią veiklą. „*Tai būna ir trumpalaikiai mėnesio kažkokie projektai, ir, na, sakykim, skaitytojų klubas, šiemet vėl bibliotekininkė sako, reikia tęsti tradicijas, ir tas skaitytojų klubas vieną kartą per mėnesį renkas ir aptariamą perskaitytas knygas.*“ (D1); „*Yra tradicinės, tarkim, kūrybinės dirbtuvės, jos visą laiką kalėdinės, velykinės, jos tradiciškai kiekvienais metais organizuojamos, toliau lapkričio mėnesį visą laiką, gi žinot, jūs organizuojat, suaugusiųjų mokymo savaitės. Tai čia irgi planuojam įvairiausių tų veiklų.*“ (D5). *Na tai pavyzdžiui, gimnazijoje atidaryta yra bibliotekoje vieno paveiklo galerija ir kas mėnesį keičiami autoriai, o autoriai įvairių sričių <...>. Tai tada gimnazistams, kada pristato autorius vieno paveiklo galerijoj savo kūrinį ir sako techniką, kaip jis tai padarė, kur jisai mokyti turėjo ir kaip jisai savo profesiją įprasmino ir tie gimnazistai daug sužino <...>*“ (D3).

Vis dėlto, anot tyrimo dalyvių, gimnazijoje besimokantiems suaugusiesiems tinkamiausi vienkartiniai neformaliojo švietimo užsiėmimai, išsiskiriantys veiklų įvairiapusiškumu. „*Metodinės grupės susiplanuoja tas veiklas ir, kaip ir minėjau, įvairiausios tos veiklos yra. Ir kas susiję ir su daile, ir su muzika, ir su sveika gyvensena, ir gamtosauginės, ir etnokultūros, ir su pilietine, ugdymu, su technologijomis. Visas visas sritis paliečia.*“ (D5). „*Ir jogą, ir gongų terapiją turėjom,*

*ir važiuoju į gyvūnų prieglaudą, ten ir alpakos, ir šunys, ir stručiai, ir iš tikrųjų jau prigalvojam, nežinau, įvairiausių veiklų <...>“ (D5). Suaugusiųjų gimnazijose organizuojamos parodos ir edukacinės dirbtuvės. „Na, o tie vienkartiniai, tai labai įvairių būna vienkartinių užsiėmimų mokymosi. Kartais ir kažkokios dirbtuvės organizuojamos kartu su parodomis, paroda karpinių ir tada karpinių dirbtuvės organizuojamos. Ką čia dar, vilnos vėlimo irgi buvo tautodailininkės paroda salėje ir po to vėlė visi. Sage, gėlę iš vilnos, pasimokė, pasižiūrėjo.“ (D1). Tyrimo dalyvių vadovaujamose mokyklose organizuojamos ekskursijos ir žygiai. „Tai vat prie neformalios veiklos turbūt reikia pažymėti tas mokinių ekskursijas, kuri tikrai nėra formali veikla.“ (D2). „<...> taip vyksta neformalus ugdymas per baidarių žygį, kiekvienais metais vykdome dviračių žygius su gimnazistais <...>“ (D3). „<...> su šitom šiaurietiškom lazdom kiekvienais metais kažkur išvykstam, iškeliaujam <...>“ (D5). D1 pasakojo apie bendradarbiavimą su projektu „Muzika visiems“, organizuojančiu klasikinės muzikos koncertus su edukacine programa. „Tai tikrai puikūs koncertai, klasikinės muzikos koncertai, su išplėsta tokia edukacija apie tuos muzikus, kompozitorius, apie instrumentus, kuriais groja, atlikėjai mums papasakoja.“ Taip pat gimnazijoje vyksta spektakliai, kiti koncertai. „Buvo koncertas simfoninio orkestro <...>. Tada buvo spektaklis <...> parodytas“ (D1). Kalbėdami apie neformaliojo švietimo veiklas, tyrimo dalyviai įvardijo išvykas į teatrą, muziejų. „<...> apie ekskursijas ir apie teatrą dar norėjau pasakyti, kad mes pradėjome, na jau senokai turbūt, įvairiom progom, sakykim, mokyklos gimtadienis, ir tada mokyklos taryba inicijuoja bilietų pirkimą į teatrą <...>“ (D2). „<...> rekomenduojame lankyti kokį nors klubą ar vedam į muziejų <...>“ (D3). Dar viena neformaliojo švietimo veikla suaugusiųjų gimnazijoje – susitikimai su žinomais žmonėmis, savo srities specialistais, pristatančiais savo veiklą, įtraukiančiais besimokančiuosius į edukacines veiklas. <...> *Su aktoriais, su <...>, mūsų buvusi mokinė, ir taip toliau, taip kad čia daug to neformalaus ugdymo <...>“ (D3). „<...> buvo tokia Monika su savo karpiniais, katinais, ir mes gaminome irgi atvirukus, jinai mokė, kaip reikia pakarpyti, kaip apiforminti, padailinti, taip, knygų tokia iliustratorė.“ (D1) Suaugusiųjų gimnazijose taip pat organizuojami mokinių darbų pristatymai – mokinių kūrybos vakarai, jų darbų ekspozicijos. „Na o kitas toks atvejis dabar, lapkričio mėnesį ar spalį, spalį gal, organizavome dailės darbų parodą, daug darbų ten buvo, ko gero kokį 15 molbertų po 2 darbus, po 3 gal sudėta <...>“ (D5). „<...> vienas groja smuiku labai gražiai. Kitas, pasirodo, yra geras fotografas ir gražiausias nuotraukas turi pasidaręs. Tai mes darėm savo kūrybos popietę ir nuotoliu.“ (D4). Trumpalaikėms neformaliojo švietimo veiklos formoms priskirtini ir konkursai. „<...> nuotoliu organizuoti buvo konkursai <...>“ (D4).**

Kai kurios suaugusiųjų gimnazijos dalyvauja projektinėje veikloje. „Mes orientuojamės į projektinę veiklą. Daug metų vykdėme na, dabar jie vadinasi Erasmus projektai, iki tol buvo

Sokratas, dar iki tol buvo švietimo Fare projektai. <...> Projektinė veikla tarptautine prasme. Ji atima labai daug mokytojų laiko, pasirengimo ataskaitų ir tai pasidaro sudėtinga dabar, tačiau lieka dar šalies projektai, kuriuose taip pat dalyvauja ypač suaugusiųjų mokyklos, kolegos iniciatyvūs rengia, kviečia dalyvauti ar fotografijos projekte, ar menų projekte, ar kita kažkokia tema ir mes dalyvaujame <...>“ (D2).

Dar viena subkategorija – dalyvavimas miesto, šalies iniciatyvose. Tyrimo dalyviai kalbėjo, kad jų vadovaujamos gimnazijos prisijungia prie įvairių miesto ar šalies mastu organizuojamų renginių. *„Šiais metais, tai yra 2024 metais, įsijungėme į Vilniaus savivaldybės organizuojamą kultūros naktį.“ (D1). „Dabar visą laiką sėkmingos yra suaugusiųjų mokymosi savaitės.“ (D5). „Vat ilgus metus praktikuotas išėjimas į Kaziuko muges, tautų muges <...>“ (D6).*

Galiausiai suaugusiųjų gimnazijos organizuoja besimokančiųjų dalyvavimą mokyklų partnerių ar kitų įmonių veikose. *„<...> kadangi mes esame pasirašę bendradarbiavimo sutarti, tai mes lygiai taip pat dalyvaujame. Jie organizuoja daug veiklų ir su <...> dvaru, ir ten būtent tam dvare, kadangi patys neturi patalpų, tai tie projektai jų vyksta irgi pas kitus socialinius partnerius. Tai buvo ir šviestuvo gamyba, <...> ir buvo kalėdinių žaisliukų gamyba, ir jie kviečia ir mus dalyvauti. Joninių šventė, toj pačioj šventėj būna nemažai edukacijų visokiausių, pavyzdžiui, 2024 metais jie kepė šakotį ir kvietė dalyvauti šakočio kepimo edukacijoje. Na, o taškavimas tai buvo mūsų mokyklos patalpose, tai buvo projektas užsieniečiams skirtas, ir mes galėjome stebėti, kaip vyksta ta veikla ir pasižiūrėti, ir sudalyvauti.“ (D1). Suaugusiųjų gimnazijos bendradarbiauja su trečiojo amžiaus universitetais, kurie taip pat pasikviečia besimokančiuosius į jų organizuotas neformaliojo švietimo veiklas. „<...> tai šitie trečiojo amžiaus universiteto studentai, močiutės tos, mokino mūsiškius šokti liaudies šokius. Tai vat irgi šoko su jais, buvom pasidarę tokią išvyką, jie pasakoja apie savo gyvenimą, apie savo patirtis.“ (D4). „Jie mus kviečia, mes socialiniai partneriai.“ (D5).*

Tyrimo dalyviai išvelgia prasmę organizuoti neformalųjį švietimą, išgyvena teigiamas emocijas dėl įvykusių veiklų. *„Jeigu mes turime tą šūkį mūsų valstybėje. <...> mokymasis visą gyvenimą, na tiesiog turime galimybes tai daryti, tam mes ir esam, tą ir darom.“ (D3). „Mes didžiuojamės tomis veiklomis, kurias mes po pamokų organizuojam, ir visą tą informaciją skleidžiam.“ (D3).*

Nors neformalusis švietimas tyrimo dalyvių tradiciškai suvokiamas kaip ilgalaikės programos – būreliai, vis dėlto suaugusiųjų gimnazijose šios programos dažnai keičiamos itin įvairiomis trumpalaikėmis veiklomis. Suaugusiųjų gimnazijos taip pat dalyvauja projektinėje bei socialinių partnerių organizuojamoje veikloje, miesto bei šalies iniciatyvose.

Dalyviai. Organizuodamos neformalųjį švietimą, suaugusiųjų gimnazijos atsižvelgia į paslaugos gavėjus – besimokančiuosius. Visų pirma, dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose kviečiami gimnazijos mokiniai, tačiau tai ne vieninteliai dalyviai: į suaugusiųjų gimnazijas pritraukiama miesto bendruomenė, tikslinių grupių nariai. Taigi dalyvių kategoriją sudaro 3 subkategorijos: 1) gimnazijos mokiniai ir jų šeimų nariai; 2) miesto bendruomenė; 3) gimnazijos mokytojai.

Gimnazijos mokiniai sudaro didžiąją besimokančiųjų dalį. D2 pabrėžė, kad ne gimnazijos bendruomenei neformalusis švietimas nėra organizuojamas. „<...> dalyviai yra tik mūsų mokyklos mokiniai“. Į klausimą, kas dalyvauja neformaliojo švietimo veiklose, D3 atsakė trumpai: „Gimnazistai <...>“. Vis dėlto tyrimo dalyviai teigė, kad „vangokai <...> suaugusiųjų mokykloje mokiniai dalyvauja neformaliame švietime“ (D1). D1 pabrėžė, kad siekiama pritraukti mokinius dalyvauti veiklose. „Ir sakėm, kad šiemet daugiau dėmesio įtrauksim, kad labiau pritrauktume mokinius <...>“. Kalbėdamas apie mokinių dalyvavimą, D5 teigė, kad juos reikia „prisivilioti“. „Ir galvoju, na, vis tiek, žmogau, tu ateisi, vis tiek mes tave prisiviliosim <...>“. Siekiant stiprinti mokyklos ir besimokančiųjų ryšį, dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose kviečiami ir nepilnamečių mokinių tėvai: „<...> 30 % turim nepilnamečių. <...> ir šitų nepilnamečių tėvai yra kviečiami į veiklas, truputį suartinti tą bendradarbiavimą centro su tėvais <...>“ (D5). Mokyklų organizuojamose veiklose dalyvauja ir suaugusių mokinių šeimų nariai. „<...> o tada jiems taip pasidaro įdomu, kad net jų vaikai piešia žiemą ar pavasarį ir mes darom parodas.“ (D2).

Suaugusiųjų gimnazijos turi galimybę siūlyti suaugusiesiems mokytis tik pasirinkto neformaliojo švietimo dalyko. „Kaip minėjau, teikiame paslaugą <...> užsienio kalbų mokymui, teikiame paslaugą etnokultūrinę – šiaudų pynimo. <...> jie gali ateiti irgi, nebūtinai mūsų gimnazijos gimnazistai, jie dalyvauja neformaliame švietime <...> Čia aplinkui gyvenantys žmonės. <...> jie nesimoko bendrojo lavinimo gimnazijos tos programos, mokosi tik tą neformalų.“ (D3). Besimokantieji tampa mokyklos mokiniais, tačiau nesiekia įgyti formalaus išsilavinimo, mokosi tik pasirinkto neformaliojo švietimo dalyko. „Tai tie asmenys gali registruotis į mokyklą, savo lėšomis apmokėti mokymosi kursą ir mokytis ateiti pagal grafiką su savo grupe tam tikro lygio.“ (D6). Besimokantieji tik pasirinkto dalyko privalo susimokėti už mokymąsi. „Tiesiog jie nenaudoja to formalus, krepšelio lėšų, o už mokytojo darbą susimoka patys <...>“ (D6). Vis dėlto šį mokestį D3 vadina „simboliniu“. „<...> jie nesusimoka, kiek jie gauna čia, kaip sakiau, tas mokestis galbūt yra simbolinis, nes verslo mes iš to ir pelno tikrai neturime.“

Neformaliajame suaugusiųjų gimnazijų organizuojamajame švietime dalyvauja ir jokia forma gimnazijoje nesimokantys suaugusieji – aplinkiniai gyventojai, miesto bendruomenė. „<...> vilniečiai, svečiai Vilniaus miesto <...> Mūsų gatvės bendruomenė <...> Neįgalieji čia pat yra.

<...> gatvėj įsikūrę. Su <...> biblioteka ir skaitytojais ten kartu tos bibliotekos. <...> bendruomenės nariai atvyksta.“ (D1). „<...> kažkokį tokių renginį padarom kaip ir bendruomenei didesnei, gali ateiti ir iš miesto.“ (D4). Bendradarbiaujama su trečiojo amžiaus universitetų studentais. „Mūsų patalpose, mes dalinamės, dažnai būna organizuojamos veiklos trečio amžiaus universiteto studentams. Mes ir juos pakalbinam, tai tikrai ateina tos močiutės puokščių pasidaryti.“ (D4). Kalbėdama apie trečiojo amžiaus universiteto studentus D5 teigė, kad „Jie yra pagrindiniai mūsų dalyviai.“, džiaugėsi studentų entuziazmu. „Jie ateina į veiklas tie patys. Nes jiems įdomu <...>“. Suaugusiųjų gimnazijos greitai reaguoja į besikeičiančias gyvenimo aplinkybes ir siūlo mokytis tiems, kuriems tai reikalinga. „Na jeigu pavadinti ukrainiečių mokymą lietuvių kalbos, tai irgi yra neformali mūsų veikla.“ (D3).

Neformalusis švietimas organizuojamas ne tik mokiniams, bet ir suaugusiųjų gimnazijų mokytojams, nors ne visi tyrimo dalyviai apie tai pagalvojo. „<...> Jūs kai klausiat apie neformalią veiklą, jūs turit omeny tik mokinius – ne mokytojus?“ (D2). D2 nuomone, galimybė dalyvauti neformaliajame švietime turi būti sudaryta ir mokytojams. „Bet jeigu apie mokytojus, tai yra tikrai labai svarbu, kad mokytojai mokykloje turėtų ne tik tas formalias veiklas, dėl kurių jie mokykloje dirba, dėl kurių gauna savo atlyginimą.“ Dalyvavimas neformaliajame švietime suteikia galimybę mokytojui tobulėti bei didina jo motyvaciją. „Na va ta kita dalis, neformali dalis, yra labai svarbi tam, kad paskatintų ir motyvuotų jį dar daugiau padaryti klasėj, pamokoj <...>. Projektuose dalyvauti, tobulinti kvalifikaciją ne tik šalyje, bet ir už jos ribų ir visada prie mokančio kalbą, vat kaip sakiau praėjusį kartą, buvo žmogus, kuris supranta, bet gal nedrįsta kalbėti, o ten neformalioj veikloj <...> pradeda kalbėti <...>“ (D2).

Taigi dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose sudaromos galimybės ne tik suaugusiųjų gimnazijų mokiniams, bet ir jų šeimų nariams. Neformaliajame švietime taip pat dalyvauja gimnazijų mokytojai, miesto bendruomenė.

Priemonės ir ištekliai. Neformaliajam švietimui organizuoti reikalingos tam tikros priemonės bei ištekliai. Priemonių ir išteklių kategorijai buvo priskirtos šios subkategorijos: 1) finansiniai ištekliai; 2) žmogiškieji ištekliai; 3) informacinės komunikacinės technologijos; 4) patalpos.

Veiklai organizuoti reikalingi finansiniai ištekliai. Gimnazijos mokiniams skirtos ilgalaikės, mokslo metus trunkančios neformaliojo švietimo programos finansuojamos savivaldybės lėšomis: „Tai formos yra neformalaus ugdymo užsiėmimai iš klasės krepšelio.“ (D1). D2 apgailestavo, kad vienkartinei neformaliai veiklai savivaldybė lėšų gali ir neskirti. „<...> o kitas dalykas yra biudžetas ir tada, žinoma, biudžetas yra tavo dispozicijoje, bet esi apribotas, nes, sakykime, va, dabar <...> gavome pranešimą, kad bilietus į teatrą mokiniams <...> galime pirkti tik tada, kai ten

bus parašyta edukacija, o ne spektaklis, o kas tau bilietų kasoje parduos edukaciją?“ (D2). Suaugusiųjų gimnazijos išnaudoja galimybę gauti finansavimą dalyvaudamos projektinėje veikloje. „<...> jeigu mes parašom projektą ir laimime, tai turim finansavimą <...>“ (D2).

Bendruomenės nariai, suaugusiųjų gimnazijoje besimokantys tik neformaliojo švietimo dalyko, susimoka savo lėšomis, padedančiomis atlyginti dalyko mokytojo darbą. „<...> kadangi steigėjas yra savivaldybė ir savivaldybė nemokamai nėra numačiusi, jie turi atėję, kurie ar modulį kartoja pas mus suaugusieji, jie turi mokėti už mokslą. <...> jie šiaip dalis, ko gero, išlaidų ir darbo užmokestis darbuotojui, kuris veda tuos užsiėmimus <...>“ (D3). „Tai tie asmenys gali registruotis į mokyklą, savo lėšomis apmokėti mokymosi kursą ir mokytis ateiti pagal grafiką su savo grupe tam tikro lygio.“ (D6). Už mokslą susimokančių besimokančiųjų lėšos panaudojamos ir mokymuisi skirtoms priemonėms įsigyti. „Jeigu pynimas, tai organizuoja, perka visas priemones, kurios reikalingos, yra viskas, ko paprašo specialistai. Viskas yra nupirkta. Iš tų pačių lėšų, kurias sumoka kursų lankytojai <...>“ (D3). Vis dėlto kitas tyrimo dalyvis teigė, kad besimokančiųjų sumokamas mokestis nepakankamas reikiamoms priemonėms nupirkti. „<...> nes mokestis yra tik paskaičiuotas už mokytojo darbą.“ (D6). Taip pat besimokančiųjų mokamo mokesčio nepakanka populiarių, brangiai vertinamų mokytojų darbui apmokėti. *Tai vat mes mokytojo neradome, <...> dėl labai paprastų priežasčių, <...> tie norvegų kalbos lektoriai, jų būdavo labai didelė kursų kaina <...>“ (D6).*

Mokytojų neformaliajam švietimui tyrimo dalyviai panaudoja vadovo krepšelio lėšas. „Ir tam aš naudoju vadovo krepšelį ir ten niekas manęs neriboja. Galiu pirkt bilietus, kaip tik buvo paskatinimas iš savivaldybės, kad jūs naudokite vadovo lėšas mokytojų skatinimui ir pirkite bilietus į teatrą ir įvairias edukacines veiklas: <...> reikėtų sakyti, kad mokytojams yra tos neformalios veiklos būtent tada, kai atsirado ta galimybė naudoti vadovo krepšelį.“ (D2).

Tyrimo dalyviai yra patenkinti turimomis finansinėmis galimybėmis. „Jeigu būtų poreikis, tai atsirastų ir priemonės, nes čia tikrai galimybės yra dabar ir finansų netrūksta.“ (D3). „Finansiškai kažkaip nesiskundžiame, užtenka tikrai <...>“ (D4).

Reikšminga neformaliojo švietimo organizavimo sąlyga – žmogiškieji ištekliai. Daugelis tyrimo dalyvių teigė, kad išsiverčiama su turimais ištekliais – neformaliojo švietimo užsiėmimus veda gimnazijos mokytojai. „Mūsų mokytojai. Mes atskirai dėl to nesamdom jokių papildomų darbuotojų.“ (D3). „Centro mokytojai, patys centro mokytojai.“ (D4). „Tai jau tie būreliai, kurie yra mūsų mokykloje, tai mūsų mokytojai veda, tokie kaip muzikos, dailės būreliai, technologijų ar istorijos.“ (D1). „<...> neformalųjį ugdymą organizuoja mokytojai.“ (D2). Kalbant apie neformaliojo švietimo organizatorius, D2 įvardijo savybę – iniciatyvumą, reikalingą veiklas vedantiems mokytojams. „Pirmiausiai yra žmogus, kuris turi iniciatyvų <...>“. Iniciatyvumas

išskiria veiklos organizatorius iš kitų mokytojų: „<...> vienas yra iniciatyvus, o kiti nelabai, kiti tik dalyviai, vieni organizatoriai, kiti dalyviai.“ (D2). D6 nuomone, mokytojai organizuoja tas neformaliojo švietimo veiklas, kuriomis patys domisi. „Iš tiesų tai yra tie patys mokytojai, <...> sakysim, dailės arba technologijų mokytojas, kuris turi kažkokį, <...> polinkį. <...> tai jisai vat tą savo pasiūlo programą, aš gebu tai daryti, parengia programą ir bandom pakviesti, ir žiūrim, kiek yra norinčių užsiregistruoti.“

Diskutuodami apie atsakomybę už neformaliojo švietimo organizavimą, tyrimo dalyviai kalbėjo apie pasidalijimą pareigomis – dažniausiai už neformalų švietimą gimnazijose atsakingi direktoriaus pavaduotojai ugdymui. „Taip, tai yra funkcija, kuri priskirta pavaduotojai ugdymui, bet viena iš funkcijų, taip sakykim, tai nėra atskiras žmogus, tai žmogus, kuris turi ir kitus įsipareigojimus pareiginėje instrukcijoje, bet vienas iš punktų yra neformalus ugdymas.“ (D2). „Bet turime pavaduotojus ugdymui ir vienam prie pavaduotojų ugdymui yra pareigybė įrašyta, jis atsakingas už neformaliojo ugdymo organizavimą ir vykdymą.“ (D3). „<...> aš organizuoju, pavaduotoja.“ (D4). Vis dėlto trūkstant žmogiškųjų išteklių, atsakomybę už neformaliojo švietimo organizavimą prisiima mokytojai. „Taip, mokytojai. Mes neturim pavaduotojo neformaliajam, turim pavaduotoją ugdymui ir tai žmogus dirba tiktai pusę etato. Tai negalim jam užkrauti visko tiesiog. Atsakomybę pasiskirstom visi tolygiai, visi mokytojai.“ (D5).

Kartais į neformaliojo švietimo veiklų organizavimą įtraukiami ir kiti asmenys, nedirbantys gimnazijoje. „Tarkim nuotolyje organizuojame laikas nuo laiko tokias paskaitėles. Tai kviečiame įdomius žmones, pasiklausyti jų <...>“ (D4). „O būna, kad ir menininkai kokie nors. <...> Ne gimnazijos darbuotojai.“ (D1). Tokie mokytojai veiktas veda „Dažniausiai nemokamai“ (D1). D1 teigia, kad tokių organizatorių vykdoma veikla „<...> dažniausiai būna savanoriška veikla, savanorystės pagrindais.“ Kartais mokyklos bendradarbiauja su trečiojo amžiaus universitetais, D4 tai vadina „mokymusi vieniems iš kitų“.

Organizuojant neformalų švietimą, išnaudojamos informacinės komunikacinės technologijos. Tyrimo dalyviai teigė, kad neformaliojo švietimo užsiėmimai gali vykti nuotoliu, pasitelkiant internetą. D4 teigė, kad „<...> didesnioji dalis mokinių mūsų mokosi nuotoliu.“, todėl ir neformalusis švietimas organizuojamas „dar kitaip“. Internetu vykdomos įvairios veiklos. „buvo irgi suorganizuota virtuali paroda „Mano vaikystės kalėdinis žaisliukas“; „Tarkim nuotolyje organizuojame laikas nuo laiko tokias paskaitėles.“ (D4). „Taip, virtualios būna parodos ir nuotraukų darėm konkursą virtualų ir piešinių virtualų.“ (D5). D2 papasakojo apie galimybę skleisti informaciją apie neformaliojo švietimo veiklas veiklose nedalyvavusiems besimokantiems, pasinaudojant gimnazijoje įdiegtomis komunikacijos priemonėmis: „Mes turim mokyklos televiziją <...>. Visą neformalią veiklą sudedam ten, visas nuotraukas, kurias buvo

įmanoma padaryti, sveikatinimo prasme, visų renginių vat <...>. Ir tada tas mokinys, kuris nedalyvavo, ateina, pasėdi ir pažiūri. Paklauso.” Kalbėdamas apie neformaliojo švietimo organizavimą mokytojams, D2 svarstė, kad veiklų organizavimas nuotoliu turi privalumų: *„Tas rengiame konferencijas. Pirma, jos buvo važiuotinos, kontaktines, bet atsiradus pandemijai supratome, kad tai yra gėrybė ir blogybė. Gerai todėl, kad tu gali daugiau pritraukti žmonių į tą konferenciją, pasidalinti patirtim, o ir nenaudojai lėšų važiavimui, nereikia išeiti iš mokyklos.”* Vis dėlto kai kurie tyrimo dalyviai abejojo, ar nuotolinis mokymasis tinkamas neformaliajam švietimui vykdyti. *„<...> jeigu tai yra tapymas, jeigu yra muzikavimas, tai aš manau, turėtų tokie dalykai vykti gyvai. Žinoma, šiandien mes jau išmokome prisijungti, būti tuo nuotoliu, susitarti, susirinkimus vesti, bet man atrodo, kad vis tik tas neformalusis švietimas, jeigu tai turėtų būti malonumas, tai jis turėtų būti gyvas.“* (D1). Pripažindamas nuotolinio mokymosi privalumus, D6 svarstė, kad mokymasis nuotoliu reikalauja didesnio pasiryžimo ir valios. *„<...> aš manyčiau, kad nuotoliniams mokymams, mano manymu, reikia dar didesnės motyvacijos kartais, negu kad ateiti į gyvą susitikimą. Nors, atrodo, kartais fiziškai patogiau, tu iš tų pačių namų gali prisijungti ar iš kažkur. Kita vertus, galbūt namuose kažkam daugiau ar trikdžių ir pagundų kažkuo kitu užsiimti <...>.”* Norint mokytis nuotoliu reikalingos ir priemonės bei tam tikros žinios. *„Dabar, žinoma, dar taip pat atskirtį mažina nuotoliniai galimi mokymaisi, bet, kita vertus, vėlgi turi turėti tam tikrą kompiuterinį raštingumą, ir tada jau tas kompiuterines priemones, kad atskirties nebūtų, interneto ryšį ir kompiuterį <...>“* (D6).

Kalbėdamas apie neformaliojo švietimo galimybes D1 prisiminė EPALÉ – elektroninę suaugusiųjų mokymosi platformą. Anot tyrimo dalyvio, EPALÉ taip pat suteikia nemažai galimybių. *„Žinoma, pasinaudojus EPALÉ platforma tai gali susipažinti su įvairių Europos šalių patirtimi. Ir žinoma, galima ir savo patirtį skleisti įvairiais būdais. Tiek išteklius skelbti ir naujienomis darytis. Tai Europos lygmeniu, sakyčiau, būtent šita platforma yra. Gali surasti ir partnerius toj platformoj ir projektams įvairiausiems.“* (D1). Keli tyrimo dalyviai užsiminė apie KURSUOK projektą: vis dėlto D6 kalbėdamas apie projekto ypatumus, teigė, kad KURSUOK patenkina ne visų besimokančiųjų poreikius. *„Kita vertus, na, jeigu kalbant apie valstybėje vykstančius pokyčius, vėlgi yra KURSUOK paleista finansavimo programa. Tai žmonės vėlgi renkasi įvairias alternatyvas ir nesakau, tai tikrai yra labai gera galimybė visiems, na, išskyrus vyresnio amžiaus suaugusius, jie į tą tikslinę grupę nepatenka, bet vėlgi visų poreikių nebūtinai patenkina, tai dar vis tiek lieka, kas ateina mokytis šiaip gyvai. Dažniausiai ten teikiama nuotoliniu tie kursai.“* D1 aptarė KURSUOK kaip galimybę suaugusiųjų gimnazijoms, tačiau, tyrimo dalyvio nuomone, šis projektas organizuoti neformaliųjų švietimą suaugusiųjų gimnazijų bendruomenei dar nėra pasiekiamas. *„Gal mes dar neužaugom iki Kursuok renginių organizavimo, tu seminarų*

mokymusi organizavimo. Vis tik ten yra reikalavimai labai rimti ir dideli. Turi būti akredituotos programos. Galbūt galėtų būti mūsų siekiamybė.“ (D1).

Daugelis tyrimo dalyvių interviu metu nesusimąstė apie nuotolinę neformaliojo švietimo teikimo formą ir kalbėjo tik apie kontaktinius užsiėmimus. Tokiu atveju veiklai vykdyti būtinos patalpos. Savas patalpas turintys tyrimo dalyviai patenkinti esama situacija. „*Patalpas mes turime, kur susitikt, susiorganizuoti salytes, kai būna veiklos kažkokios.*“ (D4). Tinkamos patalpos svarbios neformaliojo švietimo veikloms organizuoti: „*Turim puikią aktų salę, kurioje gali tilpti iki šimto žmonių, žiūrovų. <...> Žinoma, turim ir kiemelį unikalų <...>. Tai, erdvių turime.* (D1).

Taigi tyrimo dalyviai išnaudoja esamus išteklius organizuoti neformalųjį švietimą: naudojamosi savivaldybės lėšomis, vadovo krepšeliu, taip pat pačių besimokančiųjų sumokamu užmokesčiu už mokymąsi. Neformaliojo švietimo užsiėmimų vedėjai – dažniausiai gimnazijos mokytojai, pasitelkiama ir savanorių pagalba. Esant poreikiui, neformalusis švietimas gali būti organizuojamas nuotoliu, vis dėlto tyrimo dalyvių nuomone, tai netinkama neformaliojo švietimo organizavimo forma. Užsiėmimams vykstant kontaktiniu būdu, svarbios tinkamos patalpos.

Neformaliojo švietimo organizavimo temos duomenys atskleidė, kad neformalusis švietimas organizuojamas atsižvelgiant į apklausų metu atsiskleidžiančius besimokančiųjų poreikius ir gimnazijoje esamas sąlygas, lanksčiai reaguojant į besikeičiančias aplinkybes. Veiklose dalyvauja ne tik gimnazijoje besimokantys ar dirbantys suaugusieji, kviečiami ir miesto bendruomenės nariai. Veiklai organizuoti pasinaudojama savivaldybės skiriamomis bei pačių neformaliojo švietimo dalyvių sumokamomis lėšomis, veiklų organizatoriai – gimnazijos darbuotojai, pasitelkiami ir savanoriai. Veiklai vykdyti svarbios tinkamos patalpos, esant reikalui naudojamosi IKT galimybės.

3.2.3. Neformaliojo švietimo organizavimo iššūkiai

Organizuojant neformalųjį švietimą suaugusiųjų gimnazijose kyla įvairių iššūkių. Šią temą sudaro 3 kategorijos: 1) netinkamos sąlygos; 2) žmogiškieji ištekliai; 3) besimokančiųjų požiūris.

Netinkamų sąlygų kategoriją sudaro šios subkategorijos: 1) laiko trūkumas; 2) patalpų trūkumas; 3) geografinis prieinamumas; 4) nepalankus požiūris į neformalųjį švietimą; 5) nuviliantis rezultatas; 6) baigimo pažymėjimo neišdavimas; 7) finansinės aplinkybės.

Netinkamos sąlygos. Organizuojant neformalųjį švietimą, reikalingos tam tikros sąlygos. Svarbiausia priežastis, kelianti iššūkių organizuojant neformalias veiklas, yra laiko trūkumas. „*Na, tarsi neturi laiko, kur įterpti to mokymosi <...>.*“ (D6). Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad suaugusiesiems besimokantiems trūksta laiko net ir formaliajam išsilavinimui įgyti, todėl neformaliojo, kaip neprivalomo dalyko, kartais apskritai atsisakoma. „*<...> suaugę mokiniai,*

tiesiog neturi laiko dalyvauti neformaliame švietime, dažniausiai jų laikas orientuojamas į formalųjį, tas pamokas, o neformaliam yra kažkaip pritrūkstama, ko gero, mokinių laiko.“ (D1). Kalbėdamas apie suaugusiųjų besimokančiųjų laiką, D3 atkreipė dėmesį į veiklų gausą suaugusiojo besimokančiojo gyvenime ir pabrėžė laiko planavimo įgūdžio svarbą. „*Kad vis dėlto tam formaliam ugdyme dabar pati ta egzaminų sistema ir gimnazistų užimtumas ir programa na ne visiems yra taip greitai, lengvai įveikiama ir jie neatranda laiko. Čia trukdis yra, nes paroj vis tiek yra 24 val. Iš jų gali aktyviai fiziškai veikti galbūt ne daugiau kaip 12 val. Ir jeigu neteisingai susiplanuoju laiką, tiesiog nebelieka neformaliam ugdymui.*“ (D3). Kad para „*nėra guminė*“ teigė ir D1. Kalbėdamas apie egzaminų sesiją D3 teigė, kad besimokantiejiems „*<...> tiesiog pritrūks valandų paroje.*“ Net ir besimokantiejiems patrauklūs užsiėmimai dėl laiko trūkumo gali būti nelankomi. „*<...> skaitančių mokinių yra, galėtų ir jie, bet ne visada pavyksta suderinti laikus.*“ (D1). Neformaliojo švietimo organizavimas kelia iššūkių ir dėl ypatingos, suaugusiųjų gimnazijų siūlomos mokymosi formos – kadangi siūlomos skirtingu laiku vykstančios pamokos, konsultacijos, sunku suburti mokinius kartu tuo pačiu metu. „*<...> mokiniai mokosi labai įvairiai – dieninis, vakarinis ir neakivaizdinis mokymasis. Tai irgi vienu metu visų trijų tipų mokinių mokykloje nebūna.*“ (D1). Ne visada pavyksta suderinti mokymosi ir darbo, šeimai reikalingo laiko. „*Vienai pasibaigus pamainai, rytinei, vakarinei neprasidėjus, tai yra tas laikas, sakykim, nuo 15 iki 16, irgi nėra pats patogiausias mūsų mokiniams, nes jeigu dirba, tai 15 valanda dar turbūt yra darbo įkarštis <...>*“ (D1). „*Kita dalis, kurie nedalyvauja, jie turi tiesiog ribotą laiką. Jie turi daug užsiėmimų už mokyklos ribų. Tai yra darbas, yra šeima, jie augina vaikus, jie slaugo gimines, jie yra pakankamai sunkiai dirbantys fizinį darbą.*“ (D2). „*<...> kiti dėl užimtumo, nes suaugusiųjų mokykloj dalis gimnazistų yra dirbantys ir jie jau jaučia tą tokį nuovargį ir nebeturi laiko tam neformaliam <...>*“ (D3). „*<...> jie visi skuba, jie visi lekia, jie visi užsiėmę, pas juos pas visus darbai.*“ (D4). „*<...> aš turiu šeimą, aš turiu darbą, aš neturiu laiko <...>*“ (D5). Todėl D2 šias priežastis vadina suprantamomis. „*Priežastys yra realios, gyvenimiškos.*“ Taigi laiko trūkumas yra pagrindinė priežastis, kodėl besimokantieji nedalyvauja neformaliojo švietimo veiklose. Atsakydami į klausimą, koks didžiausias iššūkis organizuojant neformalųjį švietimą, daugelis tyrimo dalyvių įvardijo būtent laiką. „*<...> mūsų mokinių laiko trūkumas <...>*“ (D1). „*<...> bet pagrindinis, sakyčiau, yra laiko trūkumas <...>*“ (D2). Laiko trūkumas tyrimo dalyvių įvardijamas kaip sunkiai išsprendžiama problema, įveikiama tik keičiant neformaliojo švietimo veiklos pobūdį. „*Laiko prasme šitos problemos neišspręsimė, tiesiog tam, kad būtų vykdoma neformali veikla, mes koncentruojamės galbūt ne ilgalaikės, sakykim, metų programa <...>*“ (D2). Laiko trūksta ir neformaliojo švietimo organizatoriams. „*Mano laikas irgi ribotas <...>*“ (D2).

Kita subkategorija – patalpų trūkumas. Ne visos mokyklos turi pakankamai erdvių. „Mes esam nuomininkai. Mes turim 5 mokomuosius kabinetus, labai mažai.“ (D5). Tinkamų erdvių trūkumas gali trukdyti organizuoti neformalią veiklą. „<...> nesiūlom choreografijos būrelio todėl, kad neturime salės su veidrodžiais <...>“ (D2). „<...> kadangi mes tokie esam kaip nuomininkai ir kad tų patalpų neturim, čia mokytojai siūlė, dar, sako, gal kokius organizuojam siuvimo kursus? Na bet visur susiduriam su patalpų stygiu, kur organizuoti, ne, nėra patalpų <...>“; „Tai va, apie tuos siuvimo kursus pagalvojam, paskui dar galvojam, o jeigu galėtume organizuoti, žinoma, ten daug reiktų gal įvairių derinimo dalykų, vairavimo kursus, tai yra reikalinga, bet vėl, reikalingos patalpos, žodžiu, vėl susiduriam ir pagalvojom, pakalbam ir lieka.“ (D5).

Tyrimo dalyviai kaip iššūkį keliantį dalyką įvardijo atstumą. „Nors dabar yra papildomų galimybių, <...> kitas dalykas vis dėlto dar yra tas netgi geografinis prieinamumas, <...> jeigu kalbame apie regionuose esančias ugdymo įstaigas arba kažkokius centrus, tai pasiekiamumas nuo toliau nutolusių žmonių.“ (D6). Atstumas iki mokyklos yra rimtas iššūkis besimokantiejiems. „<...> nes jie ne tik iš rajono, tie mokiniai nuotoliu, jie yra ir iš Vilniaus, ir iš Klaipėdos, ir iš Ignalinos. Logiškai kad ne, nelabai čia atvažiuotų pas mus <...>“ (D4).

Tyrimo dalyviai kalbėjo apie nepalankų požiūrį į neformalųjį švietimą, kaip į mažiau svarbų nei formalusis ugdymasis. D3 hipotetiškai svarstė, kad mokytojai dalykininkai gali nesuprasti neformaliojo švietimo svarbos. „Mokytojai dalykininkai ne visada supranta, kad tas neformalus papildoma jų... Jeigu lankai kokį nors dainavimo būrelį, gali kitą kartą matematikos mokytojas nesuprasti jo reikšmės <...>“. Kiti tyrimo dalyviai dažniau akcentavo švietimo politikos formuotojų požiūrį, susitelkimą tik į dalykinius rezultatus. „Tas požiūris, galvoju, savivaldybės, na nežinau. <...> Žinoma, mes į tas ribas, kur pažangą stebi, tai mes nelabai gal gražiai atrodome su ta pažanga su kitom gimnazijom, kai kiti laiko egzaminus. <...> Tai vat kaip parodyt, kad mūsų galbūt tikslas yra ne tas mokyklos, kad mes čia išleistume pirmūnus <...>“ (D4). D6 teigė, kad pasigenda teigiamos nuostatos į mokymąsi visą gyvenimą bei neformaliojo švietimo reikšmės supratimo. „Ko gero tokios, kad kažkokio konkretaus... Labai vis dėlto svarbus, kaip pasakyt, tas požiūrio klausimas, <...> yra visuomenėj, kaip pasakyt, tarp pačių politikų, jeigu jiems <...> kažkur yra užsifiksavę ir neišjuda tas mąstymas, kad tai yra tik vakarinės mokyklos funkcijos suaugusiųjų švietimas ir nieko plačiau nėra <...> ir jeigu tai yra asmenys, priimančys sprendimus, kuriems reikia įrodinėti dar, kad mokymasis visą gyvenimą, ir net neformalaus švietimo pavidalu, yra kertinis dalykas šviesiai visuomenei, tai tas aspektas liūdina.“ Dėl susidomėjimo mokymusi visą gyvenimą mažėjimo apgailestavo ir D2. „<...> kad ir yra mokymosi visą gyvenimą strategija, bet man atrodo, kad jinai buvo aštuntų metų? Ar po to buvo strategijos vystymo planas? Nežinau, nes pats skyrius dinga iš ministerijos.“ Tyrimo dalyvius liūdina požiūris į neformalųjį švietimą kaip į

nesvarbų. „<...> netgi vėlgi ir valstybės kartais būna ir statistikos kažkokių, ar finansavimo modelių priimant nėra galvojama kartais, kad ten, oi ten koksai ar choras, ar kažkokia fizinė veikla.“ (D6). D6 teigė, kad pasigenda ir visuomenės požiūrio į neformalųjį švietimą kaip į prasmingą veiklą. „<...> dar turbūt intensyviau reikia ir to visuomenės pačio švietimo, kad vis dėlto ir pačius žmones dar kviesti mokytis, kad to neigiamo irgi į mokymąsi požiūrio, neturiu laiko, ar verta čia investuoti <...>“. Atsainus požiūris į neformalųjį švietimą susijęs ir su neformaliojo švietimo prieinamumo didinimu. D6 teigė, kad „Socialiniai va visi sluoksniai, visos kitos grupės lieka nepasiektos <...> ar tiekėjų neprikviestos“, todėl svarbu ieškoti būdų, kaip pasiekti nedalyvaujančiuosius neformaliajame švietime.

Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad organizuojant neformaliojo švietimo veiklas, rezultatas dažnai nėra garantuotas. Nepaisant to, kiek buvo įdėta darbo, veikla gali nepavykti. *Tai va tas toksai iššūkis yra, nes susitarei tai su vienu, kad va važiuosim į išvyka, o jis ir sako, va, tai man vaikai susirgo, tai man darbdavys neišleidžia, tai dar kažkas ir dar kažkas. Ir tada toksai nusivylimas išeina: tiek įdėjai pastangų, tarkim ir lėšų skyrei <...>“ (D5). Irgi na tai žinot, jei darai darai <...>. Ir prisijungia į tas paskaitas nedaug, tai irgi nežinau, ar tai yra pakankamai motyvuojantis dalykas, kai tu daug padarai ir nematai būtent tokio rezultato, kokio tu norėtum <...>“ (D4). Visa tai kelia nusivylimą mokytojui ir neskatina jo organizuoti neformaliojo švietimo užsiėmimų.*

Kliūtimi organizuoti ir vykdyti neformalųjį švietimą gali tapti veiklos neformalumas. D1 teigė, kad šiuo metu aktualūs kalbų kursai užsieniečiams, kuriuos galėtų organizuoti suaugusiųjų gimnazija, vis dėlto įstaiga negali pasiūlyti kursų baigimo pažymėjimo, tai gali tapti kliūtimi. „Na, žmonės, jeigu mokosi, tai kažkokio dokumento nori. <...> Bet mes neišduodam nei A1, nei A2, ar B1 lygio mokymosi pažymėjimų.“

Nos dalis tyrimo dalyvių kalbėdami apie mokyklos veiklą finansavimą teigė, kad pinigų pakanka, tačiau neformaliojo švietimo organizavimui ir vykdymui įtakos gali turėti finansinė besimokančiųjų situacija. „<...> materialinės aplinkybės, ne visi gali, jeigu tai yra mokami užsiėmimai, ne visi gali sau leisti viską, ko norėtų <...>“ (D6). Suaugusiųjų gimnazijos turi galimybę organizuoti mokymus ne gimnazijos mokiniais, tačiau daliai net ir sąlyginai nedidelė kursų kaina gali būti netinkama. „<...> mes organizavome savo rajono gyventojams ir informacinių technologijų moduliuką tokį, kad ta močiutė ar ta mama galėtų laišką parašyt savo sūnui ar anūkui į kitą miestą. Bet jinai neturi pinigų iš savo kišenės už tai susimokėti <...>“ (D2). D2 pabrėžė ir projektų dalyvių finansinį įsipareigojimą. „<...> o tie projektai, jie irgi apibrėžia, ką tu gali daryti ir kaip tu turi atsiskaityti už finansavimą, nes jeigu tu pažeidi tvarką, tai tau negrąžina 20 %, turi pats.“ (D2). Organizuojant neformaliojo švietimo užsiėmimus ne gimnazijos besimokantiejiems, dėl didelių lektorių įkainių gali nepavykti pasamdyti reikiamo specialisto. „<...> buvo kilęs poreikis

mokytis skandinavų, norvegų kalbos būtent. Tai vat mes mokytojo neradome, kuris mokytų norvegų kalbos, dėl labai paprastų priežasčių, tie žmonės, <...> jų būdavo labai didelė kursų kaina <...>“. D1 svarstė, kad finansinė pagalba galėtų būti naudinga įgyvendinant naujus sumanymus. „*Kartais gal pagalbą reikia <...> finansinės kažkokios, kad tas idėjas įgyvendintum.*“

Pagrindinės kliūtys organizuoti neformalųjį švietimą – laiko ir tinkamų erdvių trūkumas, svarbus ir atstumas iki vietos, kurioje vyksta užsiėmimai. Neformaliojo švietimo organizatorius trikdo atsainus požiūris į neformalųjį švietimą, kaip į ne tokį svarbų, bei negarantuotas rezultatas įdėjus daug pastangų veiklai organizuoti. Neformaliojo švietimo dalyviams kliūtimi gali tapti net ir nedidelė kursų kaina ar veiklos neformalumas – baigimo pažymėjimo neišdavimas.

Žmogiškieji ištekliai. Atskirą kategoriją sudaro suaugusiųjų gimnazijų žmogiškieji ištekliai. Žmonių klausimas, tyrimo dalyvių požiūriu, yra labai aktualus. Išanalizavus interviu duomenis buvo išskirtos šios žmogiškųjų išteklių subkategorijos: 1) Specialistų trūkumas; 2) Mokytojų užimtumas; 3) Mokytojų nuostatos.

Organizuodamos neformalųjį švietimą suaugusiųjų gimnazijos daugeliu atvejų naudojami gimnazijų mokytojų darbu ir neieško papildomų specialistų. „*Mūsų mokytojai. Mes atskirai dėl to nesamdom jokių papildomų darbuotojų*“ (D3). D6 teigė, kad išnaudojami esamų specialistų pomėgiai. „*Iš tiesų tai yra tie patys mokytojai <...> sakysim, dailės arba technologijų mokytojas, kuris turi kažkokį <...> polinkį.*“ Tačiau ne visada esami mokytojai gali suorganizuoti specifines neformalias veiklas. „*Mokytojai, mokytojos, specialistai, kvalifikuoti specialistai <...> ir jų turima kvalifikacija, nes jeigu vienas mokinytis pageidautų šokio ar grojimo instrumentais, reikia turėti instrumentus ir mokytojus, kurie gali tai padaryti <...>*“ (D2). Vis dėlto rasti dalyko specialistų yra sudėtinga. „*<...> mokytojų prasme sunkiau, nes šiandien apskritai yra mokytojų trūkumas šalyje ir nekalbant apie mažesnę miestą, bet mes, sostinė, ir tai jaučiame trūkumą.*“ (D2). „*Mokytojų trūkumas yra didžiulis.*“ (D1). D1 teigė, kad tam tikrų veiklų mokytojai turėtų būti dalyko specialistai, tačiau jų trūksta. „*Matyt, reikėtų šitą organizuoti, bet vėlgi mokytojų neturime. Vilniuje trūksta lietuvių kalbos mokytojų apskritai visose mokyklose. Ir šitoj srity, ir pagaliau tai yra vis tiek kitas dalykas. Tai yra ne lietuvių kalbos mokymas penktoje ir šeštoje klasėje, tai yra užsieniečių mokymas lietuvių kalbos.*“ Dėl neformaliosios veiklos specifikos ir gamtos mokslų dalykų populiarumo mažėjimo specialistų trūkumo problema D3 atrodo neišsprendžiama. „*Valandai ar dviem savaitinėm valandom surasti specialistą misija neįmanoma būtų, pavyzdžiui, kokiai nors chemijos laboratorijai ir fizikos kokiems nors darbams, būreliams, tiesiog gamtoje nebėra chemikų ir fizikų <...>*“.

Kliūtimi neformaliojo švietimo organizavimui gali tapti ir veikla, kuriai atlikti reikalingos papildomos mokytojų kompetencijos. „*Va tas žmogiškųjų išteklių klausimas yra turbūt svarbesnis už tai, ką aš iki tol pasakiau, nes projektai rašomi iš esmės anglų kalba <...>*“ (D2).

Nesant specialisto, neformaliojo švietimo veiklas organizuoti raginami kitų specialybių mokytojai. „Arba inicijuojant savo mokytojų, dalykų mokytojų, jų gebėjimus kažką daryti kitką mokykloj.“ (D2). Kai kurie tyrimo dalyviai į neformaliojo švietimo veiklas įtraukia savanorius ne gimnazijos darbuotojus. „Ne gimnazijos darbuotojai. Būna taip, ir dauguma turbūt jų veda nemokamai.“ (D1).

Dar viena subkategorija – mokytojų užimtumas. Tyrimo dalyviai teigė, kad mokytojai dirba itin dideliais krūviais, todėl sudėtinga juos įtraukti dar ir į neformalią veiklą. „Mokytojai ir jie labai daug dirba ir neturi laiko.“ (D1). Todėl D1 teigia, kad dėl mokytojų trūkumo neformalusis švietimas nukenčia. „<...> šiandien, sakyčiau, neformalaus ugdymo užsėmimų vadovų klausimo nesprendžiam niekaip.“ Tyrimo dalyviai pabrėžė tai, kad mokytojų krūvis susidaro dirbant ne vienoje ugdymo įstaigoje, taigi apie neformalųjį švietimą nebesvarstoma. „<...> o mokytoja – iš vienos pasidarė keturios, kurios dirba savo mokyklose, ir jos realiai to negali padaryti.“; „Žinant, kaip dabar sudėtinga su mokytojais, mūsų mokytojai čia, kur dirba centre pilnu krūviu, jų nėra daug, o kiti mokytojai yra atvažiuojantys, dirba per kelias mokyklas. Tai na, tai yra sudėtinga, kad labai jau daug tų renginių padarytų, nes iš tikrųjų visi skaičiuoja savo laiką.“ (D4). Dideliu krūviu dirbantys mokytojai nebenori prisiimti papildomos neformalios veiklos. „Mes džiaugiamės, kad pamokas turim, kas veda, nes dabar bėda, o dar vakare, oi ne ne ne. Aš dviejose mokyklose dirbu, aš trijose, ne, aš kitur, man sava šeima yra, na tiesiog. <...> Tų darbų pilna, visi persidirbė <...>“ (D4). D5 akcentavo dėl amžiaus bei didelio krūvio atsirandantį mokytojų nuovargį. „Žinoma, mokytojai irgi yra jau, kaip žinote, senėjantys, kaip ir visoj Lietuvoj, tai jie irgi yra perdegę ir pavargę, ir dirbantys 3-4 įstaigose.“

Neformaliojo švietimo veikloms organizuoti svarbios mokytojų nuostatos: „Na, bendruomenė tai yra žmonės, ir tada vienas yra iniciatyvus, o kiti nelabai, kiti tik dalyviai, vieni organizatoriai, kiti dalyviai.“ (D2). Tyrimo dalyviai teigė, kad įvairi trumpalaikė neformaliojo švietimo veikla gali būti papildoma ir neapmokama. „Yra įvairiausio darbo ir, žinoma, tai yra, bet kokių atveju, dažniausiai būna savanoriška veikla, savanorystės pagrindais.“ Mokytojo netikėjimas sėkme būtų dar viena kliūtis organizuojant neformalųjį švietimą. „Žinoma, trukdytų tai, kad jeigu sakytų, nieko čia nebus ir niekas čia neišeis <...>. Abejingumas trukdytų, jeigu būtų žmonės visiškai abejingi ir nebūtų palaikymo šitų veiklų organizacijų.“ (D1). Todėl D2 teigė, kad mokytojų iniciatyvos turi būti skatinamos. „Tai planuodama šitas veiklas aš visada galvoju, kad jeigu tai yra papildoma veikla, žmogui reikia tą papildomą veiklą apmokėti <...>“.

Žmogiškieji išteklių – reikšminga kliūtis organizuoti neformalųjį švietimą: trūksta arba apskritai nėra reikiamų specialistų, neformaliojo švietimo kontekste sudėtinga jiems garantuoti tinkamą krūvį. Mokytojai dirba keliose švietimo įstaigose itin dideliais krūviais, patiria nuovargį ir perdegimą, todėl juos sunku sudominti papildoma – neformalia veikla.

Besimokančiųjų požiūris. Neformaliojo švietimo organizavimui ir vykdymui suaugusiųjų gimnazijoje daro įtaką ir besimokančiųjų požiūris. Tam tikrais atvejais šis požiūris daro poveikį neformaliojo švietimo organizatoriams ir užsiėmimų vadovams. Šią kategoriją sudaro 3 subkategorijos: 1) nuovargis; 2) nesaugumo jausmas; 3) nenoras mokytis.

Viena iš priežasčių, keliančių iššūkių neformaliojo švietimo organizatoriams, yra formaliosios programos sudėtingumas ir su tuo susijęs besimokančiųjų nuovargis. Suaugusiųjų gimnazijoje mokiniai dirba, yra sukūrusių šeimas, todėl papildomam neformaliajam švietimui gali nebeužtekti pajėgumų. „*Na, ir mūsų mokinių situacija. Jie yra vis tiek ir turintys šeimas, ir suaugę, turi užsidirbti patys, nėra išlaikytiniai. Turi dirbti ir užsidirbti sau pragyvenimui. Tai... tai užtat ir taip sudėtinga.*“ (D1). „*<...> suaugusių mokykloje dalis gimnazistų yra dirbantys ir jie jau jaučia tą tokį nuovargį ir nebeturi laiko tam neformaliajam <...>*“ (D3). Nuovargį kelia sudėtinga vidurinio ugdymo ir brandos egzaminų programa. „*<...> gimnazija, ypatingai vienuoliktokams, dvyliktokams, programos sudėtingumas ir tos egzaminų sesijos. Dabar kada mes pradėsime nuo vasario 17 egzaminus, tai mes iki birželio pabaigos ir suksimės egzaminų sistemoje, <...> įsivaizduokite, vasario 17 prasideda egzaminų sesija vienuoliktokams.*“ (D3). Neformalusis švietimas, anot D5, besimokantiejiems pagal vidurinio ugdymo programą neatrodo reikšmingas. „*<...> ta neformali veikla jiems visiškai yra antram plane. <...> Na aš įsivaizduoju, jei dabar man reiktų mokytis dar 12 klasė ir man sakyty, eik dainuok, šok, tai aš neturiu tam laiko, man čia egzaminai rūpi, čia dar vaikai, čia darbas ir dar kažkur eit į kažkokią veiklą neformalią. Aš neturėčiau laiko ir sveikatos.*“

Nuovargis susijęs su kita kategorija – nesaugumo jausmu. Besimokantieji ne visada pasitiki savimi, nedrįsta imtis naujų veiklų. „*Daugiausiai mūsų mokinių dirba ir jie tiesiog nejaučia galimybės likti arba prašyti dalyvavimo kažkokiame būrelyje, rašyti prašymą ir dalyvauti kažkokiame būrelyje.*“ (D2). Tyrimo dalyviai akcentavo, kad viskas turi vykti tinkamu laiku, o suaugęs žmogus gali jaustis nejaukiai imdamasis mokyklinio amžiaus asmeniui būdingos veiklos. „*Gal jiems nedrąsu, kartais aš galvoju, gal jie ir norėtų, čia vat skirtumas turbūt, amžiaus tarpsniai – vaikai ir suaugę, kurie savo laiku negalėjo to daryti, sakykim, jungtis į grupes – choro, šokių, jogos, nežinau, dabar galime pasiūlyti įvairių dalykų, gal jie nedrįsta tai padaryti, gal nesaugumo jausmas <...>. Kažkoks nesaugumo jausmas, nenoriu aš dabar, būdamas 25 metų, šokti*“ (D2). Nesaugumo jausmas besimokančiuosius gali lydėti ir dėl neigiamų praeities patirčių. „*<...> o kitas pavyzdys: mokytoja paima jo rašomąjį darbą, prieš visą klasę va taip mojuoja ir aiškina, koks jis, na vat visokiais žodžiais, žodžius vardijo mokytoja. Ir tada jisai sako, ir aš nusprendžiau išeiti iš mokyklos. Tai vat čia ta prasme nesaugumas, kad jie gali turėti įvairių neigiamų patirčių atsinešę iš kitų mokyklų, kuriose jie mokėsi.*“ (D2). D5, kalbėdamas apie jaunos

suaugusiuosius, teigė, kad jie nepasitiki savimi. „<...> jaunimo nėra dėl to, kad jiems reikės ten klausytis, o neduok Dieve, ko nors paklaus ir aš nemokėsiu atsakyti, na viskas, jie išvis tada neateina nei į pamokas, nei į tą veiklą.“

Vis dėlto kartais nedalyvavimą neformaliajame švietime nulemia besimokančiųjų nenoras mokytis. „<...> mokytojai daro, planuoja, o mokiniai nelabai nori.“ (D4). „<...> ateina tas žmogus į pamokas ir sakai, va šiandien bus kažkokia neformali veikla, <...> ir jie neina, neateina, sako, man nereikia, sakau, tai kaip tik išmoksi, pasidarysi, savo vaikui parneši, parodysi, va ką tu išmokai, ne, sako, aš tikrai noriu pamokoj pasėdėti ir lėkti pulti į namus.“ (D5). Kartais besimokantieji nemato prasmės ir tikslo mokytis naujų dalykų. „Turite atkreipti dėmesį, kad jūsų mokiniai neturi skaitmeninių kompetencijų. Na kur jie turės? Ten amžius buvo 40, 50 metų, jie buvo slaugytojos, auklytės. Na kai kurios sako, man ir nereikia, aš turiu telefoną ir ką man reikia daryt gyvenime, aš su juo ir darau.“ (D2). Tyrimo dalyviai teigia, kad besimokantiems dažnai trūksta motyvacijos. „Na, žinoma, ir motyvacijos lygis, ne visi randa laiko, ne visi suderina su šeiminei aplinkybėm, su kitais kažkokiais įsipareigojimais.“ (D6). Vis dėlto sprendimo būdus įvardyti sudėtinga. „O kaip tą motyvaciją pakelti, na tai čia. Čia jau kitas klausimas, amžinas klausimas.“ (D4). D4 teigė, kad besimokantieji nenusiteikę pasistengti, dažnai tingi imtis veiklos. „<...> reikia dirbti, reikia sėst, reikia galvot, reikia skaityti, gilintis, na nenori.“ Norą veikti D4 palygino su galimybe skristi, o kai noro nėra, bet kokia veikla besimokančiajam atrodo sudėtinga. „<...> kai nori, tai kaip su sparnais leki ir niekas nesunku, o kitur tai tempi tempi, kaip ir darbai kažkokie, būna, guli kur nors, laukia eilėje, ir nenori, iki paskutinio tempi, o kitus, tai ten ir tau nesunku nepadaryti.“ D5 išskyrė jaunus suaugusiuosius ir jų abejingumą. „<...> tokie ateina mokiniai, na nesuprasi, jie be emocijų, jų veidas tiesiog kaip marmurinis, ar jam gera, ar jam bloga, nesuprasi <...>“. Kalbėdamas apie besimokančiuosius, B5 teigė, kad jiems trūksta „atsakomybės, pareigos jausmo“. „<...> kaip su jais reikia kalbėti, kad jie, jie pažada, jie sako, tikrai ateisiu, na bet va, <...> neatvyksta, arba išvis nekelia. <...> Telefonas išjungtas arba nekelia ragelio.“

Taigi neformaliojo švietimo organizavimui iššūkių kelia besimokančiųjų situacija: ne visada pavyksta suderinti mokymąsi ir darbą, šeimines aplinkybes, dalyvauti veiklose trukdo neigiama patirtis, susijusi su ankstesnio mokymosi įstaigomis. Taip pat besimokantieji ne visada įvertina neformaliojo švietimo naudą, tiesiog nenori mokytis.

Apibendrinant suaugusiųjų gimnazijoms kylančius neformaliojo švietimo organizavimo iššūkius, galima teigti, kad didžiausios problemos susijusios su tinkamų sąlygų, neformaliojo švietimo veiklos organizatorių – mokytojų trūkumu bei pačių besimokančiųjų nuostatomis. Organizuoti neformalų švietimą trukdo besimokančiųjų laiko neturėjimas, tinkamų mokymams erdvių trūkumas, nepatogi geografinė vieta, mokymosi baigimo pažymėjimo neišdavimas,

mokymosi mokestis. Tyrimo dalyvių motyvaciją mažina požiūris į neformalųjį švietimą kaip į nereikšmingą. Didelis iššūkis – specialistų, gebančių organizuoti norimas veiklas, trūkumas ar jų nuovargis, nenoras imtis papildomos veiklos. Neformalųjį švietimą kaip papildomą, nereikalingą veiklą dažnai vertina ir besimokantieji. Taip pat kliūtimi mokytis besimokantiesiems tampa neigiamos ankstesnės patirtys bei nuovargis dėl didelio užimtumo.

3.2.4. Neformaliojo švietimo plėtros galimybės

Nepaisant kylančių iššūkių, suaugusiųjų gimnazijų vadovai randa būdų, kaip organizuoti ir vykdyti suaugusiesiems tinkamą neformaliojo švietimo veiklą. Neformaliojo švietimo plėtros galimybių temą sudaro 4 kategorijos: 1) sėkmės veiksniai; 2) pritraukimo strategijos; 3) pagalba ir bendradarbiavimas; 4) neišnaudotos galimybės.

Sėkmės veiksnių kategoriją sudaro šios subkategorijos: 1) dalyvių pasitenkinimas; 2) besimokančiųjų pažinimas; 3) bendruomenės sutelktumas; 4) lektoriaus charizma; 5) veiklos kokybė; 6) geografinė vieta; 7) materialinės aplinkybės.

Sėkmės veiksniai. Sėkmės jausmas patiriamas matant neformaliojo švietimo veiklos dalyvių pasitenkinimą dalyvavimu veikloje, veiklos rezultatu. *„Aš galvoju, kad sėkmingas užsiėmimas yra tada, kai tau yra gera ten, jautiesi saugus, jautiesi kažką sužinojęs, tau įdomu ir, žinoma, didžiausia sėkmė, jeigu visa tai paskui tęsis, rutuliojasi į kažką ir tęsiasi.“* (D1). *„<...> jeigu jaučia pasitenkinimą ir veikia, ir susirenka, ir nuolat susirenka, tai jau, manyčiau, ir yra sėkmė <...>“* (D3). *„<...> žmonės išeina pakylėti, sako, va, kai atėjau, tai negalvojau, kad čia taip bus įdomu. O kai baigiasi ta veikla, ach, kaip įdomu buvo, kaip dar norėčiau.“* (D5). Jausmą, išvydus rezultata, D1 pavadino „kosmosu“. *„Pavyzdžiai buvo paduoti ir, oi, aš čia niekada nepadarysiu, čia gi ne man, čia mes iki ryto gaminsime. Kai pasirodo, kad tai yra visai nesudėtinga, ir ta technika tokia nėra sudėtinga ir tai yra įmanoma, na, ko gero kiekvienam, kuris gali rankose laikyti žirkles ir peiliuką. Ir, na, kosmosas tada išeina, tada pasitenkinimas ir savimi, kad tu gali padaryti. Na ir pasididžiavimas toksai, kad čia vat mano ir tai yra unikalus, vienintelis.“* Užsiėmimų dalyvių pasitenkinimą didina ir išgauta kokybė. *„Ir tas rezultatas nėra šiaip bet koks. Jis tikrai yra kažkoks, atrodo, ir kokybiškas, ir gražus.“* (D1).

Siekiant sėkmės, neformaliojo švietimo organizatoriams ir vykdytojams svarbu užmegzti ryšį su besimokančiais ir juos pažinti. *„Tai vat kai tą ryšį atrandi, nors su kažkokia dalimi <...>. Ta dalis yra galbūt mažuma, bet mes visą laiką, kaip sakoma, mes džiaugiamės kiekviena ta gera patirtim.“*; *„Irgi na tu bendrauji, tu dėstai savo dalyką vaikams, o tu apie juos nieko nežinai, o jie kokie įdomūs žmonės yra, kokių dalykų gražių, tai vat po tos kūrybos popietės atradome perliukų <...> mes vieni kitus labiau pažinome iš kitos pusės, ne tik kaip mokinys ir mokytojas, bet tiesiog*

kaip žmogus žmogų pažino <...>“ (D4). Tyrimo dalyviai taip pat kalbėjo apie poreikį „pamatyti“ mokinių pasiekimus. „<...> tai vat džiaugiamės kiekvieno mokinio pasiekimais. Iš tikrųjų mažu mažiausiu jų pasiekimu, iš karto pasakom, jie pamato, kad mums yra svarbu, kad mums yra įdomu.“ (D5). D6 teigė, kad dėmesys besimokančiajam „įsuka“ veiklą. „<...> visą laiką reik kalbėtis su žmonėmis, viešinti tą veiklą, juos traukti, juos klausyti, ką jie veikia ir ką jie moka, ko jie nori, kuo jie domisi, kuo gyvena ir va taip. Užsisuka.“

Sėkmei pasiekti reikalingas mokyklos bendruomenės sutelktumas, energija. *„Aš manau, kad visur eina nuo komandos, jei nebūtų žmonių su degančiom akim ir darančių <...>. Tai tu gali ten planuoti, galvoti, prašyti. Man atrodo, tada na niekas nevyksta ir niekas neišeina. Man atrodo, reikia komandos, pirmiausiai, komandos, kuri uždega, kuri daro noriai, kuri nori ne dėl to, kad reikia, o dėl to, kad nori, kad tas veža juos pačius. Tikrai, kai veža, tai ir tave veža ir kitus veža.“ (D4). Sutelkta komanda padeda plėtoti veiklą, neleidžia „užsnūsti“. „Aš tikrai, žinokit, nesiskundžiu, yra branduoliukas žmonių, į kuriuos visą laiką gali atsiremti ir man tiesiog labai patinka tai, kad yra dalis žmonių, kur jeigu tu truputėlį užsnūsti ten savo toj srity, tai tave greit pradeda jau kutenti, tai ką, sako, nedarysime nieko šiais metais <...>“ (D4). D5 pabrėžė, kad bendruomenės sutelktumas padeda veikti net nepaisant mokytojų patiriamo nuovargio. „Žinoma, mokytojai irgi yra jau, kaip žinote, senėjantys, kaip ir visoj Lietuvoj, tai jie irgi yra perdegę ir pavargę, ir dirbantys 3-4 įstaigose. Tai ateina čia kartais irgi, ne visą laiką jie tokie motyvuoti yra, na, bet mes, kaip sakoma, kaip vienas kumštis laikomės įsikibę, tai vat ir organizuojam tas veiklas <...>“. Bendruomenės sutelktumas užtikrina mokyklos veiklos tęstinumą. „Reikia geranoriškumo ir noro ir bendro intereso visų <...>, nepaisant tu netgi turi gal tik formalias klases, o tavo kolega neformalias, bet tai yra visų bendras interesas <...>, tai yra neatsiejama, na viena iš veiklos sričių mokymo centro, kuri yra lygiai taip pat svarbi, kaip ir visos kitos.“ (D6).*

Veiklos sėkmė priklauso nuo užsiėmimo vadovo, jo gebėjimo „uždegti“ dalyvius. *„Tai jis, man atrodo, turėtų būti tą liepsnelė, ugnelė, uždeganti visus aplinkui. Gal pirmas užsiėmimas gal iš nežinomybės gal ir nepavyktų, <...> bet jeigu tai yra geras lektorius, geras organizatorius, geras vadovas, tai sklinda bangos apie tai ir, man atrodo, tada jau susirenka ir žmonių.“ (D1). Pabrėždamas vadovo svarbą, aktyvius, gebančius organizuoti veiklą žmones, D1 vadino „auksu“, „perliukais“. „<...> kaip sakoma, ir auksas pelenuose žiba. Ir vis tiek tada negali gulėti tik pelenuos. Vat ir išlenda tie perliukai, kurie organizuoja tas veiklas.“ D2 teigė, kad sėkmę lemia „Žmogus, mokytojas, jo iniciatyvos“ ir teigė, kad charizmatiški lektoriai pritraukia į savo vedamus užsiėmimus daugiau dalyvių. „<...> jie pritraukia ir savo šeimos narius <...>“.*

Siekiant sėkmingai vykdyti neformalųjį švietimą, būtina užtikrinti veiklos kokybę. *„Jeigu programa nebus kokybiška, tai nebus ir norinčių dalyvauti. Žinoma, kad kokybė šiandien yra labai*

svarbi.“ (D1). „<...> Na vis dėlto, kad užtikrintum tą kokybiškai teikiamą paslaugą, nes labai, kaip pasakyt, labai greitai pasimato, ar žmonėms tinka, ar nepatinka, ar sutampa, kaip sakau, biolaukai su mokytoju, ar atitinka jų lūkesčius, nes žmonės tikrai duoda tą atgalinį ryšį <...>. Tikrai pagrindinis dalykas yra kokybės.“ (D6).

Geografinė vieta yra svarbi siekiant pritraukti suaugusiuosius į neformaliojo švietimo užsiėmimus: anot D1, tai nulemia sėkmę. „Žinoma, vieta, tai gimnazija, sakykime, turi erdves, turi vietą geografinę miesto atžvilgiu labai patogią.“ (D1). D6 pabrėžė didelio miesto teikiamas galimybes. „Kažkaip, viena vertus, atrodo, kad mokymosi galimybių tarsi yra labai daug Vilniuj, aplink Vilnių <...>“. Palankią vietą, leidžiančią plėtoti neformaliojo švietimo veiklas, minėjo ir kiti tyrimo dalyviai. „Niekada nėra tekę iš jų išgirsti, ne, susimokėkit ir tada eikit, visi visus įleidžia ir vykdom ten užsiėmimus; taip kad pasakyčiau, ta aplinka Vilniuje yra labai palanki.“ (D3).

Suaugusiųjų gimnazijos turi galimybę neformaliojo švietimo užsiėmimus siūlyti už nedidelę kainą. „<...> aš tą mokestį vadinu simboliniu <...>“ (D3). Vykdamas projektinę veiklą, mokytojams atsiveria papildomos finansinės galimybės. „<...> o iš plusų dar pasakyčiau, kad visada yra apmokėjimas. Ten nėra daug pinigų, bet tai yra papildoma veikla <...>. Ir gali gauti dar papildomą apmokėjimą.“ (D2). Mokyklos gali gauti tam tikrų finansinių lengvatų. D6 atskleidė, jog dalyvavimas mugėse (Kaziuko mugėje) mokykloms įkainotas mažiau. „<...> ne kosminių tikrai pinigų, <...> tokiom mokyklom, centrams yra kitos kainos.“ Taip pat besimokantieji turi galimybę parduoti neformaliojo švietimo užsiėmimų metu savo sukurtus gaminius ir taip užsidirbti, padengti išlaidas reikalingoms priemonėms. „<...> bet vėlgi moteris dažams ar šilko skarai pati ir investuoja į tą darbą. Čia dar vienas būdavo iš tokių tikslų, kad ateikit, jums atsipirks bent tos priemonės <...>“ (D6).

Taigi bendruomenės sutelktumas, pagalba vieni kitiems, besimokančiųjų pažinimas ir geri santykiai, charizmatiškas lektorius, mokymų kokybė bei nedidelė mokymosi kaina, patogi užsiėmimų vieta užtikrina neformaliojo švietimo sėkmę, leidžia besimokantiems patirti pasitenkinimą pasiektais rezultatais.

Pritraukimo strategijos. Siekdamas pritraukti besimokančiuosius, suaugusiųjų mokyklos naudoja įvairias strategijas, skirtas tiek gimnazijos bendruomenei, tiek dalyviams, nesimokantiems gimnazijoje. D6 nuomone, dirbant su suaugusiais, reklama yra svarbi. „<...> tu turi išnaudoti tos reklamos ir žinios paskleidimo principus, nes žmogus čia jau, taip sakant, ne vaikas, <...> kad pakliūtų po akim <...>. Patogiai pateikiama informacija, <...> kur žmogus pats užsiregistruoja ir tada, na, patogiai suaugusiam žmogui prieinama informacija, kuris ją mato ir kur gali staigiai pasinaudoti.“ (D6). Šią kategoriją sudaro tokios subkategorijos: 1) reklama; 2) žodinė komunikacija; 3) mokinių darbų ekspozicijos; 4) gudravimas.

Informuodamos apie neformaliojo švietimo veiklas, suaugusiųjų gimnazijos naudoja įvairias reklamos strategijas. Populiari strategija – skelbimai gimnazijos interneto svetainėje arba socialiniuose tinkluose. „Mes tai paskelbiam tiek per Facebook‘ą, tiek mūsų gimnazijos tinklalapyje <...>“ (D3). „Na tai ką, mokyklos svetainės puslapis, Facebook paskyra.“ (D5). D1 teigia, kad reklama socialiniuose tinkluose lengvai įgyvendinama, padeda greitai pritraukti dalyvių: „Na, iš išorės tai gal kartais ir ne visada reikia labai daug stengtis, užtenka socialiniuose tinkluose skelbimų ir tada žmonių prisirenka.“ Vis dėlto kiti tyrimo dalyviai nemano, kad socialiniai tinklai padeda pritraukti daug dalyvių. „Na aš nežinau, bet tas reklamų tuose tinkluose, na, sakau, tai labai, sakyčiau, mažas procentas.“ (D4). Panaudojamos ir kitos elektroninės informavimo priemonės. „<...> prašome iki tokios dienos informuoti per elektroninį dienyną <...>“ (D2). Informacija apie neformalųjį švietimą gali būti skleidžiama ir vietinėmis komunikavimo priemonėmis. „Mes turim mokyklos televiziją, <...> tada per pamokas apie tai kalbėti ir pristatymą įdėti į televiziją.“ (D2). D5 teigė, kad mokymasis reklamuojamas vietiniame radijuje, tačiau reklama apie neformalųjį švietimą per radiją neskelbiama. Vis tik paklausus, ar neapsvarstytų tokios galimybės, tyrimo dalyvis teigė, kad tai būtų įmanoma. „Negalvojom, negalvoju, tai vat nežinau, gal gera mintis, iš tikrųjų?“ (D5). D6 minėjo išbandę skrajutes. „Buvo labai intensyvūs laikai, kai patys mes pasigamindavome skrajutes ir jas išdalini aplink <...>“. Išbandyta ir reklama spaudoje. „<...> ieškodavom lėšų netgi ir spaudoj užsisakyti reklamą, TV Savaitė būdavo toksai leidinukas <...>“ (D6). Taip pat reklamuojantis naudoti skelbimai informacinėse miesto lentose. „<...> taip pat skelbdavom mes informacinėse lentose <...> arba kažkur bendruomenės centruose, tose pačiose parduotuvėse būdavo tos informacinės lentos aplink mokyklos teritorijoje esančiose <...>“. (D6).

Vis dėlto suaugusiųjų gimnazijų vadovų nuomone, už bet kokios rūšies reklamą paveikesnė yra žodinė komunikacija. „Vis tiek turbūt pirmaujanti iš žmogaus žmogui perduodama informacija, kaip ten bebūtų, vis tiek tos rekomendacijos yra pirmaujantis faktorius. <...> Vėlgi žmonės atsiima, atsiveda draugus, pažįstamus, artimuosius. Na va tokio rekomendacinio pobūdžio vėlgi.“ (D6). „Jeigu ten mokiniai <...> paskatina savo mokinius, savo klasiokus, draugus, ateik, dalyvauk, tai, žinoma, tai ir buria – iš lūpų į lūpas viena iš tokių strategijų ir pasirodymų.“ (D1). D1 pripažino, kad informacija skelbimų lentoje nebėra paveiki, tačiau gyvas žodis, informavimas sulaukia sėkmės. „Žinoma, pakabintas skelbimas būna mažai paveikus, nes gal ne visi ir paskaito, bet vėliau kalbėjimas, mokytojo atėjimas į klasę ir paskatinimas dalyvauti, žinoma, kad duoda savo naudos.“ Mokytojo vaidmenį pabrėžė ir kiti tyrimo dalyviai. „<...> jeigu tai yra būreliai, tuomet mokytojai, dirbantys šitose klasėse, informuoja, kad siūlo tokią veiklą. <...> Tai vat, pirmiausiai, yra neformalus pokalbiai, tada yra toks sutarimas, taip, tikrai galite, ir mokytojai plečia informaciją, paskelbia lentoj, kalbasi klasėse“ (D2). „Tai klasės vadovai, <...> jie apskambina, yra sukūrę

Facebook'e mesenger'io grupės, jie ten susirašinėja. Jie jau ten žino vienas apie kitą tokių dalykų, ką mes čia kiti nieko nežinome <...>. Na tas klasės vadovo vaidmuo turbūt, man atrodo, padaro didžiausią indėlį, kad pritrauktų tuos suaugusiuosius į tas veiklas <...>“ (D4). D4 mano, kad žmogaus žodis yra paveikesnis nei skelbimas. „Jeigu jūs parašysit skelbimą, tai ne faktas, kad ateis, gal ateis na ten 5, o jeigu jūs dar ir pakalbinsit, gausite 30.“ Žodinį informavimą naudoja ir D3, siūlydamas neformaliojo švietimo užsiėmimus aplinkiniams gyventojams. „Labai bendraujam su kaimynystėje esančiu namu, va čia sujungtu mūsų <...> gatvėje. Tai jų pirmininkas pas mus organizuoja jų draugijos bendrijos susirinkimus ir per tuos susirinkimus paskelbiu <...>“. Tokį žodinį informavimą D3 vadina „folkloru“ ir, pabrėždamas jo poveikį, įvardija jį kaip „didžiausią reklamą“. „<...> nors iš tikrųjų didžiausia reklama yra tie, kurie lanko būrelį ir pasako savo draugams, kad čia lankiau labai gerą būrelį. <...> Man labai patiko ir pasako savo draugui, tas draugas tam, tai yra iš lūpų į lūpas vadinamas, tas toks, na, folkloras. Ir kai mes bandome klausti, iš kur jūs čia sužinojot, tai sako, kaimynas lankė, papasakojo, o tas kaimynas tam, ir taip ir susidaro ratas, kad kitą kartą vos ir telpa.“ D4 taip pat kalbėjo apie žodžio galią. „Automatiškai jie dažnai ir mato, kad čia kažkas vyksta, tai va, pasikviečiam, pakalbinam, kad bus ten tokia ir tokia veikla.“ Žodinė reklama išnaudojama ir mugių, kuriose dalyvauja D6, metu. „<...> mes atstovaudavom ne šiaip, tai yra, su mokyklos logotipu, mokyklos pavadinimu, na ir žinoma, prie pirkinio paduodavom, <...> na mugės principas ir yra, iš kur jūs išmokote, mes čia tokiam mokymo centre, va čia jums, dar ne tik to mokom, mokome ir kitų dalykų, o gal ten jūsų vaikui reikalinga, na, tenai būdavo ta tokia išmokta sleisti informacija, nes ir mokytojai ten dirbdavo. Mes turėdavom grafiką, pačiai ne kartą yra tekę pabuvoti ten, pabendrauti su žmonėm, bet taip ir vyksta tas veiklos viešinimas.“ Kalbėdamas apie reklamos strategijas, D6 teigė, kad reklamuotis reikia mokytis, „imti tų pavyzdžių, netgi iš verslų“. „Turiu omeny, pavyzdžiui, vadybinius ne tik švietimo įstaigos, bet apskritai, kas galioja visams, reklamos ir vadybos pasauliui, žiūri, ką gali prisitaikyti mokyklos veiklai.“ Tyrimo dalyvis atskleidė, kad reklamuojant tam tikro pobūdžio užsiėmimus, verta užmegzti ryšį su tikslinėmis grupėmis. „<...> kai yra kažkokie trumpalaikiai į tam tikrą grupę orientuoti mokymai <...> tai bendrauti reikia tada su tom bendruomenėm: į karitą, pavyzdžiui, kreiptis, gal jie turi tikslinę grupę moterų, kurioms reikia užsiėmimo, arba migrantų kažkokiai grupei, kuriems reikia papildomų mokymų, romų tautybės asmenims <...>“ (D6). Populiariausias besimokančiųjų pritraukimo strategijas apibendrina D2. „<...> tai vat informacijos sklaida įvairiais kanalais, įvairiais pjūviais: per žmogų ir per turimas IT priemones.“

Dar vienas reklamos būdas – neformaliojoje veikloje dalyvaujančių besimokančiųjų pasirodymai, jų darbų eksponavimas. „<...> pavyzdžiui, muzikos būrelio mokinių pasirodymas <...>“ (D1). D4 teigia, kad besimokančiųjų darbų parodos sudomina lankytojus. „<...> ateina jie

pas mus į centrą, <...> eina, žiūrinėja, kokie ten mezginiai tų technologinių darbų <...>. Pamato tą, kokios tos veiklos pas mus vyksta, aš manau, kad tai vis tiek tam tikra reklama mūsų įstaigai <...>“. Besimokančiųjų darbai panaudojami mokyklai reklamuoti. „<...> piešimas ant drobinių maišelių, kuriuos paskui panaudojam reprezentacijai.“ (D5).

Kalbėdamas apie jaunus besimokančiuosius, D5 išskyrė dar vieną pritraukimo būdą, kurį pavadino „neoficialiu“. „*Tai va būdas yra toksai, jisai nėra oficialus, ne, niekur negalim rašyti, jokiam tvarkos apraše. Parašo įvertinimą: jeigu jisai atėjo taškuoti, tai iš dailės, jeigu jisai atėjo į poezijos vakarą, tai rašom iš lietuvių kalbos. <...> tiktai šitaip galim sumotyvuoti, kad tau bus parašytas pažymys.*“ Pažymį D5 pavadino „geriausiai motyvuojančiu atlyginimu“. Gudraujama ir neskelbiant apie numatomas neformaliojo švietimo veiklas. „<...> *jau mes išigudrinom nesakyti, kad rytoj bus kažkokia neformali veikla, jie ateina į pamokas ir tada mes juos griebiam, liaudiškai tariant, ir vedamės į kitą kabinetą.*“ (D5). D5 teigia, kad pagudrauti reikia ir kad tokių dalykų pasitaiko ir kitose suaugusiųjų mokyklose. „<...> *kol nedirbau čia, negalvojau, kad čia taip bus, bet va kai patiri ant savo kailio, tai žiūri, kitaip toj realybėj visiškai yra, tai pagudrauti reikia, bet ne vien pas mus. Aš kalbėjau ta tema ir su kitų suaugusiųjų mokymo centrų vadovais, viskas tas pats, griebi čia ir dabar ir vedies į veiklą, o ne tai kad pasiskelbei prieš mėnesį, bus veikla ir jūs ateikit. Ne, to nebus, neateis.*“

Sėkmei patirti naudojamos įvairios pritraukimo strategijos. Tyrimo dalyvių nuomone, paveikiausia – žodinis veiklos pagyrimas, sklindantis iš lūpų į lūpas. Siekiant pritraukti besimokančiuosius, kartais gudraujama, neinformuojant apie būsimas neformaliojo švietimo veiklas.

Pagalba ir bendradarbiavimas. Plėtojant neformaliojo švietimo veiklą, suaugusiųjų gimnazijoms praverčia pagalba: bendradarbiaujama su mokyklos steigėju, nevyriausybinėmis organizacijomis, kitomis įstaigomis, socialiniais partneriais. Šią kategoriją sudaro trys subkategorijos: 1) savivaldybės parama; 2) nevyriausybinių organizacijų (NVO) pagalba; 3) bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis ir socialiniais partneriais.

Kalbėdami apie mokyklų steigėjos – savivaldybės – paramą, daugelis tyrimo dalyvių pabrėžė palaikymą, netrukdytą veikti, paskatinimą imtis veiklos. „*Pati didžiausia pagalba, kad netrukdo, leidžia daryti. Kad nesikiša ir kad tikrai skatina ir džiaugiasi, ir džiaugiasi mūsų tais neformaliais užsiėmimais <...> Savivaldybė labai supranta ir skatina, ir visus žingsnius, ką mes darom, labai palaiko.*“ (D3). „<...> *na negaliu pasakyt, kad ne, nesulaukiam, niekuo mums nepadedą, na taip negali būti, nes pagaliau ir tą ugdymo planą tvirtina steigėjas <...>. Jeigu reikėtų išvykti su mokiniais už Vilniaus ribų, aš rašyčiau prašymą ir gaučiau pritarimą – leista. <...> aš naudoju vadovo krepšelį ir ten niekas manęs neriboja. Galiu pirkt bilietus, kaip tik buvo*

paskatinimas iš savivaldybės, kad jūs naudokite vadovo lėšas mokytojų skatinimui ir pirkite bilietus į teatrą ir įvairias edukacines veiklas <...>. Tai steigėjo pagalba yra daugiau gal formali, bet aš ją naudoju <...>“ (D2). „Tai na apskritai mokyklos veiklos palaikymo, to supratimo, kad na toksai centras taptų atviras įvairaus amžiaus vilniečiams ir kad siūlytų kuo įvairesnes paslaugas. Tai va toksai teigiamas požiūris į veiklos įvairovę, vis dėlto džiugina tas supratimas, kad tas suaugusiųjų švietimas turi įvairias formas, ir kad jis įvairiom formom yra reikalingas vilniečiams, ir kad jas tikrai gali teikti <...> savivaldybės įstaigos, kurios turi kvalifikuotus darbuotojus, turi bazę ir vilniečiams kuria dar vieną pridėtinę vertę.“ (D6).

D2 nuomone, kaip paskatinimas veikti reikšminga yra savivaldybės padėka mokytojams. „Ir turbūt čia toks didelis yra savivaldybės indėlis, kuomet jie organizuoja tą mokytojo dienos koncertą. Žinoma, jis gali patikti vienam, kitam gali nepatikti. Bet. <...> Ir aš šiomet supratau, kad jeigu salė yra pilna, tuščios vietos nebuvo, vadinasi, žmonėms reikia. Va tai čia taip pat paskatinimas, padėka mokytojams, apdovanojimai, padėkos raštai <...>. Mokyklos gimtadienio proga padėka už kažkokį didesnio renginio organizavimą. Parašyta, įteikta. Ar tiesiog pasakyti žodžiai, turbūt taip.“ Savivaldybės dėmesys – padėkos, dovanėlės renginių metu – taip pat yra parama suaugusiųjų gimnazijoms. „<...> visada būna padėkos, padėkos savivaldybės, mero, vicemero ar bendrojo ugdymo skyriaus padėkos raštas ir būna smulkios dovanos mokiniams <...>“ (D2). „<...> tai visur apdovanojimai ir padėkomis ir dovanėlių visokiausių duoda.“ (D4).

Kalbėdamas apie savivaldybės pagalbą, D1 išskyrė materialinį aspektą. „Na, steigėjo dėka esame, mes patalpas turime. Tai bet kokių atveju steigėjas visada prisideda tiek patalpomis, tiek elektra, vandeniu.“ Savivaldybės iniciatyvos taip pat padeda plėtoti veiklą, siūlo naujų galimybių. „Na dabar, sakykime, įvykęs projektas sporto erdvių įrengimui. Tai vat steigėjo dėka turime treniruoklius. Tai vat tokia sportinė veikla. Mūsų mokyklose niekada, na, daugumoje suaugusiųjų mokyklų niekada nebuvo kūno kultūros. Vadinasi, mes niekada neturėjom sporto salių ir panašiai. O dabar vat tokią erdvę su treniruokliais turime, tai, sakykime, steigėjo čia būtų iniciatyva ir lėšos. Įrengimai.“ (D1). Savivaldybė turi galią išspręsti suaugusiųjų mokykloms kylančias problemas. D5 minėjo patalpų klausimą. „Na bet visur susiduriam su patalpų stygium, kur organizuoti, ne, nėra patalpų, čia praėjusių vasarą lyg savivaldybė kalbėjo, kad iškeldintų mus į kitas patalpas, bet nesurado jų, tai va paliko dar vienas metus ir taip ir dabar.“

Kompetentingas, už neformalųjį švietimą atsakingas žmogus taip pat gali daug padėti suaugusiųjų gimnazijoms. „Mes turim puikią neformaliojo švietimo kuratorę, visais klausimais, ką kuo kada besikreipčiau, visą laiką gausiu atsakymą, tikrai džiaugiuosi.“ Vis dėlto nė vienas kitas tyrimo dalyvis apie neformalųjį švietimą kuruojantį asmenį neužsiminė.

Suaugusiųjų gimnazijos bendradarbiauja su NVO ir dalyvauja įvairioje jų organizuotoje veikloje. Viena labiausiai prie suaugusiųjų gimnazijų veiklos prisidedančių organizacijų yra Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, organizuojanti suaugusiųjų mokymosi savaitę, besidalijanti idėjomis, naujienomis. *„Mes bendradarbiaujam su Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Tai jie organizuoja, vykdo projektus. Tai ir mūsų mokytojai dalyvauja tų projektų veikloje. <...> Suaugusiųjų asociacija organizuoja kasmet suaugusiųjų švietimo savaitę. Žinoma, prie tos savaitės renginių prisidedame ir mes. Tiek formalia veikla, tiek ir neformalia veikla. Bet ir asociacija pati idėjomis mus paremia ir kažkokia veikla. Konkursus organizuoja projektų.“* (D1). *„O taip pat turime didžiąją skėtinę organizaciją, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociaciją, kurios nariai esame per tą vadovų, suaugusiųjų mokyklų vadovų asociaciją ir turime iš ten informacijos, kas kur vyksta, skatinama dalyvauti suaugusiųjų švietimo savaitėj. <...> Informacijos prasme gauname, kas, kur, kada vyksta, projektų prasme gauname pasiūlymų vykti į projektą <...>“* (D2). Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos organizuojamą suaugusiųjų mokymosi savaitę D5 įvardijo kaip visada išnaudojamą ir sėkmės lydimą veiklą. *„Dabar visą laiką sėkmingos yra suaugusiųjų mokymosi savaitės. Kulminacija savaitės būna ketvirtadienis, kada yra visą dieną veiklos <...>. Ir jas jau parenkam tikrai įdomias, kad sudomintume <...>“*.

Suaugusiųjų gimnazijų vadovai aptarė ir Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociacijos indėlį į suaugusiųjų mokyklų veiklą, pabrėžė bendrystės, bendradarbiavimo skatinimą. *„<...> visi suaugusiųjų mokyklų vadovai turi Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociaciją <...>. Ir šita asociacija nėra didelė, ten nėra daug žmonių, <...> bet mes organizavome projektus ir rašėme vėlgi tam Švietimo mainų paramos fondui, tada buvo galimybė kolegas jungti, <...> organizuoti bendrus renginius, <...> kur mes dalinamės gerąja patirtimi <...>“* (D2).

D2 pabrėžė, kad įvairių organizacijų siūloma projektinė veikla – solidi finansinė parama vykdyti neformalųjį švietimą. *„<...> jeigu mes parašom projektą ir laimime, tai turim finansavimą, tai va čia yra projektų, įvairių fondų ir organizacijų pasiūlymai vykdyti neformalią veiklą ir tai yra ta finansinė, rimta tokia pagalba.“* Tyrimo dalyvis išskyrė Nordplus programą, kurios interneto svetainė patogi ir nesudėtinga. *„<...> Ir tai yra tiesiog puiki galimybė, nes ten nereikia skirti tiek daug laiko rašyti projektą, o ten taip ir vadinasi espresso. Geri sau kavą ir kita ranka rašai projektą, jis nesudėtingas, jis gal kokių trijų, penkių, gal septynių puslapių, ne daugiau, bet taip pat ten yra galimybė įtraukti mokytojus, mokinius į tą neformalią veiklą.“* (D2).

Ne visi tyrimo dalyviai aptarė bendradarbiavimą su NVO. *„Nelabai mes turime tą sąlytį su jomis, suaugusiųjų su nevyriausybinėmis <...>“* (D3). *„Kažkiek, nelabai, sakyčiau, kad nėra tokio labai jau didelio bendradarbiavimo, yra atskiros veiklos, tarkim, savanoriaujam Raudonajam kryžiu, mokytojai va yra, ir šiek tiek esame pasikvietę ir pas mus į paskaitas <...> Šiaip, sakau,*

nėra didelis tas toksai bendradarbiavimas, minimaliai, minimaliai.“ (D5). D6 užsiminė ir apie konkurencijos galimybę tarp suaugusiųjų mokyklos ir NVO. „Na, jeigu mes kalbam, kai kurios nevyriausybinės organizacijos pačios užsiima neformaliu organizavimu, tai jau čia mes... Aš nesakau, kad ta sveika konkurencija, nes visi visų nepriimsim.“

Organizuojant neformalųjį švietimą prisideda socialiniai partneriai – į veiklas pritraukiama daugiau suaugusiųjų. *„Arba, pavyzdžiui, su socialiniais partneriais kažkokių veiklų bendrų kai darom ir tų socialinių partnerių projektų dėka prisijungia ir mūsų mokiniai bei kiti bendruomenės nariai prie tų veiklų.“; „<...> manome, apie 500 žmonių kultūros naktyje pas mus apsilankė. Tikrai mokykla klegėjo.“ (D1). Su socialiniais partneriais užmezgamas abipusiai naudingas bendradarbiavimas. „Tai vat, mes tų socialinių partnerių dėka jau pažįstam ir kitus žmones, menininkus, tautodailininkus, kuriuos irgi pasikviečiame tada pas save.“ (D1). D3 minėjo tam tikrą viešųjų įstaigų finansinę paramą. „<...> tai tos aplinkui esančios įstaigos tikrai be papildomų užmokesčių mus įsileidžia <...>. Niekada nėra tekę iš jų išgirsti, ne, susimokėkit ir tada eikit, visi visus įleidžia ir vykdom ten užsiėmimus <...>“.*

Organizuojant neformalųjį švietimą, suaugusiųjų gimnazijoms svarbus savivaldybės palaikymas, moralinė parama. Dayvavimas projektinėje veikloje gali užtikrinti papildomą finansavimą. Pasinaudojama NVO siūlomomis idėjomis. Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais padeda pritraukti naujų besimokančiųjų bei susipažinti su potencialiais veiklų organizatoriais.

Neišnaudotos galimybės. Kalbėdami apie neišnaudotas neformaliojo švietimo galimybes, dalis tyrimo dalyvių teigė, kad dirba daug ir išnaudoja tai, kas yra įmanoma. *„Nežinau, man atrodo, kad mes padarome, padarome tai, ką mes galime padaryti <...>. Ne, turbūt žmonių užimtumas, mokytojų ir mokinių yra tiek aukštas, kad pagal galimybes siūlome viską <...>.“ (D2). Kalbėdamas apie neišnaudojamas veiklas D5 teigė, kad „čia visko yra per daug“. Vis dėlto interviu metu išryškėjo šios neišnaudotų galimybių subkategorijos: 1) neformaliojo švietimo integravimas į formalųjį ugdymą; 2) projektinės veiklos plėtra; 3) ugdymo karjerai galimybių plėtra; 4) prisitaikymas prie bendruomenės poreikių; 5) kalbų mokymasis; 6) inžinerinės pakraipos mokymai; 7) dėmesys tikslinėms grupėms.*

Pirmoji subkategorija – neformaliojo švietimo integravimas į formalųjį ugdymą. Tyrimo dalyvių nuomone, neformalūs užsiėmimai galėtų padėti besimokantiejiems pagilinti dalyko žinias. *„Žinoma, gal kokio nors papildomo mokymosi dalykų, kurių egzaminus laikys, tai jie jau tokie, vis tiek priartėję prie formalaus švietimo. Tai yra neformalus ugdymas, papildantis formaliojo švietimo programas.“ (D1). D1 nuomone, neformaliojo švietimo užsiėmimams organizuoti galėtų būti išnaudojamas besimokančiųjų pamokoms neskirtas laikas. „Na norėdami įtraukti savo mokinius,*

pamokų metu nelabai galime organizuoti. Bet kartais būna dabar įvairiausių langų mokiniams.“ Apie neformaliojo ir formaliojo ugdymo sąsajų svarbą kalbėjo ir D3. „*Jeigu kalbėtume apie suaugusiųjų gimnazijos kontekstą, taip, tai tikrai reikėtų turbūt tą neformalųjį ugdymą integruoti į pačias pamokas ar integruoti į tą veiksmą per langus, jeigu tai yra vienuoliktokai, ir patraukliau, daugiau kažkaip įtraukti.“* Keli suaugusiųjų mokyklų vadovai apgailestavo dėl pasikeitusios egzaminų programos ir prarastos galimybės išnaudoti neformalųjį švietimą ruošiantis menų ir technologijų egzaminams. „*<...> o kitas dalykas, kad per tą papildomą veiklą jie, neturėdami kitokių gebėjimų, gali rinktis tą egzaminą, galėjo. Dabar jau nebe <...>“* (D2). „*<...> šitų suaugusių žmonių buvo technologijų egzaminas. Jie visi masiškai jį laikydavo, kas nerdavo, kas mezgdavo, tai ten kas inkilus kokius, kas suolelius gamina.“* (D4).

Ne visos mokyklos išnaudoja galimybę dalyvauti projektinėje veikloje. „*Bet neturėjom patirties neformaliojo švietimo projektu.“* (D1). „*Mes visiškai žali, jeigu kitų mokyklose, suaugusiųjų centruose dalyvauja visokiuose projektuose, kažkur važiuoja su mokiniais, kažką pamato <...>. Mes nemokame, neturime žmogaus, neturime gerai kalbančio angliškai, <...> ir man širdį sopa dėl jos, mes galėtume daugiau su tais suaugusiais tada kažką padaryti.“* (D4). Mokykloms, neturinčioms patirties projektinėje veikloje, D2 pasiūlė pradėti nuo partnerystės. „*<...> ir gali būti to projekto dalyvis, prisijungti prie kitos mokyklos, kitos įstaigos ir būti partneriu, asocijuotu partneriu. <...>. Jeigu paklausit, ką daryti, tai pradžioj, sakyčiau, nebūti koordinatoriais, būti dalyviais ir tada išmokti, suprasti <...>“.* Patirties turinčioms mokykloms D6 patarė nebijoti patirtį skleisti. „*Tai tas dalinimasis patirtimi. <...> Dažnai mes važiuojame kažkur tobulinti kvalifikacijos. Kita vertus, neišdrįstam kviesti pas save. <...> čia neformalusis pačių mokytojų švietimas.“*

Tyrimo dalyviai įžvelgia galimybę neformalųjį švietimą išnaudoti ugdymo karjerai kontekste. „*<...> pavyzdžiui, pasikviečiam kariuomenės atstovus apie karinę tarnybą, apie galimybes karjerai ir išnaudoti tai efektyviau.“* (D3). „*<...> na ar dėl tos pačios profesijos keitimo, <...> nes tu gyveni ir visą gyvenimą gi dažniausiai su viena profesija neišbūsi, bent šiais laikais. <...> kaip kažkoks paprastos grandies žmogus, kaip jis mokėsi, pakėlė kvalifikaciją, pakilo kažkokiais laiptais, kad visi jūs galite <...>. Tu gali, nesi prastesnis už kitus.“* (D4).

Ne visos mokyklos neformaliojo švietimo užsiėmimus siūlo platesnei bendruomenei. Tokie būreliai galėtų būti organizuojami ne tik gimnazijos mokiniams, bet visiems suaugusiesiems jiems tinkamu laiku. „*Tai gal pritraukti juos būtų galimybė vakarais čia ateiti, tie, kurie čia gyvena <...> iš miesto, iš tų besimokančių, iš kitų.“* (D4). Tai galėtų būti besimokantiesiems aktualūs, reikalingi būreliai, kursai. „*<...> tai va, apie tuos siuvimo kursus pagalvojam, paskui dar galvojam, o jeigu galėtume organizuoti <...> vairavimo kursas“* (D5). D1 nuomone, suaugusiųjų gimnazijos galėtų

siūlyti įvairius praktinius užsiėmimus, skirtus skirtingų pomėgių turintiems žmonėms. „*Na žinoma, reikėtų tapybos būrelio, kažkokio dailės būrelio. Gal technologijų, mezgimo, siuvimo, gal piešimo kokio ant šilko, tapymo, keramikos kokios. Kuo daugiau būtų, na, tokio praktinio, man atrodo. Ir žinoma, galėtų būti literatų būrelis, matematikų būrelis, kad kiekvienas žmogus, kuris nori tobulėti kažkokią srity, rastų savo vietą.*“ (D1) Neformalusis švietimas turi suteikti džiaugsmo jo dalyviams. „*Gal kartais laimingo žmogus projektą kokį nors galėtų.*“ (D1).

Tyrimo dalyviai teigė, kad suaugusiųjų gimnazijose galėtų būti plėtojamas kalbų mokymasis. D1 reaguodamas į aktualijas teigė, kad reikėtų organizuoti lietuvių kalbos mokymąsi užsieniečiams. „*Na, dabar vis kreipiasi įvairūs žmonės, kurie turi kalbos mokymosi. Matyti, reikėtų tai organizuoti, bet vėlgi mokytojų neturime.*“ D4 nuomone, aktualūs būtų anglų kalbos kursai. „*Tos pačios, galvoju, anglų kalbos mokymus, kokie būreliai tarkim vyktų šnekamosios kalbos, na, ko žmonėms trūksta <...>*“ D6 svarstė, kad besimokančiuosius sudomintų tolimų, egzotiškų kraštų kalbos. „*nemokamai pakviesti į kažkokių <...> dabar fantazuuju, kinų kalbos <...>, va tokių egzotiškesnių kažkokių užsienio kalbų <...>.*“

Buvo išskirta ir dar viena sritis – inžinerinės pakraipos užsiėmimai. „*Galbūt neišnaudotų galimybių, kad mes nupirkome veks robotus amerikiečių labai gerus ir veks varžybinį stalą – neišnaudotos galimybės.*“ (D3). D3 pabrėžė, kad įranga neišnaudojama, nes gimnazistai „*nesirenka inžinerinės pakraipos*“. Tyrimo dalyvio nuomone, tai ateities dalykai, todėl šias galimybes norėtusi išnaudoti labiau. „*Jos, galimybės, yra, bet būtent šito norėčiau daugiau, ypatingai robotikos, programavimo, kad rinktųsi, nes tai yra perspektyva.*“ (D3).

D3 nuomone, neformaliajam švietimui apskritai reikėtų skirti daugiau dėmesio. „*Na, galbūt reikėtų gimnazijoje dar daugiau kažko, aš norėčiau, kad visi kalbėtų daugiau apie tą neformalųjį ugdymą, apie jų prasmingą užimtumą.*“ D6 teigė, kad dėmesys turėtų būti skiriamas nesimokantiejiems. „*<...> labai mažai vyrų pritraukiama į mokymąsi būtent neformaliojo suaugusiųjų švietimo sektoriuje <...>. Socialiniai va visi sluoksniai, visos kitos grupės lieka nepasiektos <...> ar tiekėjų neprikviestos, va reikia ieškoti būdų, kaip juos ištraukti <...>*“. Būtų prasminga suteikti galimybę mokytis socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms, užtikrinant švietimo finansavimą, pagalbą. „*Bet vėlgi tas pritraukimas praktiškai ten atsiremia, kad tu tą žmogų turi, kuris gyvena kažkokiom sunkesnėm socialinėm sąlygom, sunkesnėm ekonominėm sąlygom. Juos praktiškai reikėtų atvežti į mokyklą, jiems dar kavos išvirti, mokymus suteikti ir parvežti. <...> Netgi kažkokią skirti stipendiją <...>*“ (D6).

Kalbėdami apie neišnaudojamas neformaliojo švietimo organizavimo galimybes, suaugusiųjų gimnazijų vadovai pabrėžė ir įvairius organizacinius sunkumus, ne vienas tyrimo dalyvis pačių įvardytas neišnaudotas galimybes pavadino „*fantazijomis*“ ir pokalbį baigė

pabrėždamas, kad aptarta veikla tik siekiamybė, nebūtinai reali ir įgyvendinama. „*Na va, tokios fantazijos.*“ (D1). „*Tai tikrai, tai tik fantazijos.*“ (D3). „*<...> dabar fantazuuju <...>*“ (D6). Vis dėlto vadovai teigė, kad neformalusis švietimas yra priemonė, padedanti kurti besimokančią visuomenę. „*Ir atrodo, kad kai patys mokomės, tai visi mokosi. Iš tikrųjų ne, yra didelė visuomenės dalis, kurią, na, reikia šviesti ir ištraukti <...> į tą švietimą, kad, na, jie vėlgi augintų savo vaikus ir tą kartą besimokančią ir matančią, <...> kad jų tėvams, vat juos pritraukti, ištraukti ir pasiūlyti mokymo centre tas mokymosi ir edukacines veiklas.*“ (D6).

Tyrimo dalyvių nuomone, suaugusiųjų gimnazijose nepakankamai išnaudojamas dalyvavimas projektinėje veikloje, neišnaudojamos kalbų mokymo, inžinerinės pakraipos užsiėmimų galimybės. Suaugusiųjų gimnazijų vadovų nuomone, neformaliajam švietimui turėtų būti skiriama daugiau dėmesio – jis galėtų papildyti formalųjį švietimą, būti išnaudojamas ugdymui karjerai. Taip pat buvo paminėtas poreikis pritraukti neformaliajame švietime nedalyvaujančių asmenų grupes, sudaryti sąlygas mokytis socialiai remtiniems asmenims.

Apibendrinant neformaliojo švietimo plėtros galimybių temą, galima teigti, kad svarbu užtikrinti galimybę besimokantiesiems patirti sėkmę, organizuojant kokybiškas, nebrangias veiklas. Mokymų rezultatais patenkintų besimokančiųjų rekomendacijos tampa paskata plėsti veiklą, didinti gimnazijos žinomumą. Neformaliojo švietimo plėtrai padeda ir steigėjo parama, bendradarbiavimas su NVO, socialiniais partneriais. Vis dėlto dar lieka neišnaudotų neformaliojo švietimo galimybių – plėtoti kalbų ir inžinerinės pakraipos mokymąsi, integruoti neformalųjį švietimą į formalųjį ugdymą, ieškoti būdų, kaip pritraukti nesimokančius suaugusiuosius.

Neformaliojo švietimo organizavimo ir vykdymo galimybių suaugusiųjų gimnazijoje tyrimo rezultatai atskleidė, kad neformalusis švietimas, organizuojamas suaugusiųjų gimnazijoje, svarbus asmeninei ūgčiai – realizuojant neįgyvendintus sumanymus, susirandant bendraminčių, patiriant prasmės ir laimės jausmą – gerėja gyvenimo kokybė. Taip pat neformalusis švietimas įgalina besimokančiuosius ugdytis kompetencijas – suaugusiųjų gimnazijoje tai galimybė papildyti formalųjį švietimą bei tobulinti profesinius įgūdžius.

Organizuodami neformaliojo švietimo veiklas suaugusiųjų gimnazijose, tyrimo dalyviai atlieka besimokančiųjų poreikių tyrimus, siekiant atliepti besimokančiųjų poreikius, lanksčiai reaguojama į besikeičiančias aplinkybes. Kita vertus, atsižvelgiama ir į gimnazijoje esančias mokymosi sąlygas bei turimas galimybes. Neformaliojo švietimo veiklos formos suaugusiųjų gimnazijose itin įvairios, vis dėlto atsižvelgiant į mokymo įstaigos ypatumus, dažniausiai renkamosi organizuoti trumpalaikius ar vienkartinis užsiėmimus, skirtus visiems pageidaujantiems besimokantiesiems – ne tik gimnazijos bendruomenei, bet ir aplinkiniams gyventojams, miesto svečiams. Sėkmingai organizuoti neformaliojo švietimo veiklas tyrimo dalyviams padeda

pakankami finansiniai ištekliai bei turimos patalpos, žmogiškųjų išteklių klausimas sprendžiamas veiklai pasitelkiant gimnazijos mokytojus bei neatlygintinai dirbančius savanorius. Esant reikalui organizuoti neformalųjį švietimą pasitelkiamos IKT, tačiau apskritai neformaliojo švietimo organizavimas nuotoliu tyrimo dalyviams atrodo netinkamas.

Organizuojant neformalųjį švietimą susiduriama su iššūkiais: vienas pagrindinių – besimokančiųjų laiko trūkumas ir su tuo susijęs dėl didelio užimtumo ir programų sudėtingumo patiriamas nuovargis, nepatogi mokymų vieta. Daliai besimokančiųjų net ir simbolinė kaina už neformaliojo švietimo užsiėmimus yra netinkama, taip pat susiduriama su mokymosi pažymėjimo neišdavimo klausimu. Mokymų organizatorių motyvaciją mažina nepalankus požiūris į neformalųjį švietimą bei nepalankus įdėtų pastangų ir gaunamo rezultato santykis, kai besimokantieji nenoriai renkasi neformaliojo švietimo užsiėmimus. Itin didelė kliūtis neformaliojo švietimo organizavimui – specialistų trūkumas bei jų nuovargis, nenoras dalyvauti papildomoje veikloje dėl didelio darbo krūvio.

Vis dėlto tyrimo dalyviai įžvelgia neformaliojo švietimo plėtros galimybių: visų pirma, veiklos organizatorius įkvepia sėkmė, išgyvenama juntant besimokančiųjų pasitenkinimą veiklos rezultatais. Šį pasitenkinimą, anot tyrimo dalyvių, užtikrina kokybiški užsiėmimai, kuriems vadovauja charizmatiški lektoriai, bendruomenės sutelktumas, geras besimokančiųjų pažinimas. Svarbi ir patogi pasiekti mokymų vieta bei daugeliui besimokančiųjų priimtina nedidelė neformaliojo švietimo užsiėmimų kaina. Tyrimo dalyviai bando pritraukti besimokančiuosius į suaugusiųjų gimnazijų organizuojamas veiklas įvairiais būdais: reklamuodami užsiėmimus, eksponuodami besimokančiųjų neformaliojo švietimo užsiėmimų metu atliktus darbus, tam tikrais atvejais nenoriai veikloje dalyvaujantys gimnazijos mokiniai viliojami gudrumu. Efektyvi pritraukimo strategija, anot tyrimo dalyvių, žodinė informacija – rekomendacija, sklindanti iš patenkintų veiklų dalyvių. Plėtoti neformaliojo švietimo veiklas padeda moralinė savivaldybės parama, NVO siūlomos idėjos, skleidžiamos naujienos, bendradarbiavimas su socialiniais partneriais. Mąstydami apie neišnaudotas neformaliojo švietimo galimybes, tyrimo dalyviai pabrėžė kalbų ir inžinerinės pakraipos mokymus, kaip aktualius ir reikalingus. Taip pat buvo pabrėžta, kad svarbu neformalųjį švietimą integruoti į formalųjį ugdymą, į ugdymą karjerai. Buvo kalbėta ir apie neformaliojo švietimo svarbą, poreikį pritraukti nesimokančius suaugusiuosius, ieškoti galimybių pasiekti platesnę besimokančiųjų bendruomenę, siūlant naudingus praktinius užsiėmimus suaugusiesiems patogiu laiku.

3.3. Diskusija

Atlikto tyrimo duomenų analizė leidžia teigti, kad neformalusis švietimas atlieka svarbų vaidmenį suaugusiojo gyvenime: tyrimo dalyviai teigė, kad neformalusis švietimas leidžia besimokančiajam „augti“, tobulėti, prasmingai praleisti laisvalaikį, išgyvenant malonumo, laimės jausmą, padėti atskleisti besimokančiojo talentus, realizuoti neįgyvendintus norus. Tai atliepia teorinėje dalyje išnagrinėtą mokslinę literatūrą, taip pat pabrėžiančią suaugusiųjų neformaliojo švietimo svarbą: mokslininkai priėjo prie išvadų, kad neformalusis švietimas sukuria asmeninio augimo galimybę (Nordvall ir kt., 2023), leidžia išgyventi pasitenkinimo ir laimės jausmą (Boeren, 2021; Araki, 2022), yra tinkamas ugdyti suaugusiųjų gabumus (Pölda ir Saatmann, 2023). Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad neformalusis švietimas yra svarbus socializacijos veiksnys – tai nagrinėjama ir mokslinėje literatūroje: kad neformalusis švietimas stiprina tarpusavio santykius, socializaciją teigia Bermejo Ferrer ir kt. (2021); Indrašienė ir kt. (2021); kad neformalusis švietimas padeda spręsti socialinės atskirties problemas, atskleidė Kuusipalo ir kt. (2021). Neformalusis švietimas pagerina gyvenimo kokybę, tai atliepia Antunes ir Maia (2018) tyrimo rezultatus.

Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad galimybė laisvai rinktis pasitenkinimą teikiančią neformalią veiklą didina besimokančiųjų motyvaciją ir įtrauktį; motyvacijos svarbą mokantis suaugusiesiems pabrėžė Toma (2021), Ayantunji (2019) akcentavo savimotyvaciją. Tyrimo duomenys tik iš dalies dera su mokslininkų išvadomis: tyrimo dalyvių teigimu, suaugusiųjų gimnazijos mokiniams, ypač jaunesniesiems, motyvacijos dažnai trūksta. Ayantunji (2019) taip pat pabrėžia tai, kad suaugusiųjų mokymasis yra savanoriškas, tačiau tyrimo metu paaiškėjo, kad kai kuriems tyrimo dalyviams tenka gudrumu prisivilioti nemotyvuotus besimokančiuosius sudalyvauti neformaliojo švietimo veiklose.

Reikšminga neformaliojo švietimo teikiamų galimybių sritis – dalykinių kompetencijų, kvalifikacijos tobulinimas. Tyrimo duomenų analizė leidžia teigti, kad neformalusis švietimas suteikia galimybę tobulinti dalykines kompetencijas ir mokiniams, ir mokytojams. Mokslinėje literatūroje daromos išvados apie neformaliojo švietimo metu ugdomas bendrąsias besimokančiųjų kompetencijas (Uduma, 2022); apie būtinybę įgyti naujų įgūdžių ir kompetencijų, apie neformaliojo švietimo galimybes užpildyti likusias spragas teigia Rizova (2020); Atanassova (2018) pabrėžia, kad neformaliojo švietimo kursai gali būti skirti profesinių įgūdžių tobulinimui. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė ir neformaliojo švietimo galimybes ugdytis verslumą ir netgi gauti papildomų pajamų. Apie tai kalbama ir mokslinėje literatūroje (Mustangin, 2020; Zikargae, 2022; Tajudeen, 2018). Tyrimo dalyviai išvelgė neformaliojo švietimo ir formalaus mokymosi sąsajas, pabrėžė tai, kad dalyvaudamas neformaliojo ugdymo užsiėmimuose asmuo ugdomosi mokymosi visą gyvenimą

gebėjimus. Neformaliojo švietimo ir mokymosi visą gyvenimą santykis nagrinėjamas Almeida ir Morais (2024), Billett (2018), Ayantunji (2019). Vis dėlto aptardami šį santykį, mokslininkai labiau išryškina formaliojo ir neformaliojo mokymosi skirtumus, pabrėždami neformaliojo švietimo privalumus, o tyrimo dalyvių teigimu, vertėtų apsvarstyti neformaliojo švietimo integravimo į formalųjį galimybes.

Nepaisant neformaliojo švietimo teikiamos naudos, tyrimo dalyviai išvelgė ir tai, kad neformalusis švietimas dažnai yra nepelnytai nuvertinamas. Tyrimo dalyviai jaučia, kad neformalusis švietimas vertinamas kaip menkesnis, nereikšmingas net ir švietimo politikos formuotojų. Įsigalėjusį požiūrį apie neformaliojo suaugusiųjų švietimo nereikšmingumą pabrėžė ir Romanyshyn ir kt. (2023). Kad pastebimas atotrūkis tarp deklaruojamos politikos ir realybės, teigia Petrauskienė ir Žemaitaitytė (2020), politinių sprendimų, susijusių su neformaliuoju švietimu, svarbą pabrėžia Василенко (2023), Fajimi (2022). Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad požiūris yra svarbus faktorius, skatinantis neformaliojo švietimo organizatorių pasitenkinimą savo veiklą. Tyrimo dalyviai teigė, kad savivaldybės parama, žodinė padėka, palaikymas yra reikšmingas.

Organizuodamos neformalųjį švietimą, suaugusiųjų gimnazijos atsižvelgia į besimokančiųjų poreikius. Besimokančiųjų poreikių nustatymo svarbą tyrinėjo Petrauskienė ir Žemaitaitytė (2020), Kobylarek ir kt. (2022), Kalenda ir Kočvarová (2022). Šių mokslininkų tyrimų duomenys atskleidžia, kad suaugusiųjų poreikius dažnai sudėtinga nustatyti, mokymai neatliepia besimokančiųjų poreikių. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad suaugusiųjų gimnazijų vadovai imasi priemonių, siekdami išsiaiškinti ir atliepti besimokančiųjų poreikius. Taip pat tyrimo metu paaiškėjo, kad suaugusiųjų gimnazijos turi galimybę siūlyti mokytis tik pageidaujamo neformaliojo dalyko.

Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad organizuojant neformalųjį švietimą suaugusiųjų gimnazijoje būtinas lankstumas, gebėjimas prisitaikyti prie aplinkybių. Neformaliojo švietimo lankstumą ir to sąlygotą gebėjimą geriau atliepti skirtingus mokymosi poreikius pabrėžia ir Zhang (2012), Almeida ir Morais (2024). Tyrimo duomenų analizė atskleidžia, kad suaugusiųjų gimnazijos, siekdamos patenkinti besimokančiųjų poreikius, geba prisitaikyti – dažnai atsisakoma ilgalaikių būrelių, juos keičia dirbantiems suaugusiesiems tinkamesnė trumpalaikė neformali veikla, siūlomas platus veiklų pasirinkimas.

Vykdydami veiklą suaugusiųjų švietėjai naudojami IKT grindžiamomis ir nuotolinio mokymosi galimybėmis, išnaudoja EPALE siūlomas galimybes (Bajt ir Perčić, 2017; Silvestru ir kt., 2018; Brakonieccki ir kt., 2022). Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad suaugusiųjų gimnazijoje taip pat naudojama EPALE platforma, ieškant partnerių veiklai vykdyti, savo patirties sklaidai. Tyrimo dalyviai minėjo ir KURSUOK programą, vis dėlto kalbėdami apie ją tik kaip apie

siekiamybę ateityje. Sharrock (2024), Darginavičienės (2024) teigimu, KURSUOK platforma tiktu užsieniečiams mokytis kalbos, o kalbų mokymosi poreikis buvo išskirtas ir tyrimo metu.

Tyrimo dalyviai teigė, kad neformaliojo švietimo užsiėmimai gali vykti nuotoliu, pasitelkiant internetą. Karkach ir Semigina (2022) teigimu, neformalusis švietimas gali padėti plėtoti tam reikalingas skaitmenines kompetencijas. Vis dėlto nuotolinio mokymosi galimybės vertinamos prieštaringai ir mokslinėje literatūroje, ir šiame tyrime. Viena vertus, nuotolinis mokymasis užtikrina suaugusiesiems svarbią bendravimo galimybę nesant galimybių mokytis kontaktiniu būdu, kita vertus, jis nepakeičia kontaktinio mokymosi, besimokantiejiems būtinos socializacijos, sudėtinga įvertinti jo teikiamą naudą (Song ir Bonk, 2016; Kamanová ir Pevná, 2022; Eynon ir Malmberg, 2021).

Tyrimo duomenų analizė atskleidė bendradarbiavimo svarbą organizuojant ir vykdant neformaliojo švietimo veiklas. Suaugusiųjų gimnazijos bendradarbiauja su įvairiomis organizacijomis, siekdamos ir pritraukti besimokančiuosius, ir pasiūlyti įvairių mokymosi galimybių. Mokslinėje literatūroje didesnis dėmesys skiriamas neformaliojo švietimo teikėjo bendradarbiavimui su NVO. NVO sektoriaus vaidmenį, įgyvendinant neformaliojo švietimo programas, tyrinėjo Žemaitaitė (2017), Roy ir kt. (2023), Catini, (2021), Ocansey ir Siakwa (2021), Илакавичус (2020), Košmerl ir kt. (2024), Mahmud ir Saad (2024), Madu ir kt. (2020), Ngozwana (2019). Kalbėdami apie bendradarbiavimą su NVO, tyrimo dalyviai išskyrė Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos įtaką suaugusiųjų gimnazijoms. Vis dėlto dalis tyrimo dalyvių teigė, kad NVO menkai prisideda prie jų veiklos, dažniausiai suaugusiųjų gimnazijos bendradarbiauja su įvairiais socialiniais partneriais. Todėl bendradarbiavimo su socialiniais partneriais galimybės galėtų būti tolesnių tyrimų objektas.

Siekiant pritraukti besimokančiuosius dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose, svarbi reklama. Tik vienas tyrimo dalyvis kalbėjo apie reklamos svarbą, būtinybę mokytis iš verslo, daugeliu atveju suaugusiųjų gimnazijos naudojasi „iš lūpų į lūpas“ strategija. Mokslinėje literatūroje aptariama reklamos reikšmė: aiškiai apibrėžtas prekės ženklas, nuolatinė kintančios švietimo aplinkos stebėseną ir prisitaikymas prie naujų tendencijų, padėtų išsikirti iš kitų ir pritraukti besimokančiuosius (Miljković ir Todorović, 2021). Švietimos įstaigos reklamos strategija ir jos poreikis galėtų būti tyrinėjamas ateityje.

Neformaliajam švietimui organizuoti reikalingi finansiniai ištekliai. Mokslininkai (Petrauskienė ir Žemaitaitė, 2020; Dudaitė ir kt., 2022; Zadworna, 2020) teigia, kad kaina yra viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių besimokantieji renkasi nedalyvauti neformaliajame švietime. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad suaugusiųjų gimnazijos nesusiduria su finansavimo problemomis ir netgi gali siūlyti užsiėmimus už nedidelę kainą gimnazijoje nesimokantiems

asmenims. Vis dėlto tyrimo dalyviai įvardijo, kad net ir nedidelė kaina gali tapti kliūtimi mokytis, todėl parama, ypač socialiai remtinoms grupėms, galėtų būti reikalinga.

Kitas svarbus neformaliojo švietimo organizavimo aspektas – mokymų kokybė. Tyrimo dalyvių teigimu, kokybiški mokymai pritraukia besimokančiuosius. Neformaliojo švietimo kokybės klausimus aptarė Došler ir Zagmajster (2018); Mahmud ir Mbavai (2023), Žemaitaitytė ir Petrauskienė (2021), Мелешко ir kt. (2024).

Suaugusiųjų gimnazijoms aktualios kitos problemos, trukdančios organizuoti ir vykdyti neformalųjį švietimą – pagrindinė problema yra laikas ir besimokančiųjų užimtumas: besimokantiesiems sunku rasti laiko neformaliai veiklai, gimnazijoms sunku suderinti formaliųjų dalykų ir neformaliojo švietimo veiklų tvarkaraščius. Netinkamą mokymų laiką pabrėžia ir mokslininkai (Dudaitė ir kt., 2022; Boeren ir kt., 2010; Rüter ir Martin, 2022).

Dar vienas iššūkis, kylantis organizuojant neformalųjį švietimą, pabrėžiamas mokslinėje literatūroje – vietų mokymuose trūkumas (Kobylarek ir kt., 2022) ar netinkama mokymų vieta (Dudaitė ir kt., 2022). Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad suaugusiųjų gimnazijose vietų daugeliu atveju pakanka. Geografinė vieta yra svarbi – patogi vieta pritraukia besimokančiuosius. Vis dėlto svarbesnis aspektas yra turimos erdvės. Dalis tyrimo dalyvių teigė, kad dėl patalpų trūkumo negali vykdyti ar net planuoti tam tikrų neformaliojo švietimo veiklų. Na o turimos erdvios patalpos padeda įgyvendinti kylančias idėjas.

Kai kurios suaugusiųjų gimnazijos bendradarbiauja su TAU, dalijasi patalpomis. Mokslinėje literatūroje akcentuojamas TAU patalpų trūkumas (Kalvaitis, 2018). Suaugusiųjų gimnazijos, turinčios pakankamai erdvių, galėtų glaudžiau bendradarbiauti su TAU, taip ne tik plėsdamos savo neformaliojo švietimo veiklą, bet ir suteikdamos daugiau galimybių mokytis vyresnio amžiaus žmonėms.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad vienas didžiausių iššūkių organizuoti ir vykdyti neformalųjį švietimą yra žmogiškieji ištekliai. Mokytojų trūkumas, jų nuovargis yra esminis trukdis organizuojant veiklą. Tyrimo dalyviai taip pat pabrėžė, kad neformaliojo švietimo veikla ne visada pavyksta dėl besimokančiųjų nenoro mokytis, motyvacijos neturėjimo, tai taip pat kelia nusivylimą mokytojui. Šis aspektas teorinėje dalyje nebuvo nagrinėtas ir galėtų tapti tolesnių tyrimų objektu.

Dar vienas darbe nepaliestas aspektas – besimokančiųjų nuovargio, nesaugumo jausmo tema. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad suaugęs besimokantysis mokymąsi renkasi savanoriškai, yra motyvuotas (Toma, 2021; Ayantunji, 2019). Tyrime išryškėjusi suaugusiųjų besimokančiųjų nuovargio ir nesaugumo, susijusio su ankstesnėmis mokymosi patirtimis, tema galėtų tapti tolimesnių tyrimų objektu.

IŠVADOS

1. Nepaisant to, kad kartais vertinamas kaip nereikšmingas, suaugusiųjų neformalusis švietimas yra svarbi mokymosi visą gyvenimą dalis. Būdamas lankstus, neformalusis švietimas geriau prisitaiko prie individualių besimokančiųjų poreikių, nevaržanti aplinka sukuria plačias mokymosi galimybes. Neformalusis suaugusiųjų švietimas prisideda ugdant bendrąsias kompetencijas, tokias kaip raštingumas, skaitmeniniai įgūdžiai, kalbų mokėjimas, mokėjimas mokytis, rūpintis savo sveikata. Neformalusis švietimas padeda mažinti skurdą ir socialinę atskirtį, didėja suaugusiųjų, dalyvaujančių neformaliojo švietimo veiklose politinis raštingumas, užsiėmimų metu ugdomas verslumas. Neformalusis švietimas svarbus darbo rinkos kontekste, ženkliai prisideda prie suaugusiųjų profesinio tobulėjimo, ugdo gebėjimą prisitaikyti prie pokyčių. Reikšminga ir neformaliojo švietimo įtaka gyvenimo kokybei: dalyvaudami neformaliojo švietimo veiklose suaugusieji išgyvena pasitenkinimo ar net laimės jausmą, gerėja jų psichologinė sveikata, didėja pasitenkinimas gyvenimu.

2. Svarbiausiuose neformalųjų suaugusiųjų švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose numatyta galimybė suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklose, taigi ir gimnazijose, vykdyti neformaliojo švietimo programas, tačiau detaliau neformaliojo švietimo organizavimo galimybės suaugusiųjų mokyklose nėra reglamentuojamos. Suaugusiųjų gimnazijos kitų mokyklų kontekste atrodo „nematomos“: informacijos apie jas nedaug, valstybės institucijų teikiami duomenys yra netikslūs. Pačių suaugusiųjų gimnazijų skelbiama informacija apie neformaliojo švietimo veiklą ne visada informatyvi.

3. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimo suaugusiųjų gimnazijose tyrimo metu išryškėjo 4 temos: neformaliojo švietimo teikiamos galimybės, neformaliojo švietimo organizavimas, neformaliojo švietimo organizavimo iššūkiai, neformaliojo švietimo plėtros galimybės. Tyrimas atskleidė neformaliojo švietimo svarbą dviem aspektais: jis teikia pasitenkinimą, socializacijos ir savirealizacijos galimybes, pagerina gyvenimo kokybę, taip pat padeda besimokantiems tobulinti turimas kompetencijas bei įgūdžius.

Suaugusiųjų gimnazijose neformalusis švietimas organizuojamas atsižvelgiant į besimokančiųjų poreikius bei gimnazijos galimybes. Neformaliojo švietimo organizatoriai suaugusiųjų gimnazijose ilgalaikę neformaliojo švietimo veiklą dažnai keičia įvairaus pobūdžio trumpalaikiais užsiėmimais ar vienkartinę veiklą. Siūloma itin įvairi veikla: dalyvavimas meno kūrybinių parodose, koncertuose, edukaciniai užsiėmimai ir išvykos, ekskursijos ir kt. Taip pat suaugusiųjų gimnazijos išnaudoja galimybę dalyvauti projektinėje veikloje, miesto ir šalies iniciatyvose bei partnerių organizuojamuose užsiėmimuose. Suaugusiųjų gimnazijos mokyti siūlo

ne tik gimnazijos mokiniams, į užsiėmimus kviečiami miesto bendruomenės atstovai, sąlygos tobulėti sudaromos ir gimnazijų andragogams. Neformalusis švietimas dažniausiai finansuojamas savivaldybės lėšomis, tačiau gimnazijos turi galimybę siūlyti besimokantiesiems mokamas veiklas, veiklai organizuoti pasinaudojama ir savanorių siūlomomis nemokamomis paslaugomis. Neformaliojo švietimo organizatoriai dažnai gimnazijų andragogai, specialiai neformaliajam švietimui vykdyti specialistų neieškoma. Tyrimo dalyviai vengia neformalųjį švietimą organizuoti nuotoliniu būdu ir pabrėžia, kad neformaliojo švietimo sėkmei užtikrinti būtinas gyvas bendravimas ir tinkamos patalpos.

Suaugusiųjų gimnazijų vadovai, organizuodami neformalųjį švietimą, susiduria su sunkumais. Pagrindinis iššūkis – dėl suaugusiųjų gimnazijų veiklos specifikos ir suaugusiųjų besimokančiųjų užimtumo išskylantis laiko trūkumas. Vidurinio išsilavinimo siekiantys suaugusieji į neformalųjį švietimą kartais žvelgia nepalankiai, kaip į papildomą, laiką atimančią veiklą. Dalis besimokančiųjų jaučia nuovargį dėl sunkių formaliojo ugdymo programų ar tiesiog nevertina neformaliojo švietimo ir vengia dalyvauti siūlomose veiklose. Dar viena kliūtis mokytis gali tapti net ir nedidelė užsiėmimų kaina arba užsiėmimų neformalumas – suaugusiųjų gimnazijos neišduoda neformaliojo mokymosi baigimo pažymėjimų. Neformaliojo švietimo organizatoriams iššūkių kelia tinkamų patalpų neturėjimas. Užsiėmimų vadovai praranda motyvaciją, kai įdėję pastangų, nesulaukia rezultato: veikloje dalyvauja mažai dalyvių. Reikšminga ir itin aktuali problema organizuojant neformalųjį švietimą – mokytojų užimtumas ir specialistų trūkumas, taip pat ir pačių mokytojų požiūris į neformalųjį švietimą, kaip į mažiau svarbų nei formalusis ugdymas.

Nepaisant kylančių iššūkių, suaugusiųjų gimnazijose organizuojamos įvairios neformaliojo švietimo veiklos. Veiklos sėkmę užtikrina dalyvių pasitenkinimas įvykus veiklai, siūlomi kokybiški užsiėmimai, kuriuos organizuoja charizmatiški lektoriai, patogi geografinė užsiėmimų vieta bei bendruomenės sutelktumas ir glaudus santykis su besimokančiais. Siekdami pritraukti naujų dalyvių į neformaliojo švietimo veiklas, suaugusiųjų gimnazijų vadovai naudoja įvairias strategijas, iš kurių populiariausia – žodinė rekomendacija. Neformalųjį švietimą organizuoti padeda steigėjo moralinė parama, palaikymas bei materialinė parama – nedidelės dovanos neformaliojo švietimo veiklų dalyviams. Organizuojant neformalųjį švietimą idėjomis prisideda NVO, kitos įstaigos, socialiniai partneriai. Suaugusiųjų gimnazijų vadovai mato neišnaudotą galimybių organizuoti neformalųjį švietimą: plėtoti kalbų, inžinerinės pakraipos mokymus. Dar viena galimybė – ieškoti būdų neformalųjį švietimą integruoti į formalųjį, neformalųjį švietimą išnaudoti ugdymui karjerai. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tradicinius neformaliojo švietimo dalyvius – išsilavinusi, mieste gyvenanti moteris – ir išsakyta siekinys pritraukti nedalyvaujančiuosius, taip pat rasti galimybę pasiūlyti mokymus socialiai remtiniems asmenims.

REKOMENDACIJOS

Remiantis išvadomis, galima pasiūlyti šias rekomendacijas suaugusiųjų gimnazijoms, švietimo politikos formuotojams:

Suaugusiųjų gimnazijoms:

1. Nuolat atnaujinti neformaliojo švietimo programas, atsižvelgiant į suaugusiųjų galimybes mokytis ir jų poreikius. Siūlyti patrauklias, besimokantiesiems aktualias, praktiškai naudingas veiklas.
2. Gerinti informacijos sklaidą apie siūlomas neformaliojo švietimo programas, apmąstyti reklamos strategijas, siekiant pritraukti daugiau potencialių besimokančiųjų.
3. Gimnazijų svetainėse teikti tikslią, aktualią informaciją apie neformaliojo švietimo veiklas, jų vykdymo laiką, kainą.
4. Dalintis gerąja patirtimi su kitomis švietimo įstaigomis, vykdančiomis neformalią veiklą.

Švietimo politikos formuotojams:

1. Gerinti valstybės institucijų teikiamų duomenų apie suaugusiųjų gimnazijas tikslumą.
2. Organizuoti informacines kampanijas, skirtas informuoti visuomenei apie suaugusiųjų gimnazijas bei jų siūlomas mokymosi galimybes.
3. Sukurti įstatyminę bazę, užtikrinančią neformaliojo mokymosi galimybes (mokestis už mokslą, pavėžėjimo galimybė) socialiai remtiniems žmonėms.
4. Sukurti įstatyminę bazę, užtikrinančią mokytojų apsaugą nuo perdegimo (papildomų laisvų dienų / kūrybinių atostogų suteikimas, darbo krūvio reguliavimas).

LITERATŪRA

1. Adamo, C. E., Esper, M. T., Bastos, G. C. F. C., Sousa, I. F. D., & Almeida, R. J. D. (2017). University of the Third Age: The impact of continuing education on the quality of life of the elderly. *Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia*, 20(4), 545–555. <https://doi.org/10.1590/1981-22562017020.160192>
2. Adedire, O. O., & Olomukoro, C. O. (2015). Influence of literacy education programmes on socio-economic empowerment of women in Edo and Delta States, Nigeria. *US-China Education Review B*, 5(5), 315–324. <https://doi.org/10.17265/2161-6248/2015.05.004>
3. Ayantunji, M. M. (2019). Adult and Non-Formal Education. Iš D. A., Odeleye. *Administration and Education for Sustainable Development* (p. 23). Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/40623830/Adult_and_Non_Formal_Education
4. Aleknaitė-Bieliauskienė, R. (2009). Lietuvos suaugusiųjų ugdymo sistemos ypatumai. *Socialinis darbas* 8(1), 46–57. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/social-inquiry-into-well-being/article/view/1277/1225>
5. Almeida, F., & Morais, J. (2024). Non-formal education as a response to social problems in developing countries. *E-Learning and Digital Media*, 22(2), 122-138. <https://doi.org/10.1177/20427530241231843>
6. Al-Rahmi, W., Othman, M. S., & Yusuf, L. M. (2015). The Role of Social Media for Collaborative Learning to Improve Academic Performance of Students and Researchers in Malaysian Higher Education. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16(4). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v16i4.2326>
7. Antunes, M. da C. P., & Maia, E. M. (2023). Successful ageing: Contributions of non-formal (adult) education in a group of older people in northern Portugal. *Educational Gerontology*, 49(7), 573–584. <https://doi.org/10.1080/03601277.2022.2143005>
8. Araki, S. (2022). Does Education Make People Happy? Spotlighting the Overlooked Societal Condition. *Journal of Happiness Studies*, 23(2), 587–629. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00416-y>
9. Atanassova, M. (2018). Non-formal distance learning courses offered by higher education institutions (HEIs) in Bulgaria—Availability and challenges. *AIP Conference Proceedings*, 2048(1). <https://doi.org/10.1063/1.5082047>
10. Bajt, M., & Perčič, A. S. (2017). Erasmus+ s podporo mednarodnemu sodelovanju odpira vrata v svet izobraževalcem odraslih v Sloveniji. *Andragoška spoznanja*, 23(4). <https://doi.org/10.4312/as.23.4.135-142>

11. Belete, S., Duke, C., Hinzen, H., Owusu-Boampong, A., & Khau, H. P. (2022). Community Learning Centres (CLCs) for Adult Learning and Education (ALE): Development in and by communities. *International Review of Education. Internationale Zeitschrift Fur Erziehungswissenschaft. Revue Internationale De Pedagogie*, 68(2), 259–290. <https://doi.org/10.1007/s11159-022-09954-w>
12. *Bendrasis ugdymas*. ŠVIS. Prieiga per internetą: <https://www.svis.smm.lt/bendrasis-ugdymas-2/>
13. Bermejo Ferrer, E., López Arística, M. A., Santana Isaac, J., Macías Lima, A. Rodríguez Oropesa Y., & González Toledo, E. (2021). La estimulación física, funcional y cognitiva en adultos mayores, a partir de la actividad lúdica. *Revista Conrado*, 17(81), 120-128. Prieiga per internetą: http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_abstract&pid=S1990-86442021000400120&lng=es&nrm=iso&tlng=es
14. Billett, S. (2018). Distinguishing lifelong learning from lifelong education. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation* 2(1), 1–7. <https://doi.org/10.1556/2059.01.2017.3>
15. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: Sistema ir procesas*. Vilnius: KRONTA.
16. Bjerkaker, S. (2021). Public financing of popular adult learning and education in Scandinavia, in A. Thöne. *Public Financing of Popular Adult Learning and Education (ALE)* (p. 38–55). Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf
17. Bjørnåvold, J., 2000. Making learning visible: identification, assessment and recognition of non-formal learning. *Vocational Training: European Journal*, 22, 36–44. Prieiga per internetą: https://www.cedefop.europa.eu/files/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/117/22_en_bjornavold.pdf
18. Boeren, E., Nicaise, I., & Baert, H. (2010). Theoretical models of participation in adult education: the need for an integrated model. *International Journal of Lifelong Education*, 29(1), 45–61. <https://doi.org/10.1080/02601370903471270>
19. Boeren, E. (2021). Are adult learners in Europe happier than non-learners? Statistical evidence from the European Social Survey. *European Educational Research Journal*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14749041211014608>
20. Bogataj, N. (2021). Public financing of popular and general adult learning and education in Slovenia – some considerations from a sustainability perspective, in A. Thöne. *Public Financing of Popular Adult Learning and Education (ALE)* (p. 160–173). Prieiga per

- interneta: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf
21. Brakoniecki, D., & Malinowska, L. (2022). Erasmus+ program supporting adult education in Poland and Europe in P. Poszytek, D. Brakoniecki, R. Romaniuk, A. Kordonska, & R. Kordonski. *Contemporary challenges in education* (p. 19–32). Prieiga per internetą: https://www.frse.org.pl/brepo/panel_repo_files/2022/03/07/pp34vh/contemporary-challenges-in-education-frse-warsaw-1.pdf
 22. Busse, R., Lischewski, J., & Seeber, S. (2019). Do non-formal and informal adult education affect citizens' political participation during adulthood? *JSSE - Journal of Social Science Education*, 18(4). <https://doi.org/10.4119/jsse-1443>
 23. Cachioni, M., Delfino, L. L., Yassuda, M. S., Batistoni, S. S. T., Melo, R. C. D., & Domingues, M. A. R. D. C. (2017). Subjective and psychological well-being among elderly participants of a University of the Third Age. *Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia*, 20(3), 340–351. <https://doi.org/10.1590/1981-22562017020.160179>
 24. Catini, C. (2021). Non-formal education: History and criticism of a social form. *Educação e Pesquisa*, 47. <https://doi.org/10.1590/S1678-4634202147222980>
 25. Choi, U.S. & Lee, S. (2021). Public financing of popular adult learning and education in Korea, iš A. Thöne (p. 132–147). *Public Financing of Popular Adult Learning and Education (ALE)*. Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf
 26. Coombs, P. H., & Ahmed, M. (1974). *Attacking rural poverty. How nonformal education can help*. Baltimore and London: The Johns Hopkins university press. Prieiga per internetą: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/656871468326130937/pdf/multi-page.pdf>
 27. Council of Europe. *Formal, non-formal and informal learning. Linguistic Integration of Adult Migrants (LIAM)*. www.coe.int. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/lang-migrants/formal-non-formal-and-informal-learning>
 28. Damianek, C. (2016). Folk schools – Contemporary aspects on an old form of “non-formal adult education.” *European Journal of Alternative Education*, 1(1), 44–48. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/24824530/FOLK_SCHOOLS_CONTEMPORARY_ASPECTS_ON_AN_OLD_FORM_OF_NON_FORMAL_ADULT_EDUCATION_

29. Darginavičienė, I. (2024). Vietinės kalbos mokėjimas – raktas į sėkmingą integraciją svetimoje šalyje. *Kultūra*, 120, 197–203. Prieiga per internetą: http://litlogos.eu/L120/Logos_120_197_203_Darginaviciene.pdf
30. *Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo*. 2020/Nr. 998. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 21 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5/asr>
31. *Dėl 2021–2030 m. Plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos patvirtinimo*. 2021/Nr. 1016 Žiūrėta 2024 m. gruodžio 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bb746f03565d11ec86bdcb0a6d573b32/asr>
32. *Dėl 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo*. 2023/Nr. V-586. Žiūrėta 2025 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/75123d50e26411ed9978886e85107ab2?faces-redirect=true>
33. *Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms aprašo patvirtinimo*. 2003/Nr. 480. Žiūrėta 2025 m. vasario 9 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209540/asr>
34. *Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*. 2024/Nr. XV-54. Žiūrėta 2025 m. vasario 1 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0b418dc0b89811ef88c08519262548c4>
35. *Dėl Individualių mokymosi paskyrų sistemos modelio aprašo patvirtinimo*. 2023/Nr. V-599. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 22 d. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c93707e0e4d411ed9978886e85107ab2>
36. *Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo*. 2011/Nr. 768. Žiūrėta 2025 m. vasario 8 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.402875/asr>
37. *Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo*. 2004/Nr. ISAK-433/A1-83 Žiūrėta 2024 m. spalio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.230967/asr>
38. *Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo*. 2016/Nr. 347. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 26 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b7f45490007711e6bf4ee4a6d3cdb874?jfwid=f4nne5tdt>

39. *Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo*. 2016/Nr. 3472016 Žiūrėta 2024 m. gruodžio 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b7f45490007711e6bf4ee4a6d3cdb874?jfwid=f4nne5tdt>
40. DiVall, M. V., & Kirwin, J. L. (2012). Using Facebook to facilitate course-related discussion between students and faculty members. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 76(2), 32. <https://doi.org/10.5688/ajpe76232>
41. Došler, A. J., & Zgajmajster, M. (2018). Središča za samostojno učenje (SSU): aktualni izzivi, priporočila in vizija razvoja. *Andragoška spoznanja* 24(2), 39–55. doi: 10.4312/as.24.2.39-55.
42. Dudaitė, J. (2018). Mokymasis visą gyvenimą: Lietuvos atvejis. *Socialinis darbas* 16(2). doi:10.13165/SD-18-16-2-05
43. Dudaitė, J., Dačiulytė, R. ir Navickaitė, J. (2022). *Lietuvos suaugusiųjų raštingumo sąsaja su įsitvirtinimu darbo rinkoje ir mokymusi visą gyvenimą*. Šiauliai: Mykolo Romerio universitetas
44. Dudaitė, J. ir Lukošūnienė, V. (2016). *Pagrindiniai suaugusiųjų gebėjimai. PIAAC tyrimo rezultatai*. Prieiga per internetą: https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2016/11/Gerosios_praktikos_vadovas.pdf
45. Eynon, R., & Malmberg, L.-E. (2021). Lifelong learning and the Internet: Who benefits most from learning online? *British Journal of Educational Technology*, 52(2), 569–583. <https://doi.org/10.1111/bjet.13041>
46. Eurydice. *Suaugusiųjų švietimas ir mokymas*. Prieiga per internetą: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/lt/eurypedia/lithuania/pagrindines-suaugusiųjų-svietimo-rusys>
47. Eurostat. *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex and age*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfse_01/default/table?lang=en
48. Fajimi, B. A. (2022). Community Involvement in Education in Nigeria: Challenges for Adult and Non-Formal Education. *International Journal of Adult Learning and Continuing Education*, 6(1), 66–74. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/86710386/Community_Involvement_in_Education_in_Nigeria_Challenges_for_Adult_and_Non_Formal_Education
49. Formosa, M. (2014). Four decades of Universities of the Third Age: past, present, future. *Ageing and Society* 34, 42–66. doi: 10.1017/S0144686X12000797

50. Gaižauskaitė, I. ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas.
51. Gal, I., Grotlüschen, A., Tout, D., & Kaiser, G. (2020). Numeracy, adult education, and vulnerable adults: A critical view of a neglected field. *ZDM – International Journal on Mathematics Education*, 52(3), 377–394. <https://doi.org/10.1007/s11858-020-01155-9>
52. Gausas, S. ir Vosyliūtė, L. (2015). *Local Economic Strategies for Ageing Labour Markets: Marijampolė's Third Age University in Lithuania*. Paris: OECD. doi: 10.1787/5jrnwqk9mhjl-en.
53. Gierszewski, D., ir Kluzowicz, J. (2021). The role of the University of the Third Age in meeting the needs of older adult learners in Poland. *Gerontology & Geriatrics Education* 42(3), 437–51. doi: 10.1080/02701960.2021.1871904.
54. Giroux, H. A. (2010). Paulo Freire and the Crisis of the Political. *Power and Education* 2(3), 233–346. doi: 10.2304/power.2010.2.3.335
55. Gitto, L. (2018). Older Adults' Education and Its Relation to Quality of Life: An Italian Example. *Journal of aging and long-term care* 1(1), 21-35. doi: 10.5505/jaltc.2017.87587
56. Günder, E. E. (2014). Third age perspectives on lifelong learning: Third age university. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 1165–1169. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.363>
57. Indrašienė, V., Jegelevičienė, V., Merfeldaitė, O., Prakapas, R., Railienė, A. ir Žemaitaitytė, I. (2021). Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir galimybės: Panevėžio miesto atvejis. *Socialinių mokslų studijos Societal studies*, 12(1), p. 83–98. doi: 10.13165/SMS-21-12-1-05
58. Jėckaitė, V., Tumonė, I. ir Kiznienė, D. (2020) *Mokymasis visą gyvenimą: įpročiai, patrauklumas, barjerai, naudos suvokimas*. Prieiga per internetą: <https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2024/02/20200108-MVG.pdf>
59. Johnson, M., & Majewska, D. (2022). *Formal, non-formal, and informal learning: What are they, and how can we research them?* Cambridge University Press & Assessment Research Report. Prieiga per internetą: <https://www.cambridgeassessment.org.uk/Images/665425-formal-non-formal-and-informal-learning-what-are-they-and-how-can-we-research-them-.pdf>
60. Kalenda, J., & Kočvarová, I. (2022). “Why Don't They Participate?” Reasons for Nonparticipation in Adult Learning and Education from the Viewpoint of Self-Determination Theory. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults* 13(2), 193–208. doi: 10.3384/rela.2000-7426.3535.

61. Kalvaitis, A. (2018). *Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje. 2018 m. situacija*. Prieiga per internetą: <https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitetai-Lietuvoje.-2018-m.-situacija.pdf>
62. Kamanová, L., & Pevná, K. (2022). The benefits and losses of online learning in third-age universities during the COVID pandemic. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(2), 83–87. <https://doi.org/10.33543/12028387>
63. Karkach, A., & Semigina, T. (2022). Використання платформи Moodle для навчання цифровим технологіям слухачів університетів третього віку. *Social work and education*, 9(4). <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.4.1>
64. Knowles, M. S. (1980). *The modern practice of adult education*. Prieiga per internetą: https://www.umsl.edu/~henschkej/articles/a_The_%20Modern_Practice_of_Adult_Education.pdf
65. Knowles, M. S., Folton III, E. F. ir Swanson, R. A. (2007). *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. Vilnius: Danielius.
66. Kobylarek, A., Błaszczński, K., Ślósarz, L., Madej, M., Carmo, A., Hlad, L., Králik, R., Akimjak, A., Judák, V., Maturkanič, P., Biryukova, Y., Tokárová, B., Martin, J. G., ir Petrikovičová, L. (2022). The Quality of Life among University of the Third Age Students in Poland, Ukraine and Belarus. *Sustainability* 14(4), 2049. doi: 10.3390/su14042049.
67. Košmerl, T., Radovan, M., & Makovec Radovan, D. (2024). The Funding Puzzle in Adult Education for Sustainable Development: A Case Study of Slovenia. *Sustainability*, 16(18). <https://doi.org/10.3390/su16188239>
68. Krivickienė, V., ir Krivickas, J. (2003). Aukštesniosios liaudies mokyklos: situacija, tendencijos, sprendimai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, (6), 212–213. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/c8bc5d0e-7f47-47b4-9f21-b1788b04253c>
69. Kuusipalo, P., Toiviainen, H., & Pitkänen, P. (2021). Adult Education as a Means to Social Inclusion in Nordic Welfare States: Denmark, Finland and Sweden. In N. Kersh, H. Toiviainen, P. Pitkänen, & G. K. Zarifis. *Young Adults and Active Citizenship: Towards Social Inclusion through Adult Education* (p. 103–120). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65002-5_6
70. Laal, M. (2012). Benefits of Lifelong Learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 4268–4272. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.239>
71. Lange, E. A., Brigham, S., & Abidi, C. B. (2015). Informal Adult Learning and Emotion Work of Service Providers for Refugee Claimants. *New Directions for Adult and Continuing*

- Education* 146, 29–40. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/13290851/Informal_Adult_Learning_and_Emotion_Work_of_Service_Providers_for_Refugee_Claimants
72. Lattke, S. & Ioannidou, A. (2021). Public financing of popular adult learning and education in Germany, in A. Thöne. *Public Financing of Popular Adult Learning and Education (ALE)* (p. 56-77). Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf
73. Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija. *Lietuvos švietimo koncepcija* (1992). Vilnius: Leidybos centras
74. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas. 1998-07-24, Nr. 66-1909. Valstybės žinios. Žiūrėta 2024 m. spalio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.60192/asr>
75. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija* (2014). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2018/04/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf
76. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 1991-08-06, Nr. 153-0. Lietuvos aidas. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
77. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. *Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“* (2023). Prieiga per internetą: <https://lr.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/pkvNdKV10fk.pdf>
78. Lindeman, E. C. (1926). *The meaning of adult education*. New York, New Republic, inc. Prieiga per internetą: <http://archive.org/details/meaningofadulted00lind>
79. Longworth, N. (2007). *Mokymosi visą gyvenimą praktika. Švietimo kaita XX amžiuje*. Vilnius: Kronta.
80. Lukyanova, & L., Veramejchik, G. (2017). Transformation of adult education institutions in Eastern Europe – Experiences of Belarus, Ukraine and Moldova in M., Avramovska, E., Hirsch, B., Schmidt-Behlau. Adult education centres as a key to development – challenges and success factors (p. 66–83). Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Fachkonferenz_AEDC/AEDC_2017/IPE-78_web.pdf

81. Madu, D. C. O., Ewelum, J. N., & Okunna, K. O. (2020). Repositioning the Funding of Adult and Non-formal Education (ANFE) in Anambra State, Nigeria. *International Journal for Innovation Education and Research*, 8(8). <https://doi.org/10.31686/ijer.vol8.iss8.2215>
82. Mahmud, A. & Mbavai, J. J. (2023). Quality Assurance Activities in Adult and Non-Formal Education Programme in Nigeria. *International Journal of Social Science and Human Research* 6(11). doi: 10.47191/ijsshr/v6-i11-28.
83. Mahmud, A., & Saad, K. M. (2024). Assessment of financing adult and non-formal education programs in Gombe State. *EPR International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 10(8), 895–901. Prieiga per internetą: <https://eprajournals.com/IJMR/article/13893/abstract>
84. Martins, R. D. C. C. D. C., Casetto, S. J., & Guerra, R. L. F. (2019). Changes in quality of life: The experience of elderly persons at a university of the third age. *Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia*, 22(1). <https://doi.org/10.1590/1981-22562019022.180167>
85. Melnic, A.-S., & Botez, N. (2014). Formal, Non-Formal and Informal Interdependence in Education. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 17(1), 113–118. Prieiga per internetą: https://www.ugb.ro/etc/etc2014no1/18_Melnic__Botez.pdf
86. Mickūnaitė, E. (2004). Mokymosi visą gyvenimą plėtra ir politika Lietuvoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 12, 95–104. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/17564>
87. Miljković, J., & Todorović, M. (2021). Brendiranje škola stranog jezika kao organizatora neformalnog obrazovanja odraslih. *Obrazovanje odraslih/Adult Education* 21(1 2021), 61–78. doi: 10.53617/issn2744-2047.2021.21.1.61.
88. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. (2001). Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Prieiga per internetą: https://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/06/Memorandumas_2001.pdf
89. Mustangin. (2020). Local Resources Based Empowerment Through Non-Formal Education for Women Communities in Kampung Babakan Cianjur. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 405, 107–111. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200217.022>
90. Ngozwana, N. (2019). Experiences of older adults as caregivers during times of disruption in Lesotho—Implications for adult education. *Zeitschrift Für Weiterbildungsforschung*, 42(2), 289–304. <https://doi.org/10.1007/s40955-019-0127-y>
91. Nordvall, H., Wadende, P. A., & Amutabi, M. N. (2023). Swedish study circles encounter Kenyan chamas: A case study on the global interaction of traditions in non-formal adult

- education. *International Journal of Lifelong Education*, 42(3), 313–327. <https://doi.org/10.1080/02601370.2023.2201689>
92. Nwabuko, L. O., Igwe, N. J., Okengwu, M. C., Nwabuko, M. A., & Ekere, O. (2020). Benchmark for Partnership in Human and Material Resources Provision for Adult Education Programmes in the South-East Zone of Nigeria. *Global Journal of Health Science*, 12(5). <https://doi.org/10.5539/gjhs.v12n5p46>
93. OECD (2024), *Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?: Survey of Adult Skills 2023*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b263dc5d-en>.
94. Ogienko, O., & Terenko, O. (2018). Non-Formal Adult Education: Challenges and Prospects of 21st Century. *Edukacija – Technika – Informatyka nr 2(24)*, 169–174 doi: 10.15584/eti.2018.2.22
95. Oyasu, K. (2021). Public financing of popular adult learning and education – Kominkan as community-based learning centres in Japan, in A. Thöne. *Public Financing of Popular Adult Learning and Education (ALE)* (p. 96–115). Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf
96. Patrick, J., M. & Ijah, Ch., N. (2012). Adult and Non-Formal Education Programmes of Non-Governmental Organizations for Poverty Alleviation in Nigeria: What can be learnt from the Practice? *Journal of Education and Practice* 3(11). Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/reader/234633590>
97. Penkauskienė D. (2017) *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi koordinavimas savivaldybėse Koordinatorių veiklos apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Koordinatori%C5%B3-veiklos-ap%C5%BEvalga.pdf>
98. Perin, V., & Brčić, M. K. (2014). Lifelong learning and employability – the role of non-formal education. *Andragoška Spoznanja*, 20(4). <https://doi.org/10.4312/as.20.4.39-48>
99. Petrauskienė, A., ir Žemaitaitytė, I. (2020). *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimas šalies regionuose*. Prieiga per internetą https://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2020/11/Neformaliojo-suaugusiųju-svietimo-tyrimas_Ataskaita-2020_final.pdf
100. Phuoc, K. H., & Anh, T. L. (2021). Public financing of adult learning and education in Vietnam, in A. Thöne. *Public Financing of Popular Adult Learning and Education (ALE)* (p. 148–159). Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf

- international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/Analysis/DVV_International_Analysis_Financing_Popular_ALE_Web2.pdf
101. Piktornaitė, I. (2022). Klaipėdos miesto gyventojų, darbdavių ir kitų socialinių partnerių dalyvavimas neformaliojo suaugusiųjų švietimo bei tęstinio mokymosi procese. *Regional Formation and Development Studies*, 20(3), 96–109. <https://doi.org/10.15181/rfds.v20i3.1347>
 102. Põlda, H., & Saatmann, K. (2023). The meaning of adult giftedness and opportunities for its development in non-formal education. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 11(2). <https://doi.org/10.12697/eha.2023.11.2.09>
 103. Pozgaj, Z. (2008). Informal Learning in Lifelong Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 3, 50–53. <https://doi.org/10.3991/ijet.v3i0.612>
 104. Prakapas, R. ir Prakapienė D. (2018). Socialinių tinklų naudojimas švietime: teorinės išvalgos. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*, 3, 153–166. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/4c60a204-101c-4411-9fd8-f66086799782/content>
 105. Ratana-Ubol, A., Charungkaittikul, S., & Sajjasophon, R. (2015). The Scenario of the University of the Third Age Models for Lifelong Learning of the Thai Aging Groups. *Kasetsart J. (Soc. Sci)* 36(1), 88–96. Prieiga per internetą: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/243107>
 106. Rizova, E. (2020). Educational offer and inclusion in non-formal adult education area. *Годишен Зборник На Филозофскиот Факултет/The Annual of the Faculty of Philosophy in Skopje*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/94754585/Educational_offer_and_inclusion_in_non_formal_adult_education_area
 107. Roy, S. D., & Chakraborty, S. K. (2015). Impact of Social Media / Social Networks on Education and life of Undergraduate level students of Karimganj town-A survey. *International Research Journal of Interdisciplinary & Multidisciplinary Studies (IRJIMS)* 1(1), 141–147. Prieiga per internetą: <https://oaji.net/articles/2015/1707-1424927502.pdf>
 108. Roy, P., Varghese, A., George, B., & Gefke, M. (2023). *Lessons in Experiential Learning from a Biosphere Reserve*. Indian Institute for Human Settlements. <https://doi.org/10.24943/TESF2107.2024>
 109. Rüter, F. & Martin, A. (2022). How Do the Timing and Duration of Courses Affect Participation in Adult Learning and Education? A Panel Analysis. *Adult Education Quarterly* 72(1), 42–64. doi: 10.1177/07417136211019032.

110. Sanadze, R., & Santeladze, L. (2017). Adult education centres in Georgia: History and present in M., Avramovska, E., Hirsch, B., Schmidt-Behlau. *Adult education centres as a key to development – challenges and success factors* (p. 29–42). Prieiga per internetą: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Fachkonferenz_AEDC/AEDC_2017/IPE-78_web.pdf
111. Scharrock, B. (2024) *Relocation-Experiences-of-Highly_Skilled-Migrants-in-Lithuania_Study-Results.pdf*. Prieiga per internetą: https://data.kurkl.lt/wp-content/uploads/2024/04/Relocation-Experiences-of-Highly_Skilled-Migrants-in-Lithuania_Study-Results.pdf
112. Schneider, K. (2024). What Is Learning? *Psychology* 15, 779–799. doi: 10.4236/psych.2024.155047
113. Setiawati, R. I., & Shofwan, I. (2023). Implementation of Adult Education Principles in Dressmaking Training in Non-Formal Education Units. *Journal on Education* 5(3). doi: 10.31004/joe.v5i3.1811.
114. Silvestru, C. I., Lupescu M.-E., Silvestru (Bere), R. C., Ion, V., Icoiciu V.-C. EPALE for Online Adult Education in Romania. *Conference proceedings of »eLearning and Software for Education« (eLSE)* 14(04), 232–239. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=669477>
115. Sivevska, D., & Stojanova, B. (2009). *Life-long education as need and challenge of education of 21 centuries*. Conference: International Conference of Education, Research and Innovation (ICERI 2009). doi: 10.13140/2.1.3614.0481
116. Song, D., & Bonk, C. J. (2016). Motivational factors in self-directed informal learning from online learning resources. *Cogent Education*, 3(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1205838>
117. Stafford Ocansey, T., & Siakwa, E. N. (2021). "Chapter 12 Eco-Conscious Community Development in Non-Formal Education". In *Curriculum and Learning for Climate Action*.(p. 219–236) Leiden, The Netherlands: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004471818_013
118. *Suaugusių asmenų švietimas*. (2023). Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=11009224>
119. Sučylaitė, J., Razbadauskas, A., Martinkėnas, A. ir Žuravliova, T. (2015). Klaipėdos regiono senjorų, dalyvaujančių trečiojo amžiaus universiteto veikloje, su sveikata susijusi gyvenimo kokybė. *Visuomenės sveikata*, 12–16. Prieiga per internetą:

- <https://visuomenessveikata.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2015.priedas1/VS%20priedas%202015%20Nr1%20ORIG%20Senjoru%20gyvenimo%20kokybe.pdf>
120. Suryadi, S., Nursahidin, N., Kamil, M., Saepudin, A., & Saripah, I. (2023). The Role of Non-Formal Education in Elderly Schools and The Implementation of Lifelong Learning. *KOLOKIUM Jurnal Pendidikan Luar Sekolah*, 11(2). <https://doi.org/10.24036/kolokium.v11i2.655>
 121. Tajudeen, A. A., & Akpomuje, P. Y. (2018). Achieving Sustainable Development Goals through Adult Informal Learning. *Australian Journal of Adult Learning* 58(3), 426–448. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/113277996/Achieving_Sustainable_Development_Goals_through_Adult_Informal_Learning
 122. Tarasevičienė, M., Gedvilienė, G. ir Zuzevičiūtė, V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
 123. Tariq, W., Mehboob, M., Khan, M. A., & Ullah, F. (2012). The impact of social media and social networks on education and students of Pakistan. *International Journal of Computer Science Issues (IJCSI)*, 9(4), 407–411. Prieiga per internetą: <https://www.ijcsi.org/papers/IJCSI-9-4-3-407-411.pdf>
 124. *Tarybos rekomendacija 2018 m. gegužės 22 d. dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų*. 2018/C 189/01. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 6 d. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))
 125. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
 126. Toma, N. (2021). Psychological peculiarities of adult education: formal, non-formal and informal context. *Psihologie* 5(145), 137–142. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4889105>
 127. Uduma, E. O. (2022). The Role of Adult and Non-formal Education in Curbing Challenges of Democracy, Insecurity for National Unity in Nigeria. *US-China Education Review A*, 12(6), 238-243. <https://doi.org/10.17265/2161-623X/2022.06.004>
 128. UNESCO Institute for Education. (2003). *International adult learners week: Six years after CONFINTEA V*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000149733>
 129. UNESCO. (2015). *Education for all 2000–2015: Achievements and challenges* (EFA Global Monitoring Report 2015). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232565>
 130. UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2019). *4th global report on adult learning and education: Leave no one behind – Participation, equity and inclusion*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372274>

131. UNESCO. (2020). *Global education monitoring report 2020: Inclusion and education – all means all*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372274>
132. UNESCO. (2021). *Non-state actors in education: Who chooses? Who loses?* (Global Education Monitoring Report 2021/2). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379875>
133. UNESCO. (2023). *Harnessing the power of data for adult learning and education: GRALE 5* (5th Global Report on Adult Learning and Education). UNESCO Institute for Lifelong Learning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391600>
134. United Nations. (2020). *United Nations Decade of Healthy Ageing (2021–2030)* (A/RES/75/131). <https://digitallibrary.un.org/record/3895802>
135. Vaičiūnienė, V. ir Mažeikienė, V. (2012) Social media in adult education: insights gained from grundtvig learning partnership project "Institutional strategies targeting the uptake of social networking in adult education (ISTUS)". *Social Technologies*, 2(2), 473–482. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=120006>
136. Visuotinė lietuvių enciklopedija. *Andragogika*. (s.a.). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/andragogika/>
137. Visuotinė lietuvių enciklopedija. *Pedagogika*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/pedagogika/>
138. Voitovska, O., & Tolochko, S. (2019). Lifelong Learning as the Future Human Need. *Philosophy and Cosmology*, 22, 144–151. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/22/13>
139. Wiśniewska, J. I. (2018). Aktywność edukacyjna osób starszych jako predyktor pomyślnego starzenia się. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*, 22. <https://doi.org/10.14746/ikps.2018.22.03>
140. World Health Organization (WHO) (2023). *By 2024, the 65-and-over age group will outnumber the youth group: New WHO report on healthy ageing*. WHO. Žiūrėta 2024 m. spalio 27 d., <https://www.who.int/europe/news/item/11-10-2023-by-2024--the-65-and-over-age-group-will-outnumber-the-youth-group--new-who-report-on-healthy-ageing>
141. Zadworna, M. (2020). Healthy aging and the University of the Third Age – Health behavior and subjective health outcomes in older adults. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 90. doi: 10.1016/j.archger.2020.104126
142. Zailskaite-Jakste, L. ir Kuvykaite, R. (2012). Implementation of Communication in Social Media by Promoting Studies at Higher Education Institutions. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 23(2), 174-188. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ee.23.2.1550>
143. Zemaitaityte, I. (2016). Older adult education in Lithuanian ageing society. *SHS Web of Conferences*, 30, 00023. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20163000023>

144. Zemaitaityte, I., & Petrauskiene, A. (2021). The Problem of Non-Formal Adult Education Quality Service Provision in Local Municipalities of Lithuania. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference 4*, 251–61. doi: 10.17770/sie2021vol4.6397.
145. Zemaitaityte, I., & Petrauskiene, A. (2022). Non-formal adult education coordinators as developers of educational activities and community interaction. *SHS Web of Conferences*, 131, 03008. doi: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202213103008>
146. Zhang, D. (2019). *A study of the impact on well-being of non-formal adult education in rural China* (daktaro disertacija). <https://doi.org/10.25904/1912/3729>
147. Zielińska-Więczkowska, H., & Sas, K. (2020). The Sense of Coherence, Self-Perception of Aging and the Occurrence of Depression Among the Participants of the University of the Third Age Depending on Socio-Demographic Factors. *Clinical Interventions in Aging*, 15, 1481–1491. <https://doi.org/10.2147/CIA.S260635>
148. Zikargae, M. H., Woldearegay, A. G., & Skjerdal, T. (2022). Empowering rural society through non-formal environmental education: An empirical study of environment and forest development community projects in Ethiopia. *Heliyon*, 8(3). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09127>
149. Zubrickienė, I., & Anužienė, B. (2022). Experiences of expressing social justice in non-formal adult education. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 877–890. <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6832>
150. Žalimienė, L., Lazutka R., Skučienė D., Aidukaitė J., Navickė J., ir Ivaškaitė-Tamošiūnė V. (2011). *Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas*. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/knyga-Socialinis-teisingumas_bpr.pdf
151. Žemaitaitytė, I. (2007) *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
152. Žemaitaitytė, I. (2017). Non-formal adult education in Lithuania. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 2*, 577–585. <https://doi.org/10.17770/sie2017vol2.2338>
153. Žemaitaitytė, I. (2023). Learning society: How does older people's learning contribute to its advancement? *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 2*, 266–272. <https://doi.org/10.17770/sie2023vol2.7126>
154. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

155. Илакавичус, М. (2020). Взаимодействие сообществ неформального образования взрослых и традиционных учебных организаций: концептуальные основы. *Непрерывное образование: XXI век*, 2(30). <https://doi.org/10.15393/j5.art.2020.5686>
156. Мелешко, І., Химай, Н., & Нікітіна, Н. (2024). Особливості та потенціал неформальної освіти дорослих в українському освітньому середовищі. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 91–98. <https://doi.org/10.32782/apv/2024.1.14>
157. Романишин, Ю. Л., Бохонько, Є. О., & Мостович, А. М. (2023). Неформальна та інформальна освіта дорослих в Україні: Non-formal and informal adult education in Ukraine. *Інноваційна педагогіка*, 63(2). <https://doi.org/10.32782/26636085/2023/63.2.32>
158. Василенко, О. (2023). Університети третього віку в контексті концепції активного старіння. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 24(2), 47–55. [https://doi.org/10.35387/od.2\(24\).2023.47-55](https://doi.org/10.35387/od.2(24).2023.47-55)

Kiti šaltiniai:

159. *Adult learning*. European Commission. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/education/policy-educational-issues/shared-challenges-education-and-training/adult-learning_en
160. *Ar Lietuvos suaugusieji turi pakankamai galimybių mokytis?* „Švietimo problemas analizė“, 2015 birželis, Nr. 6 (130). Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. Prieiga per internetą: <https://kpmc.lrv.lt/uploads/2016/02/7.pdf>
161. *Global report on adult learning and education (GRALE)*. UNESCO Institute for Lifelong Learning. Prieiga per internetą: <https://www.uil.unesco.org/en/adult-education/global-report-grale>
162. Kas yra LSŠA? Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Prieiga per internetą: <https://www.lssa.smm.lt/lt/kas-yra-lssa/>
163. *Leidiniai*. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. Prieiga per internetą: <https://kpmc.lrv.lt/lt/suaugusiuju-svietimas-6234/suaugusiuju-mokymosi-istekliai-6240/leidiniai-6248/>
164. *Lietuvos švietimo koncepcijai – 30 metų*. Šiuolaikinių didaktikų centras. Prieiga per internetą: <https://sdcentras.lt/lietuvos-svietimo-koncepcijai-30-metu/>
165. *Mokykis visą gyvenimą*. Europos socialinio fondo agentūra. Prieiga per internetą: <https://www.esf.lt/veiklos-sritys/mokymasis-visa-gyvenima/1204>
166. *Mokymasis visą gyvenimą*. Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija. Prieiga per internetą: <https://unesco.lt/svietimas/mokymasis-visa-gyvenima>

167. *Mokymo paslaugų teikėjams.* Kursuok.lt. Prieiga per internetą: <https://kursuok.lt/mokymu-teikejams?tab=1>
168. *Pagrindinis.* Kursuok.lt. Prieiga per internetą: <https://kursuok.lt/pagrindinis>
169. *Rinkitės mokymus ir gaukite iki 500 EUR valstybės finansavimą.* Kursuok.lt. Prieiga per internetą: <https://kursuok.lt/naujienos/rinkites-mokymus-ir-gaukite-iki-500-eur-valstybes-finansavima>
170. Suaugusiųjų mokymosi informacinė sistema. Prieiga per internetą: iš <https://www.smis.lt/>
171. *Suaugusiųjų mokymosi savaitė.* Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Prieiga per internetą: <https://www.lssa.smm.lt/lt/suaugusiųju-mokymosi-savaite/>
172. *Tyrimas: Kas ketvirtas suaugęs šalies gyventojas ieško, kaip nemokamai mokytis.* Kursuok.lt. Prieiga per internetą: <https://kursuok.lt/naujienos/tyrimas-kas-ketvirtas-suauges-salies-gyventojas-iesko-kaip-nemokamai-mokytis>
173. *Trečiojo amžiaus universitetai.* Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. Prieiga per internetą: <https://kpmpe.lrv.lt/lt/suaugusiųju-svietimas-6234/treciojo-amziaus-universitetai-6533/>
174. *UNESCO programa „Švietimas 2030“.* Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija. Prieiga per internetą: <https://unesco.lt/svietimas/mokymasis-visa-gyvenima/unesco-programa-svietimas-visiems>
175. *What is Erasmus+?* European Commission. Prieiga per internetą: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus>
176. *Why EPAL.* European Commission. Prieiga per internetą: <https://epale.ec.europa.eu/en/why-epale>

ABSTRACT

The aim of this master's thesis is to reveal the possibilities for organizing non-formal education in adult gymnasiums. The first part of the thesis discusses why non-formal education is important for adult learners. The second part analyzes the specific features of adult general education schools. The third part is dedicated to the methodology of the study and the presentation of research results related to the organization and implementation of non-formal education activities.

The study applies qualitative research methods. The data were collected through semi-structured interviews with six participants – heads of adult gymnasiums. The research data were analyzed using the qualitative content analysis method. The results revealed that non-formal adult education enables learners to improve their competencies and skills, experience personal satisfaction, fulfill unachieved desires and dreams, and find like-minded people. In adult gymnasiums, non-formal education is organized according to the possibilities of the institution and the needs of learners.

Responding to learners' needs, school leaders replace long-term non-formal education programs with short-term or one-time activities: concerts, exhibitions, trips, excursions, educational sessions, and similar events are organized. Opportunities to participate in project-based activities, events held by social partners, as well as city and national initiatives, are also utilized. Heads of adult gymnasiums offer some non-formal education activities for a symbolic fee to adults who are not students at the gymnasium. With the help of volunteers, free one-time activities are also offered to anyone who wants to join.

Challenges in organizing non-formal education include the lack of time among adult learners, a shortage of suitable spaces, the low importance given to non-formal education in education policy, and teacher fatigue caused by heavy workloads or lack of motivation due to limited learner engagement. Despite these difficulties, efforts are made to ensure the quality of non-formal activities by organizing attractive learning experiences, inviting charismatic lecturers, and cooperating with NGOs and social partners. The analysis also revealed that learning opportunities related to languages and engineering are not being fully used. Heads of adult gymnasiums suggest integrating non-formal education into formal education and using it to support career guidance. It was also noted that socially disadvantaged groups should be more involved in non-formal education activities.

Keywords: non-formal adult education, andragogy, adult gymnasium, lifelong learning

PRIEDAI

1 priedas

Interviu gairės:

Prieš pokalbį	
Pasisveikinimas ir susipažinimas, dalyvavimo tyrime sąlygų aptarimas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasisveikinimas ir tyrėjo prisistatymas. • Tyrimo tikslo paaiškinimas, už tyrimą atsakingo asmens ir institucijos nurodymas. • Esminių etikos principų pristatymas. • Paaiškinimas ir sutarimas dėl garso / vaizdo technikos naudojimo. • Paaiškinimas, kaip bus elgiamasi su surinktais duomenimis. • Sutarimas dėl galutinio duomenų pateikimo.
Interviu pradžia, „apšilimas“	
Kokia Jūsų nuomonė apie neformalųjį suaugusiųjų švietimą?	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip manote, dėl kokių priežasčių suaugusieji dalyvauja / nedalyvauja neformaliajame švietime? • Kaip manote, ką „duoda“ dalyvavimas neformaliajame švietime?
Pagrindiniai interviu klausimai	
Papasakokite, kaip organizuojamas neformalusis švietimas Jūsų gimnazijoje?	<ul style="list-style-type: none"> • Kokios neformaliojo švietimo formos ir veiklos vykdomos Jūsų gimnazijoje • Kas organizuoja neformaliojo švietimo veiklas Jūsų gimnazijoje? • Kas dalyvauja neformaliojo švietimo užsiėmimuose • Kokias priemones / išteklius naudojate organizuodamas neformalųjį švietimą gimnazijoje
Kas lemia sėkmę organizuojant neformalųjį švietimą gimnazijoje?	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip pritraukiate suaugusiuosius dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose? • Kokių strategijų imatės reklamuodami savo siūlomas neformaliojo švietimo veiklas? Dėl kokių priežasčių renkatės tokius būdus? • Papasakokite apie, Jūsų nuomone, sėkmingiausią gimnazijoje vykdytą neformaliojo švietimo veiklą. Kaip manote, kas lėmė sėkmę?
Kas padeda (arba nepadeda) organizuoti neformalųjį švietimą?	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip gimnazijos bendruomenė prisideda prie neformaliojo švietimo organizavimo? • Kokios pagalbos sulaukiate iš gimnazijos steigėjo – savivaldybės? • Kaip NVO prisideda organizuojant neformalųjį švietimą? • Kokios pagalbos jums trūksta?
Su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodamas neformalųjį švietimą?	<ul style="list-style-type: none"> • Papasakokite apie nepavykusią neformaliojo švietimo veiklą? Kaip manote kodėl ji nepavyko? Su kokiais dar problemomis susiduriate? • Kaip sprendžiate kylančias problemas? • Iš ko sulaukiate pagalbos? • Iš ko pagalbos tikėtumėtės?
Kokių neišnaudotų galimybių organizuoti	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip organizuotumėte neformalųjį švietimą gimnazijoje, jei būtų Jūsų valia ir galia?

neformalųjį švietimą matote?	<ul style="list-style-type: none"> • Kokios neformalaus švietimo veiklos galėtų būti organizuojamos gimnazijoje išnaudojant esamus resursus / patirtis? • Kokių neformalių veiklų, Jūsų manymu, gimnazijoje trūksta?
Interviu užbaigimas	
Ką dar norėtumėte pasakyti?	<ul style="list-style-type: none"> • Gal nepaklausiau ko nors svarbaus? • Gal prisiminėte kokį nors aktualų ar įdomų atvejį iš savo patirties, apie kurį norėtumėte papasakoti?